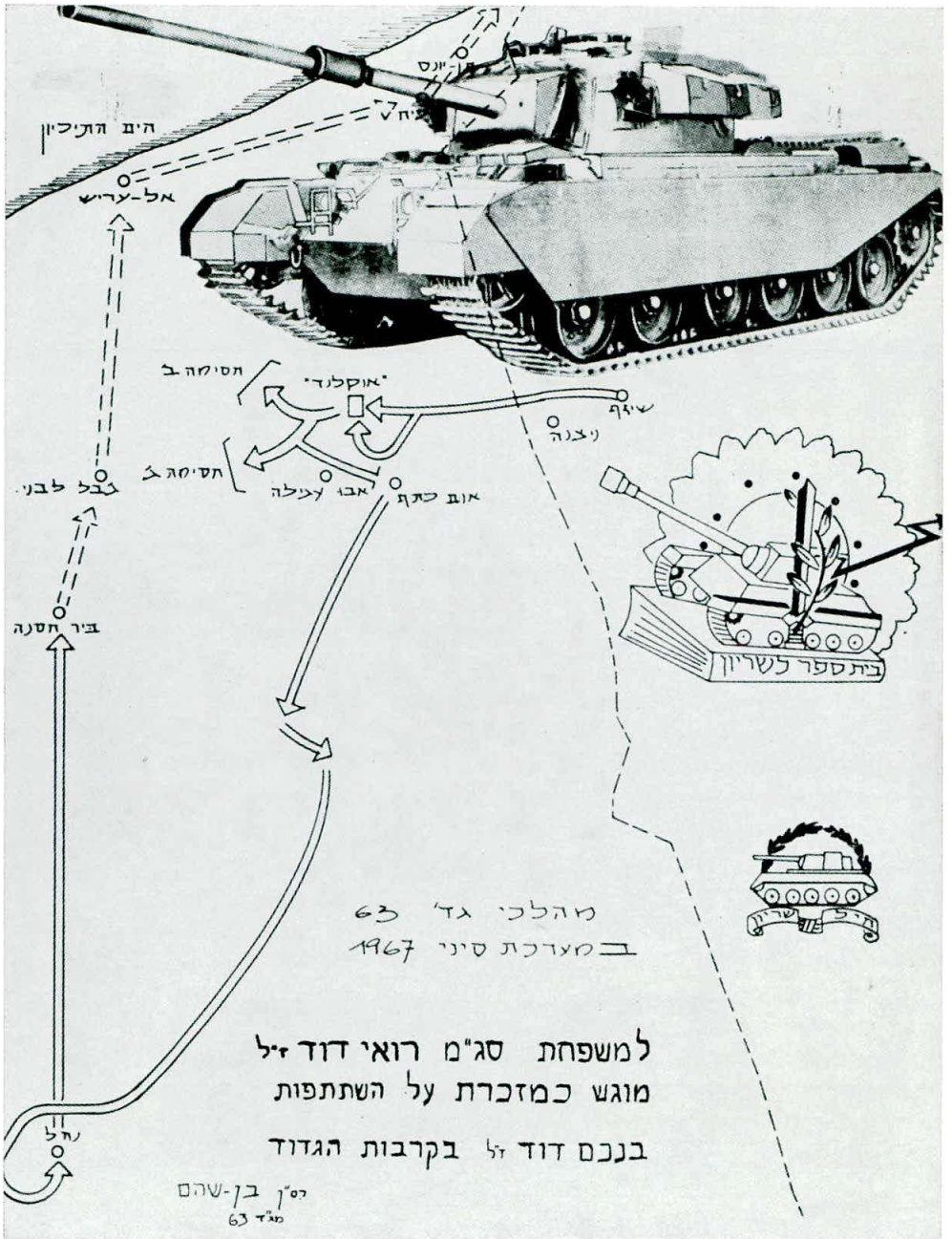


313



הוא היה
הוא היה חבר
הוא היה ידיד
הוא היה רע
הוא היה אדם בזכות עצמו
אך...
מה כל זאת...
הוא איננו עוד.

ישראל נ.



מהלכי גד 63
 במערכת סיני 1967

למשפחת סג"מ רואי דוד ז"ל
 מוגש כמזכרת על השתתפות
 בנכחם דוד ז"ל בקרבות הגדוד

סנין בן-שהם
 מגד 63

מיסדר הנופלים

הם באים מן ההרים, מן השפלה, מן
 המדבר / הם באים — שמות, פנים, עיניים
 — ומתיצבים אל המסדר / הם באים בצעד
 גברי, חזקים ושזופים / הם יוצאים מתוך
 המטוסים המרוסקים ומן הטנקים השרופים
 / הם קמים מאחורי הסלעים, מעבר לדיונות
 ומתוך תעלות הקשר / גבורים כאריות,
 עזים כנמרים וקלים כנשר / והם עוברים
 אחד אחד בין שתי שורות של מלאכים /
 המאכילים אותם ממתקים ועונדים על
 צוארם פרחים / ואני מביט בהם והם כולם
 שמחים / אלה האחים שלי, אלה האחים / /

והם פוגשים זה את זה, עיניים שחורות
 וכחולות וחומות / והם מזכירים זה לזה
 שמות וכלים ומקומות / ומוזגים זה לזה
 ספלי קפה וקוניאק ותה / ומתפרצים פתאום יחד
 בקריאות: כיפאק היי! / והם פוגשים בקהל
 הרב רעים וידידים / והמפקדים טופחים על
 שכם הטוראים והטוראים לוחצים יד
 למפקדים / והם פורצים בשירה ומוחאים
 כפיים / ומקשיבים להם בהתפעלות כל
 יושבי השמים / והפגישה נמשכת יום ולילה
 יום ולילה / כי חבורה שכזאת לא היתה
 עוד למעלה / ואז פתאום שומעים הם קולות
 מוכרים בוכים / והם מביטים הביתה אל
 אבא ואמא, אל הנשים הילדים והאחים /
 מפניהם דוממות והם עומדים נבוכים / ואז
 מישהו מהם לוחש: סליחה, אבל היינו
 מוכרחים / נצחנו בקרבות וכעת אנו נחים
 / אלה האחים שלי, אלה האחים / /

וככה הם עומדים והאור על פניהם /
 ורק אלוהים לבדו עובר ביניהם / וכשדמעות
 בעיניו הוא מנשק את פצעייהם / והוא אומר
 בקול רוטט למלאכיו הלבנים: / אלה הבנים שלי, אלה הבנים / /

יוני, 1967

לו חזרת, בני, מן הקרב וראית מה גדלה ארצנו ויפתה! לו ראית את ירושלים שלך, שכה אהבת, גדולה ושלמה. בחשבי על אשרך ושמחתך, לו זכית, באה דמעתי וגוברת.

לו יכלת לטייל אל כל אותם המקומות שאליהם נכספת, ואשר אותם ראית מרחוק ואליהם לא באת.

התדע כי תלפיות שלנו אינה עוד על הגבול? כי אפשר לגשת לבית-לחם וכי רואים את רמת-רחל מן הצד השני? וכי יכלת לרדת ליריחו ולטבול בים-המלח ובמי הפשחה? וכי נפתחו כל שערי העיר העתיקה ואפשר לעלות להר-הצופים ומשם לראות את כל הכפות והמסגדים? ובחשבי על הטיולים היפים שהיית מארגן, גדל הכאב וצורב. כמה היית שמח לרחוץ במקורות הבניאס ולהשקיף על בקעת הכנרת מעל?

עצוב שלא ידעת מרחבי סיני עד המיצרים והתעלה, ולא תדע שעזה אינה עוד רצועה...

צר כי לא תדע מה הרביתם והגדלתם עשות, מה נפלאה גבורתכם.

צר כי לא תדע על מלחמת ששת הימים, צר.

דוד

הך . . . יתכוץ האגרוף בזעם,
קוים ירצדו אל מול פני
אינני רוצה לתפס הפעם,
אינני רוצה לשמע . . . די . . .

ביעף שוב יעברו חודשים
. . . מול פנינו.
בבהירות מזדקרים ימים
. . . לעיננו.

הך והך הולם הלב בחוזקה —
דמותך רועדת מול פני
אינני רוצה לראות חזרה
אותה מודעה זועקת אלי,

כבזק יחזרו אחר הימים
נראך עוד עמנו
עליז כתמיד — כמו בכל הימים
ופתאם — נעלמת מאתנו.

דוקא הטובים הלכו,
אחריהם — השאירו מסגרת שחורה,
תמיד הטובים הולכים . . .
. . . נשאר רק האבל — בדמות מודעה.
"לא לנצח תחיה", נאמר לאדם
אך למה בדמי עלומיו הוא יתם?
ודוד לחיים נועד — בין רעיו.
אך למה נקטף — בדמי ימיו?

זכרנו כולנו את קולו
צלילי צחוקו המתנגן
ידענו — מלא חדוה היה
אך מדוע הלך — לא נוכל הבן.

מרשימותיו

יום ראשון, 14.5.67

ערב יום העצמאות, ומוצאי יום הזכרון. את יציאת יום הזכרון סימל טכס שנערך בבית הקברות הצבאי בירושלים, טכס מסורתי שנערך שם מידי שנה. חשבתני ללכת לשם, אך מכיון שהתברר לי כי הכניסה רק לפי כרטיסים, ואת המכונית לא אקבל מכיון שאמי זקוקה לה, החלטתי ליהנות מהטכס דרך הטרגניסטור המונח על שולחן הכתיבה שלי. מענין, אבל גם בצורה בלתי ישירה זאת נהייתי מאד מהטכס, שבמחיצתו — בשעה 7 בערב בדיוק — הושמעה צפירה בת שתי דקות לזכר חללי מלחמת העצמאות.

רגע מרטיט הוא רגע זה — כלם עומדים, התנועה, הרעש וההמולה פוסקים, בבתים, ברחובות, באוטובוסים, — וכלם — אנשים, מכוניות — עומדים דום עם ראשים מורכנים קמעה לזכר אותם שנפלו. תום הצפירה — ויו"ר הכנסת מכריז מעל הר הרצל, מול קברו של חוזה מדינת היהודים כי נחתם יום הזכרון ונפתחות חגיגות יום העצמאות. הדגלים מונפים לראש התורן, אחרי שהיו מורדים לחצי התורן במשך כל יום הזכרון, פנסים נדלקים, שירה נשמעת, והקהל מציף את הרחובות.

ואני בבית, תוך כדי מקלחת חמה מאזין לסיום השדור מהר הרצל. סיום טכס נהדר ע"י הדלקת משואות בידי נציגי 11 ישובי הדרום, הנגב. ישובים כמו נבטים, רביבים, גבולות, עין יהב — עבורי הם היו יותר מאשר סתם שמות, שכן במשך השנה האחרונה, בזמן שרותי בצבא, עברתי חוויות רבות והכרתי רבים מישובים אלה, על אנשיהם החביבים והששים לעזור. סיום הטכס היה באורות וצבעים של התפוצצות מאות זקוקים צבעוניים ורעשניים.

קצת יותר מאוחר, 7.30 בערב, תוך כדי כך שכתבתי מכתב לרותי, החל שדור המפגן הלילי באיצטדיון האוניברסיטאי בירושלים. היו פעמים בהם ממש הרגשתי מעין רעד בלבי, שמחה עצומה על כוחנו והשגינו, וניסיתי גם לתאר זאת לרותי באותו מכתב, אך ללא הצלחה מיוחדת אני חושב, מכיון שיש רגשות אותם אינך יכול להביע בכתב. המפגן עצמו, שלישי במנין, אשר את שני הקודמים לו ראיתי, מכיוון שבכל שנה נערך הוא בירושלים, היה יפה מאד, מפתיע בשלל אורות מסודרים יפה, פרוז'קטורים, מומנטים של חשיכה ואור, אנשים יושבים מסביב למדורות, ונגודי צבע בין מדים לבנים, חומים, מדי הסואה ומדים כחולים.

טלפון שצלצל פתאום הביא לי הפתעה עצומה ונעימה — נתי, שהיה צריך להשאר קצין תורן בגדוד שלו (ג"כ שריון) הגיע לירושלים אחרי שקבל במפתיע חופש ליום העצמאות; קבענו שאבוא אליו הביתה קצת יותר מאוחר.

העירה לקחה אותי אמי, אל נתי, וכך בעצם התחילו עבורי חגיגות יום העצמאות.

נתי היה עוד במקלחת כשנכנסתי אליו הביתה, כך שלקחתי ספר ושמתי עצמי כקורא בו — מכיון שלא הייתי במצב־רוח של קריאה. ישבתי וחשבתי — על יום העצמאות בכלל, על המצב שביננו לבין הערבים, ההולך ומחמיר מיום ליום — ביום חמישי, 4 ימים קודם לכן, נודע על מיקוש הדרך טבריה—ראש פינה, שהיא ציר התנועה המרכזי לגליל המזרחי ולעמק הירדן. תהיתי גם מה יהא עם ערב זה, ערב יום העצמאות, מכיון שקבענו להפגש אצל בחורה בשם עירית, כל החברה שלנו (מלבד איתן ויגאל, קצינים בצנחנים, אשר שכבו אותו לילה במארבים) ועוד כמה חבר'ה "זרים" — הזמנתי את חנה ליפטשר, אותה בוחנת חביבה שפעם בחנה אותי כ"שפן נסיון", היא וחברותיה; חגית מרידור הביאה אורחת שלה, בחורה בשם נורית מת"א, שבדיוק שבוע קודם לכן סימה עם חגית קורס קצינות. מכל מקום: החלטנו עוד הרבה קודם ש"חובה לשמוח" ותמהתי עד כמה נצליח בזה.

נתי יצא מהמקלחת בתחתונים בלבד, שמח ועליז כתמיד, וכרגיל כשראיתי אותו שמחתי. מכיון שטוב להיות עם בחור חביב, מלא חיים ומרץ כמוהו, יחד בטירונות, שם הכרתי אותו לראשונה, יחד בקורס מפקדי טנקים, יחד בבה"ד 1 ויחד בקורס קציני שריון... ותמיד עליז, שמח, שנון ומלא פעילות.

תוך כדי פטפוט על מה חדש בירושלים, בגדוד שלו, איך זה שהגיע וכו'. וכו'. התלבש, הורקנו אל קרבנו כוס קפה טוב, וזזנו אל עירית. בדרך אליה כוסו השמים צבעים — שוב זיקוקים והפעם אות לסיום המפגן הלילי באיצטדיון.

אצל עירית, עד שכלם הגיעו, ישבנו על הגג והסתכלנו למטה ישר לתוך בימת הבידור שהוקמה בחצר י.מ.ק.א. עודדנו את האמנים בשריקות ובצעקות שאולי להם לא נשמעו "תרבותיות" במיוחד, אבל לנו הן הרימו את המורל.

בינתיים התכנסו כלם, וזזנו העירה.

הכניסה לרחוב היתה מעבר מקצוניות לקיצוניות — מאותו גג של בנין עליו ישבנו באפלה, תחת כיפת השמים, והבטנו לבמת הבידור עליה הופיעו אמנים כמו "הגשש החיור", אל הרחוב המואר והמלא, אדם. אורות, שלל פנסים צבעוניים שהתנדנדו ברוח הקלה, ואלפי אנשים ברחובות, קטנים, גדולים, תנועות נוער מרוכזות יחד, סתם זוגות ואנשים במדים. מעגלים של רוקדים הנעים כשכורים, אנשים באים

בימים מטילים לאט ומביטים בהמון החוגג, קבוצות הרצות ושרות, קולות זימרה מרמקולים, דגלים מתנופפים וקולות שירה הבוקעים ממעגל הרוקדים. ה"צופים" בחקי ועניבות כחולות, ה"שומר הצעיר" ו"התנועה" בחולצות כחולות. מליונים של חוגגים כשהכל מובלע בהמולה גדולה, התפוצצות זיקוקים ואלפי מנגינות.

היינו קבוצה די גדולה — שלשים עד ארבעים חבר'ה. ללכת ככה סתם אי אפשר היה — המדרכות, הרחובות, הכל היה מכוסה בקהל, והיינו מאבדים אחד את השני. נתנו ידים אחד לשני, וכך רצנו לכוון מרכז העיר, בצעקות, בשירה, כשאנחנו חותכים מעגלי רוקדים, עליזים ושמחים כילדים בני שבע. אבל זה העיקר — העליזות, וביום כיום העצמאות חובה לשמוח, ודוקא אלה השמחים ועליזים הם הם המבוגרים ברוחם. השנה היו בירושלים הרבה יותר אנשים מאשר בשנים הקודמות. מכיון ששלושת הארועים המרכזיים ועוד רבים אחרים — הטכס על הר הצל הנועל את יום הזכרון ופותח את יום העצמאות, המפגן הלילי, מצעד צ.ה.ל., חדון התנ"ך העולמי לנוער, פסטיבל הזמר הישראלי, כל אלה התקיימו השנה בירושלים. ואנשים מכל הארץ באו לראות, לחזות; כבר מיום שישי היתה תנועת אנשים ענקית לעיר.

מכל מקום, לנו זה לא הפריע — רצנו כמו מטורפים, וכשנמאס מלרוץ סתם בשרשרת, התחלנו לסחוב פצועים — אחד רץ ראשון וסחוב משהו על הכתפים, כפי שנוהגים לסחוב פצועים בצבא. או שהסתדרנו בשורה לרוחב, ידים על הכתפים ורצנו קדימה בדילוגים, כשאנחנו סוחפים עמנו כל מי שהיה מולנו. מול בנין הכנסת עצרנו, הורדנו אפודות ומעילים, זרקנו אותם למרכז המעגל שיצרנו, והתחלנו לרקוד. הורה. שרנו, צרחנו וכל הזמן נענו וקפצנו. אנשים הביטו מהצד, חלק הצטרף, הצעירים קצת יותר, עדין תלמידי תיכון הביטו וחייכו — זיהו אותנו כבוגרים שלהם, הן ע"י חבר'ה שהם הכירו, והן ע"י השירים ששרנו — ביניהם שירי צופים ושירי גמנסיה.

מדי פעם שנינו את מקום המעגל, סתם רצנו ברחובות, או שישבנו על ערימות הסודרים באמצע הכביש ושרנו. כמה אנשים היו חסרים בשמחה זו — בלי, שלא הרגיש טוב, וריתי — הם נשארו בבית, ודוד — שהיה בבסיס, ואיתן ויגאל ששכבו במארה בים סביב ירושלים.

בערך ב-12 החלטנו שהשתוללנו ברחובות די והותר, והלכנו למסיבה אצל עידית פלאי — בחורה שלמדה עם נתי בתיכון שליד האוניברסיטה (בית הכרם), כעת קצינה, ושעברה לת"א בערך לפני שנה.

היו אצלה המון חברה — ברובם תל-אביבים, שנמצאו בירושלים לרגל המצעד, ומשום מה ברובם קצינים. אצלנו בחברה לא חסרים בעלי דרגות — אבל בלי אוירה סנובית כפי שהיה אצלה, שם הלכו כלם עם האף למעלה כאילו היו באמת משהו מיוחד במינו. החבר'ה

שלנו התבטאו בלגלוג כי "יש שם קצינים יותר מאשר קופים בגן חיות"...

רקדנו, אבל באופן כללי היתה אוירה די אפורה וחסרת עליזות. אח"כ התיטבו ושרו בלי טעם, בלי מרץ, בדיוק ההפך ממה שקורה אצלנו בחברה כשיושבים ומתחילים לשיר.

מכל מקום, חלק מהחבר'ה שלנו — בני, ישקה, עידית, גבי, ציפה החליטו ללכת לדיסקוטק. אנו, שנשארו במסיבה, החלטנו "לפוצץ" את העסק — שמנו תקליטים, התחלנו לרקד, והפרענו להם לשיר. תהליך זה של שירה וריקודים לסירוגין, כבוי חשמל ונתוק הזרם, וכוחים רבים וכן הלאה נמשכו כ-15 דקות, אך בסופו של דבר היה הנצחון לצדנו. רב החברה של עידית קמו והסתלקו — מלבד כמה, שבאמת ידעו לרקוד ולעשות שמח, ואז התחלנו כלנו לרקוד, להשתולל.

עד בערך 4 בבקר רקדנו — רוב הזמן רקדתי עם חגית, שאין תענוג גדול מאשר לרקוד אתה, ורק רותי וגילה רוקדות טוב ויפה כמוה. השני היה סיס, בחור נחמד ושמח, רקדן מצוין, שרקד עם דינה, חברה של עידית מת"א, בחורה נחמדה ורקדנית מעולה, ג"כ קצינונת-סג"מית בח"א.

לפנות בקר התחלנו לסדר את הבית שהיה הפוך על פיו. עבדנו כשעה שלמה, אני רחצתי ושטפתי כ-60 כלים בכיור. לאחר שסיימנו ראיתי את פרצופה האמיתי של עידית. היא הכריזה כי היא הולכת לישון, רמז ברור לכך שנסתלק, בלי להציע אפילו כוס קפה שקודם הבטיחה, וכל זה אחרי שעבדנו 5 חבר'ה כמו חמורים במשך שעה שלמה לנקות את ביתה. זה שעידית הפסידה את כל המניות שהיו לה אצלנו זה ברור. נתי, סיס, חגית, שוקי — כלנו כעסנו עליה, וגם על דינה.

כשיצאנו מביתה של עידית היה כבר אור, שקידם את פנינו כשיצאנו מחדר המדרגות, גרם למצמוץ עיניים. 5 בבקר, ואנשים רבים הלכו כבר ברחובות, בחלקם כאלה שהלכו לישון אחרי לילה של עליזות, וחלקם משכימי קום שקמו לתפוס מקום טוב לחזות במצעד. מכוניות מספר השתוללו ברחוב...

כאן נפרדה החבילה — שוקי ואני הלכנו אל חגית. בשעה שנכנסנו אל חדר המדרגות שלה התרומם גוף בסודר לבן מהמדרגות, ועיניה הממצמות של נורית הביטו בנו. מסתבר שהגיעה אל חגית אבל לא מצאה מפתח, כך שנרדמה לה על המדרגות...

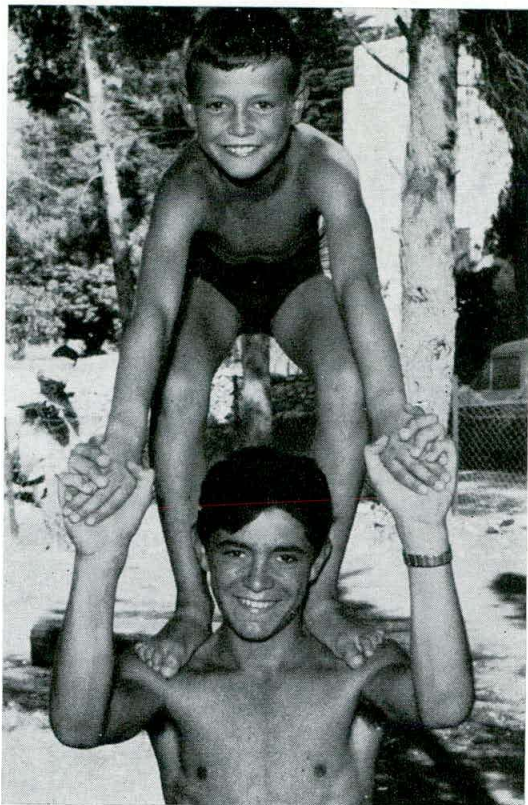
שתינו כוס קפה, והלכנו לישון — שוקי ואני בחדר של חגית, ושתיהן יחד עם אחיה ואחותה של חגית.

יום שני, 15.5.67

התעוררתי בחדר זר, מקום בלתי מוכר. הבטתי בעצמי — גופיה, מכנסים, הגרבים בתוך הנעלים היו ליד המיטה. רק אחרי שראיתי את שוקי בקצה השני של החדר, שרוע על המיטה כשיד אחת שלו תלויה לצד המיטה נזכרתי בכל. הבטתי בשעון, ובפליאה ראיתי שרק 8 בבקר — ישנתי סה"כ שעתיים.

אחרי החצה וספל קפה עם משהו למלא את הקיבה יצאנו ארבעתנו (חגית ונורית, שוקי ואני) בלי מטרה מסוימת, ובלבד שנראה את המצעד אותו ראינו לבסוף מהמרפסת של בלי. עד תחילת המצעד ישבנו, זללנו וסתם פטפטנו, וטוב שזה הכניס מצב־רוח טוב, מכיון שהמצעד עצמו היה מאכזב — קצת בהיקפו, חסר פאר והדר, ומכיון שלא היו טנקים וכלי רכב כבדים הרי שדמה יותר לצעדת ארבעת הימים מאשר למצעד. בשעת הצהרים, נכנסנו למכונית של בלי — ארבעתינו + בלי ורותי, וסיירנו קצת בעיר. נורית, שהיתה צריכה לחזור לת"א אחה"צ, בכתה כל הזמן וקוננה שאין לה חשק לעזוב את ירושלים, מקרה רגיל — זרים מתאהבים בעיר ...

חברים מספרים



עבורי הוא חי. בשבילי רוחו עדיין נמצאת כאן, בתוך הבית, מלאת חיים וצחוק כמו לפני כן. הכל כמו לפני כן — כי הכל כאן ספוג באישיותו.

אזכור את הפעם האחרונה בה ראיתיו, כאשר יצא מן הבית בחופזה; הוא רץ כי ידע שהוא נדרש.

כאשר לא חזר בכיתי. וכי איך אח צריך לנהוג? בכיתי, אך ידעתי שאתגבר על עצמי, משום שאת זה למדתי ממנו. הרבה פעמים גם הוא התגבר על עצמו. באותו לילה בו ידעתי שהוא לא ישוב לא נרדמתי. צפיתי למשהו ולא ידעתי למה. אך בבקר כבר ידעתי. צפיתי שבבקר מישהו יבוא ויגיד שזה לא נכון, שהוא לא מת, שהוא חי. מישהו יבוא

ויאמר שראה אותו, ששמע עליו, שהוא פה, או שם . . . צפיתי שזו תהיה טעות — אך לא, זו היתה האמת המכאיבה. עד היום אני לא מאמין. אני רואה אותו, אני שומע אותו ואני מרגיש אותו. הוא נמצא כאן, ביננו, אתנו.

לפני שעזב אמר לי: "אל תסתבך כשתגיע לצבא; תהיה "סבון" בפני מפקדים וגבר באוהל". כך הוא אמר וכך אני עושה, ומסתבר שהוא צדק.

דוד אהב את החיים. הוא אהב לנצלם עד הסוף. הוא נהנה מכל רגע בחייו. כי ידע שמחר עלול להיות הסוף.

דוד היה מן המובחר. אולי אסור לי לומר זאת, כי כל אח קטן מתגאה באח הגדול שלו — אבל על דוד זה באמת נכון. מכולם הוא היה המובחר. כולם אהבו אותו, כי כולם ידעו שהוא טוב. איך הוא מצא זמן לעשות הכל — אינני יודע. היה לו זמן בשביל כל אחד מהחברים ובשביל כל אחת מהחברות. היה לו זמן לאמא ולאבא. היה לו זמן לכתוב מכתבים, לקרוא, לבלות, לעבוד.

בבית הוא עשה המון. תקן, צבע, סייד, עשה מנורות, מסגרות לתמונות, אסף גלויות, בולים, דגמים מדגמים שונים. והכל היה מסודר. אצל דוד לכל דבר היה מקום; כל דבר היה עטוף, מקופל, רשום. היתה לו רשימת ספרים, רשימת תקליטים; כל דבר אשר חפש — מצא מיד!

כאשר הייתי טוב, היה לוקח אותי אתו. תמיד אזכור כיצד היה נוהג; היה נוהג מהר, אך אני לא פחדתי כי הוא תמיד הסתדר. בעצם כל מה שהוא עשה — עשה מצוין. כאשר הוא היה נותן לי שטיפה, ידעתי שהגיע לי. כאשר הוא היה מודה לי על משהו — הייתי מלא ספק.

הוא היה אח טוב, ואוכל רק להוסיף דבר אחד שבעצם יאמר את הכל: אהבתי אותו.

יונתן

לזכרו

דוד היה חברי, בזמן למודיו ובתקופת השרות הצבאי. הוא היה חברי הטוב, עליו יכולתי לסמוך בכל עת. היה בו איזה יופי, יופי שקשה לתארו אשר שפע בחייכו. הוא היה מאושר בחייו ואת רוב מרצו השקיע במאמציו לעזור לאחרים. בחברתו הרגשת בטחון וכולם רצו להיות במחיצתו. כולם אהבו אותו.

אהבתו הגדולה נתנה לצבא, לאפשרויות ולהרפתקאות. כאשר ברור היה כי המלחמה היא בלתי נמנעת, כי על ישראל הקטנה למגר את אויביה הרבים או להכחד — דוד ידע כי במלחמה צריך להרוג או לההרג וכי רבים לא ישובו לראות את בתיהם. אך דוד האמין כי

המזל ישחק לו פנים... הוא לא פחד ולא הסס וכרבים מחבריו נתן את חייו בין חולות סיני. והרוח מזיזה את החולות בלילות והחולות מנסים לכסות ולמחוק את זכר המוות. סמני המוות ימחו עם הזמן אך הנצחון הגדול ישאר לעד. זכר הגבורים אשר הביאו לישראל את השלום והרחיקו מגבולותיה אויב וצר — לא ימחה. מי יתן ומוותם לא היה לשוא ונתן לנו את השלום בארץ התנך לעולמים.

דוד לא ידע נצחון מהו, נצחון כה גדול ונהדר!
יתכן שהזמן ירפא את לבי הפצוע — כי אבד לי חברי הטוב ביותר.

א ב י ו

מוצאי שבת רגיל. החברה הולכים לסרט, וכפי שדוד הודיע בתקשרת הטלפונית של שבת אחה"צ, הוחלט להפגש אחרי הסרטים בקפה אלנבי.

דוד, מולי ואני הגענו למקום ראשונים. כשמגיעים לקפה, דוד דואג מיד לסופגניות טובות. גומרים לאכל ועומדים ליד הברזלים שבשולי המדרכה ומחכים. פתאום נזרקה מ"אי-שם" איזו "פצצת מים" שנפלה על ידינו והרטיבה אותנו. אני חשבתי לעבור לסדר היום. אבל דוד, שיצא מאוכזב מן הסרט, החליט לנצל את המרץ שנשאר לו, ופצצת המים הזאת הדליקה בו רעיון.

"רוצים להשתולל"? — שאל דוד. מיד ענינו כן, ובלי לחשוב הרבה מצאתי את עצמי נכנסת אחרי דוד לבנין רב הקומות של קפה אלנבי. פתאום, אני רואה את דוד מצלצל בפעמון של אחת הדירות, ובבטחון רב נכנס לדירה לאחר שנפתחה הדלת. ואני (בקומה הראשונה עוד לא הבנתי מה הולך) אחריי. דוד כבר היה בתוך הדירה והרגיש בה כמו בבית (על כל פנים הוא התנהג כך). אני קצת הססתי ונשארתי בהול. הדיירים נראו משתוממים מאד, ודוד שאל אותם: "איציק בבית? — הוא הזמין אותנו למסיבה". והם הדיירים ענו ברב נימוס, שאין כאן שום איציק בבית, ולכן בהכרח נפלה כאן טעות "מצערת".

באותו רגע, תפסתי את הענין, לא יכולתי להתאפק והתחלתי לצחוק. דוד ראה שאני עומדת לקלקל את כל העסק — הוא קם, דחף אותי החוצה וכך הסתלקנו כלנו.

השאלה הראשונה של דוד היתה: "מוצא חן?" — אנחנו עוד היינו המומים ממה שקרה, ודוד כבר הודיע: "ממשיכים".

בכל קומה פקדנו איזו דירה עד שהגענו לגג. בינתיים, יצא מכל דירה נציג שגם הוא תפס את הענין. אנחנו שמענו מלמעלה איך הדיירים מתחלקים בחוויות ובספורים החופפים על שלשה, "משוגעים" שנכנסו לדירה וכו'.

משהגענו למעלה, התברר שכל מה שהיה עד עכשיו היה רק "בדרך", ועקר ה"משימה" היתה להגיע לגג. שם התמקמנו, אספנו כמות רצינית של ענפים שהיו שם (יש להניח, שדוד כבר הכיר את הגג הזה), והתחלנו לזרוק למטה על העוברים ושבים של מוצאי שבת ברחוב המלך ג'ורג'. הקרבנות של התעלול שלנו החליטו לעלות לגג כדי לתפוס את ה"פרחים". כשנכנסנו לבנין הם מצאו את התקהלות השכנים שהיתה בעצומה. ושוב כל צד ספר את חוויותיו ומיד נתארגנה קבוצה שלמה של "בריונים" (כך תארנו אותם ע"פ הקולות ששמענו) שתפקידה היה ללכוד את "בני הטובים".

דוד ומולי הבחינו בסכנה ומיד קפצו לגג השני והתחבאו שם מאחורי איזה דוד מים. דוד עוד הספיק להגיד לי: "חגית, תשארי, בך לא יחשדו". אני נשארתי די מבולבלת; להתחיל לקפוץ אחריהם לגג השני — זה כבר יותר מדי מסובך; זה היה לוקח הרבה זמן, ה"בריונים" היו מגיעים וכך הייתי מסגירה את דוד ואת מולי. ברגע האחרון החלטתי להתחיל ללכת בכוון הדלת ולרדת בתמימות במדרגות. בדיוק הגיעו החבר'ה שעלו. הם מיד שאלו אותי אם ראיתי כאן איזה פרחים. למזלי, קפץ לי פתאום רעיון לראש ועניתי להם שזרקו עלי איזה ענפים, ועליתי לחפש מי זה היה. הם ספרו, שגם עליהם זרקו ענפים, התרגזו קצת, והתחילו לחפש מאחורי דודי המים. בהתחלה עזרתי להם לחפש, אך ברגע שמצאתי הזדמנות התחמקתי וירדתי במהירות במדרגות. עוד ההם מחפשים למעלה, מצאתי מאחורי את דוד ומולי רצים גם הם ומתפוצצים מצחוק. אין לי מושג איך הם הצליחו לעבור מהגג השני. אולי גם הם עזרו ל"בריונים" לחפש את עצמם... העקר, שירדנו בריצה ומיד נכנסנו חזרה לקפה אלנבי כדי להתערב בתוך הקהל, ולאכל לקנוח עוד סופגניה.

זה היה דוד. תמיד היה לו מרץ יותר מאשר לנו. תמיד היו לו רעיונות "משוגעים" היה מחפש הרפתקאות של חסמבה, שהיו מסתייגות מות כחוויה לכלנו. לדוד היה איזה חוש שבעזרתו היה מוצא את העניין שיהיה חוויה לכל הסובבים אותו.

כשהייתי בקורס קצינות, נשלחנו הצוערות, חוליות חוליות לבסיסים שונים לסדרות עיוניות. נתמזל מזלה של חברה טובה שלי לנסוע לביה"ס לשריון. ציידתי אותה במכתב לדוד והבטחתי לה שיהיה לה שם טוב. כמובן שכך היה. לא חשוב מה דוד עשה ואיך הוא אירח את שלוש הצוערות. אם הוא סידר להן נסיעה בסנטוריון, או שלקח אותן לחוף הים. מה שמתברר הוא שכולן הוקסמו ממנו ומקבלת האורחים שלו. כשכתבתי על כך לדוד, ומסרתי לו את התודה בשמן, ענה לי בדרך האופינית לו:

"מונח לפני מכתבך ובולטים בו משפטים כגון: 'תודה על שדאגת כ"כ יפה לצוערות' וכו'. ... מכיון שבאמת לא היתה כאן דאגה מיוחדת או נסיון להשאיר במיוחד רושם חיובי — זו היתה התנהגות

רגילה וטבעית ב-100%, משהו כמו שנהוג אצלנו בחבר'ה בירושלים. גם כאן בין הקצינים והמדריכים בכלל, יש מעין הרגשה משפחתית כזאת, הרגשה של ידידות טובה וכנה, של נכונות תמיד לעזור ללא חשבונות".

במשפטים אלה, סכם דוד, מבלי שהרגיש בכך, את דרך התנהגותו הוא. הנכונות לעזור ולהבין את הזולת, בלי לעשות חשבון אישי של "משתלם" ושל "כדאי". זאת היתה דרכו. דוד ידע תמיד לשאול אותי לשלום אבי שהיה חולה, ואחרי שאבא נפטר — היה תמיד מתעניין איך מסתדרים בבית. וזה נכון שהוא לא השתדל להשאיר את אותו רושם חיובי. דוד לא היה זקוק למאמצים בכוון זה, כי כזה הוא היה. וכך גם התרשמו אותן שלש הצוערות שלא הכירו אותו ולא שמעו עליו קודם לכן.

נקודה (תורפה) נוספת אצל דוד היתה — החברה הירושלמית. הוא ראה ב"תכונות הירושלמיות" תכונות חיוניות לאדם: במכתב אחר של דוד, הוא מספר על פגישה שהיתה לו עם חבר'ה תל-אביביים בטיול לבית-ג'וברין ודוד כותב כך: —

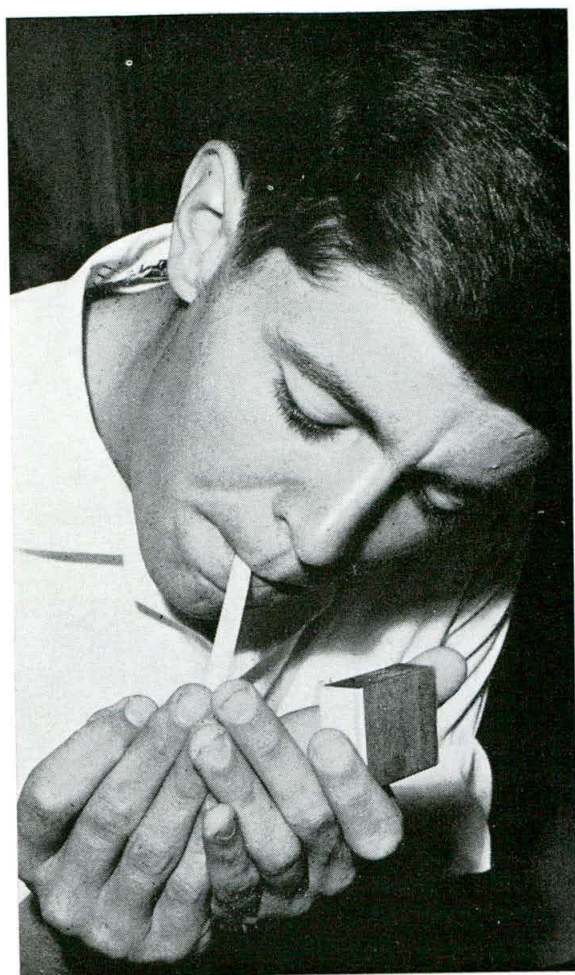
"ביום ששי, כמו שתמיד קורה בין נערים ממקומות שונים בארץ, החל וכוח על נוער — וכוח רגיל ונדוש, בו דנו בריקנות, ב"תרבותיות" של הנוער, בבלויים השונים, רמה אינטלקטואלית, חברות טובה וכו'. בשבת בערב, כבר היו פני הדברים שונים. אחת התל-אביביות הודתה שהנוער התל-אביבי מאוס עליה, ושזה שלנו עולה עליו בכמה דרגות מכל הבחינות. תל-אביבי אחר היה מאופק יותר, אבל הסכים שהנוער הירושלמי יותר תרבותי ומעודן, יותר ערני, בעל יזמה רבה ויודע לבלות גם כשאין סרטים ודיסקוטקים. מה שכן, שניהם התרשמו מאד מהאווירה הטובה שאצלנו בחבר'ה".

דוד לא ידע שלמעשה, הנוער התל-אביבי או הירושלמי אותו נוער הוא. כל חברה שבה בילה דוד, היה נדמה לו, שהאנשים בה הם בעלי יזמה, תרבות ורמה אינטלקטואלית, כשלמעשה היה הוא זה שמשך בחוטים בכוונים האלה. דוד היה אותה דמות ערנית ובעלת יזמה, ממציא הבלויים השונים. אך אף פעם לא העלה על דעתו שאת התכונות האלה, שהתבטאו בחבר'ה שלנו, אם במסיבה אצל בלי ואם בנסיעה לים בשבת בבקר — קבלנו ממנו עצמו.

חגיית מ.

בליל חג המולד

כנסיה... ליל חג המולד... ירושלים... די בשלשה מושגים אלה כדי ליצור אוירת קודש. כך סברתי כשהלכתי לכנסית הדורמיציון על הר



ציון על מנת לצפות בטכס קבלת החג. כשהגעתי, הכתה האכזבה על פני. המקום המה קהל רוגש, סואן, עסוק בקריאות וצעקות. למותר לציין כי היו אלה יהודים. נראה היה כי רבים מן האנשים לא ידעו קדש מהו ואף החנוך היה מהם והלאה. בדרך מקרה הבחנתי בדוד. משונה היה לי לפגשו דוקא שם. את דוד הורגלתי לראות מוקף חברים וחברות כשהוא ביודעין ושלא ביודעין — מהוה את מרכזה של החבורה והיה כעין מוקד של רוח חיים ועליצות. וכאן, במפתיע, עמד בודד, רציני, צפה במתרחש והאזין בריכוז. נדמה היה לי שהוא הופתע מן הזלזול המופגן של הקהל היהודי בכנסיה ובפולחנה. בתום הטכס נגש אלי ואמר כי עם כל יראת הכבוד שהיתה לו למעמד ולטכס, התמרמר מאד על דבריו של אב הכנסיה שאמר "ליהודים שאינם שומרי מסורת

ומצוות יש שני מועדים אשר אותם הם מקיימים: יום הכיפורים וחג המולד". דוד ראה בערוב תחומים זה פגיעה מעליבה ולא הסס להתריע עליהם בדבבד עם ספורו על ההנאה שנהנה מהטכס. השעה היתה שתיים לאחר חצות. כדרכו טען שעדיין מוקדם לישון. הציע שננסה לגשת לכנסיה סמוכה על מנת לראות את המתרחש בה. לדאבונו אחרנו והחלטנו לחזר הביתה. בדרך אסף טרמפיסטים "לאן?" שאלם, "למעון הסטודנטים בקרית האוניברסיטה". אף שהמקום היה בכוון שונה מכוון נסיעתנו הובילם בדהירה מטורפת עד למקום. כשיצאו הודו בקושי. על כך התרעם מאד. דוד אהב לנהוג בג'נטלמניות, אך ידע להעריך את מעשיו, כשם שהעריך את מחויהם של אחרים כלפיו, וחרה לו מאד כאשר אנשים "קמצו" בתודתם.

הגענו לתלפיות. הוא עמד על כך שיביאני עד פתח הבית, ומובן שעלינו לכרסם משהו. "עד כמה שזה משונה אחרי לילה שלם, נעשים רעבים" — כך אמר. תוך כדי זלילה דברנו על נושאים שונים ומובן שהגענו אל אשר הספקנו בעבר ומה שמחכה לנו בעתיד.

"אתה יודע" כך אמר "למרות שפקששתי חלק מן הבחינות כתוצאה מהשתוללות בבית הספר אינני מצטער כלל. את אשר הפסדתי אפשר להשלים ועוד אשלים. אבל את אשר הרווחתי בחוויות ובכף — הפסידו אחרים, ועד כמה שלי זה נראה לא יוכלו להשלים זאת" ... ביחס לעתיד היה מלא תכניות. נסיעות, טיולים, לימודים, על הכל דבר מתוך התלהבות שיש בה הרבה מן המעשיות.

התחיל לעלות השחר. "נראה שהגיע הזמן לישון" אמר ונאנח "שינה היא זמן אבוד. יש כל כך הרבה להספיק — והזמן קצר".
אכן קצר הזמן — אך קצר יותר משתארת לעצמך דוד, וחבל.

גבי ש.

קורס קצינות. סדרת ח"ן. נפל בחלקי לנסוע לשלושה ימים לביה"ס לשריון כשבידי מכתב מחגית לדוד. נו, ואחרי ששומעים סיפורים שונים על אותו דוד פשוט מסתקרנים, מי יכול להיות הנער הזה.

הגענו, אחרי שעה של הסתבכות בשבילי הבסיס, מצאנו אותו.
— אתה דוד?

— כן.

— יש כאן מכתב מחגית, היא אתנו בקורס.

— אה.

וזהו זה דוד, סוף כל סוף מכירים. וכרגיל כשאתה נפגש עם דוד ואתה מתל-אביב, מתחיל הוכוח "למה בעצם אתה חושב שהנוער הירושלמי טוב יותר?", ומויכוח, לשיחה סתמית, והבטחה חגיגית

של הקצינים שאתנו בחדר להפוך את זמן שהותנו בבסיס לזמן נעים. היחיד שנראה לא מבטיח ולא מתעניין במיוחד היה דוד. תנועותיו והבעותיו אמרו: "נו טוב, אם אתן כבר כאן, אז צריך לדבר אתכן"...

יצאנו לשוטט בשטח הבסיס. דוד מסביר לנו על הסנטוריון, עוזר לי להכנס לטנק. הרגשה קצת מוזרה, כמו ילדה שאיזה אבא גדול ומבין, מסביר לה מה זה הצעצוע הגדול שנקרא טנק. ודוד מדבר על אותו גוש פלדה כעל משהוא קרוב ויקר, פשוט מתגאה בשריון ובהיותו שריונאי. שמות ומושגים נפלטים מפיו במהירות מסחררת, ואנחנו סתם שלש צוערות, מסתבכות ומתבלבלות. לא הכרתי את דוד אז כלל, אבל נוצר הרושם כאילו דוד הוא חלק בלתי נפרד מהנוף של ביה"ס לשריון, כאילו הוא וביה"ס שייכים זה לזה.

ביום השני אחה"צ החליט דוד כי אין כל סיבה שלא לנסוע לים. לוקחים משאית וקדימה, נוסעים.

בבגד ים הוא נראה כילד. גבוה וצנום, משתולל במים ומתפרחח על החוף. בתחרות ריצה שערכנו, הפסדתי, כמובן, עם כל הרצון הטוב של דוד שבכל זאת אחשוב שנצחתי. עלינו לבית הקפה שעל הכביש וחכינו למשאית שתאסוף אותנו חזרה לבסיס. וכרגיל מחכים ומחכים, הסב-לנות פוקעת ושוב — דוד הוא המארגן משהו שמח.

מאוחר יותר, ישבנו, דוד ואני, על גבעת חול קטנה מול הים, מול השמש שהתחילה לשקע, ודברנו. ידיו משחקות בחול החם והוא מדבר. ומדבריו ניכרת אהבה לשריון שלו, אהבה לארץ למרות הבקרת שהוא מעביר. ובמיוחד אהבה לעירו ירושלים ולכל דבר ירושלמי. מן פטריו-טיות ירושלמית שפשוט אי אפשר להתוכח אתה. ירושלים וכל הקשור בה הם הטובים ביותר.

בקצור, דוד שלא הבטיח ולא כרכר סביבנו, דאג בדרכו שלו, השקטה, לחויה נהדרת עבורנו — נסיעה בקומנדקר בשטחי הנהיגה, ישיבה בטלנית אצלו בחדר שעל קירותיו אמרות מפולפלות, ועוד ועוד, אלף ואחד פרטים.

נפרדים. להתראות ותודה על הכל. מגיע סיום הקורס ושוב דוד מגיע כשעמו כרגיל אותה אוירה שלווה נעימה, מן עליזות ושמחה מפעפעות מכל מלה ותנועה שלו. אבל, כל זה הוא כעין וכאפס לעומת דוד של יום העצמאות. עוד לפני כן אמר דוד לחגית, שאם אבוא לירושלים לחג, ארגיש ממש כמו "בבית" ובאתי, וכך היה. חג העצ-מאות בירושלים בחברת דוד היה חג עצמאות של ממש. הפעם הרגשתי בשמחת החג העולה מכל אחד מאתנו.

דבר שבלט לעיני כבר בערב הראשון, היתה העובדה שדוד הנו הרוח החיה בחברתו. כשדוד שר — שרים, רוקד — רוקדים, משתולל — משתוללים. מה יש לדבר, אם חזרתי למחרת לתל-אביב בחוסר רצון, הרי מי שיכול לזקוף זאת לזכותו היה דוד. מסתבר שהתאהבתי בירו-

שלים מרגע שהתחלתי לראות עיר זו בעיניו של דוד, ולנסות להרגיש כלפיה כפי שהוא הרגיש.

נורית ו.

הטיול לבית ג'מאל

היה זה ערב פורים, וכמנהגנו מזה שנתיים נפגשים, היינו, דוד בונדי ואני בביתו של דוד לשתית אותו תה מפורסם. מסובים לכוס תה זאת, היו נולדות ומתפתחות כל החויות והתוכניות הנפלאות שלנו. אחרי מספר בדיחות והלצות הכריז דוד "שמוכרחים לעשות משהו כי זה פורים האחרון שלנו לפני הצבא". הסכמנו עמו בניד ראש אלם והמשכנו לתלות בו את מבטינו. היה זה רגיל שדוד יציע מה לעשות ואיך לעשות. ממבט ראשון נראו לנו תמיד תוכניותיו משוגעות מדי, אולם רק לפרק זמן קצר. דוד היה מתלהב, מסביר ומדגים והיה סוחף אותנו בהתלהבותו, עד שהיינו כולנו משולהבים ומוקסמים ובניצוחו של דוד נגשים למלאכה. לאחר שגמר להלעיטנו בכמה כוסות נוספות של תה נכנסנו לחדרו. דוד העלה את הרעיון שנכתוב כמה שירים ופרודיות, ובכל הזדמנות נסיף עוד כמה "שנהיה גדולים, ואז נקרא אותם ונזכר בימים הטובים". לאחר שסיימנו הצמדנו לשירים מנגינות ידועות וביחד פרצנו בשירה ספונטנית של שירינו. דוד החליט שצריך להנציח את מצב הרוח המרומם על ידי צלומים; אולם מה עושים כאשר אין פלש? דוד פתר את הבעיה בקלות מפתיעה כשם שהיה פותר את כל הבעיות. באחת ממגירותיו מצא סרט מגנזיום והדליק אותו. לאורו הבהיר של הסרט הצטלמנו רוקדים על המטות, משחקים שח ומתקור-טטים וכל זאת בגופיה ותחתונים בלבד, כי "כך זה יראה שגעוני יותר" טען דוד. לאחר שסיימנו את ההשתוללות בביתו של דוד הדעה היתה שנעבור בביתהן של אורה ודרורה ונצרף אותן לשמחה. בביתה של דרורה פגשנו את מרים והחלטנו לעשות את המסלול בחזרה, וכך נעביר את הלילה. רקדנו ברחובות, שרנו, שחקנו משחקי ילדים. עברנו מבית לבית וכמובן שלא פסחנו על שום מטבח לשם שתית קפה. היה זה אחד המנהגים שדוד השריש בנו ואשר במשך הזמן הפך לחוק בלתי כתוב. כל הלילה לא פסק דוד לעוררנו ולהאיץ בנו לעשות שמח כי "לא כל יום פורים" גער בנו. עם הזריחה מצאנו את עצמנו בביתו של דוד עייפים ומרוצים. רצינו ללכת לישון אך דוד עמד על שלו: "אי אפשר סתם כך להתפזר, צריך לסיים במשהו מרשים שיתן את הפלפל לכל הלילה הנהדר. אבי נוסע בבקר ל"שמשון", נסע אתו עד "שמשון" ומשם נלך ברגל לבית ג'מאל ונעשה שם פיקניק". וכרגיל החל מסביר בהתלהבות את פרטי הטיול וסוחף אותנו יחד עמו.

השכם בבקר נסעה הששיה עם אביו של דוד ל"שמשון". דוד נהג ואביו ואני ישבנו לידו. החבר'ה ישבו מאחור. כל הדרך האזנתי לשיחה שהתנהלה בין האב לבנו. הם דברו על מכוניות, מבנה מנועים, קלקולים במנועים, נהיגה טובה והחלצות ממצבים מסוכנים בנהיגה. אז הבינתי מנין לו לדוד אהבה זאת למכוניות, למנועים ונהיגה, ואכן, לא בייש דוד את אביו. כל הדרך התפעלתי מהשניים. מי שהכיר אותם ידע על האהבה הגדולה בין השניים ועד כמה העריצו אחד את השני.

ב"שמשון" נפרדנו מאביו של דוד והחלטנו לצעוד לכוון בית-ג'מאל. הצעידה בחברתו של דוד עברה מהר ובקלות אפילו על הבנות. לכל אורך הדרך ארגן שירה, ספר בדיחות וקרא קריאות עדוד. כאשר התקרבנו למקום החל מסביר לנו עליו, מדוע נקרא כך, וכן ספר על כמה חוויות עליזות שהיו לו בצעדה במקום זה. כל היום בילינו במקום, שרנו, השתוללנו ונחנו; לעת ערב חזרנו לשמשון ומשם חזרנו לירושלים עייפים ומלאי חוויות.

היה זה אחד מטיוולים רבים שדוד תכנן ובצע. גולת הכותרת לטיוליו היה תכנון טיול לאירופה לאחר הצבא. פעמים כה רבות ישבנו ודברנו על הטיול וכל פעם שהגענו למבוי סתום היה מעודדנו כמנהגו ואומר: "חבר'ה, זו לא בעיה, נחתום קבע כמה חדשים, או נעבוד, נחסוך כסף ונעשה בומבה של טיול".

גם בגלויה האחרונה שקבלתי ממנו, כשבוע לפני המלחמה, חשב דוד על טיול "תשמע משה, כשכל זה יגמר נסע ארבעתנו (משה, נתי דוד בונדי ואני) בלי הבנות, לאיזה מקום ונעשה חיים, מסכים?".

משה ד.

זכורה לי היטב פגישתנו הראשונה, היה זה באחד מערבי שישי כאשר החבר'ה התאספו אצל בלי בבית. כולם היו מוכרים לי מלבד דוד. למעשה הכרה רשמית לא ערכו בינינו אך בהמשך השיחה שהתנהלה התודענו אחד לשני. ומיד הוא מצא חן בעיני. ישבנו כשעה ופטפטנו. פה ושם כבר התחילו החבר'ה לפהק והיה נראה שגם ערב זה יצטרף אל יתר ערבי השישי שעליהם נאמר "יכול להיות נחמד אך...". מסתבר שלא כך, דוד החליט שפשוט אי אפשר לשבת ולהעביר את הערב בפיהוקים, הוא נגש לפטיפון הניח תקליט, ביקש את עזרתם של החבר'ה בקפול המרבדים בחדר ומיד הזמין את אחת הבנות לרקוד. מיד כאילו נתעוררו כולם לחיים, פסקו הפיהוקים וזוגות החלו להצטרף לרחבה הקטנה שנוצרה באמצע החדר והמוראל עלה פלאים.

כבר אז ראיתי שיש בו חיוניות מדבקות, אם היה זה בארגון מסיבה או טיול או בכל דבר אחר. בריקוד הוא היה משכמו ומעלה, היה תענוג לראות כיצד הוא רוקד ומוביל את בת זוגתו לריקוד.

התידדנו מהר, באותה תקופה למדתי לבחינות הבגרות ודוד ויתר החבר'ה היו כבר בצבא כך שלהפגש היינו נפגשים כאשר היה מקבל חופשות מהצבא לרוב בימי שישי. כאשר היה בא לחופשת שבת, היה ברור תמיד שאם דוד נמצא בעיר ביום שישי יהיה מה לעשות בערב. ההזדמנות הטובה ביותר להכיר אותו היתה לי כאשר סיים את בה"ד 1. הוא קבל אז חופשה של עשרים ואחד יום, אני הייתי אז אחרי בחינות הבגרות ועל סף גיוסי לצה"ל כמעט ולא היה יום שלא התראינו.

מה לא הספיק באותה חופשה. לא עברו יומיים והוא כבר מצא עבודה אצל גנן בעיר, כאשר אני ונתי (חברו שסיים יחד אתו את בה"ד 1) היינו באים אליו בערב לאחר שהיה חוזר מן העבודה היינו מוצאים אותו מסדר את הגינה שליד ביתו. לקראת סיום חופשתו עזב את העבודה, קנה צבעים וסייד את הבית בעזרת יונתן אחיו. היו לו ידי זהב, זה התבטא בשטחים רבים, אם בסידור הגינה ליד הבית או בסידור וצביעת הבית. גם במכונאות וחשמל ידע לעסוק, כאשר היו מתגלים קלקולים במכונת של אמו היה כמעט תמיד מצליח להתגבר עליהם בעצמו. באותה תקופה היתה לאבי מכונית ישנה נושנה שלעתים קרובות היתה נעצרת כחמור עקש ומסרבת לזוז, אבי כמעט שלא היה משתמש בה. דוד נתי ואני אמצנו אותה לעצמנו, חושבני שרק בזכות טפולו של דוד המשיכה זו לנסוע על הכבישים עוד מספר חודשים.

מכל החוויות המשותפות מאותה תקופה זכורה לי אחת במיוחד, דוד העלה הצעה לארגן מסיבה גדולה לחבר'ה וזאת בכדי לחוג את סיום בה"ד 1 שלו ושל נתי ובהזדמנות גם לציין את גיוסי הקרוב לצה"ל. דוד נרתם לרעיון בכל המרץ וכמובן שנתי ואני נמשכנו אחריו. הוא הצליח להשיג רשות להשתמש באחד הצריפים הנטושים במחנה אלנבי שליד ביתו לשם עריכת המסיבה. כאשר הראה לנו אותו בפעם הראשונה נראה הצריף הרוס לגמרי אך תוך זמן קצר השיג דוד חמרים בכדי לתקנו. עבדנו בסדור הצריף ארבעה ימים, דוד סדר תאורה, הדביק על הקירות תמונות צבעוניות שהוציא משבועונים וקנה שרשרות צבעוניות בכדי לקשט בהם את התקרה. דוד פחד שאחרי כל המאמץ שהשקענו יבואו ילדים מהסביבה ויורידו לטמיון את הכל, הצעתו היתה שבימים האחרונים נישן בתוך הצריף על מזרונים, ואמנם כך עשינו, היינו יושבים בפתחו של הצריף בערבים ולוגמים קפה חם שהביא דוד מביתו. בכח עבודה ובצוע לא היה מי שישוה לו, עד שנתי ואני היינו חושבים לארגן דבר זה או אחר היה דוד משתלט על עשרים דברים אחרים. את המטבח בביתו הפך לביח"ר לסנדויצ'ים, בערב לפני המסיבה הוא גייס כמה בנות, הביא אותן לביתו והן ישבו והכינו כמות עצומה של כריכים.

למסיבה עצמה הופיעו חברים מוכרים רבים אך גם מספר רב של לא מוכרים, ונראה היה לנו בתחילה שהמסבה עומדת בפני כשלון.

לדוד חרה דבר זה אחרי כל המאמץ שהשקיע. ביחוד חרה לו שחברים שכלל לא היה לנו קשר אתם הופיעו לפתע והפכו את המקום למעין דיסקוטק. לבסוף לא יכול דוד להתאפק והעמיד כמה חבר'ה על מקומם ובכל זאת בצורה העדינה ביותר, אחרי כחצי שעה נותרנו כעשרים חברה אשר הכירו היטב אחד את השני וידעו כיצד לארגן שמחה כהלכה, מצב רוחו של דוד השתנה מהקצה אל הקצה, מה עוד שזמן מה לאחר תחילת המסיבה הופיעו חבר'ה מתל-אביב שהוא כה ציפה לבואם. רקדנו פטפטנו ואכלנו עד הבקר. כאשר סוף-סוף נגמרה ההילולה הלכנו, חמישה חבר'ה ללון בביתו של דוד. לפני ששכבנו לישון פתחנו בקבוק שמפניה שהביא חבר של דוד מבה"ד 1 מזגנו כוסות ואחלנו הצלחה לכולנו. היינו באמת זקוקים להרבה הצלחה, דוד ונתי להמשך הקורס ואני לקראת גיוסי.

כאשר היינו נפגשים בזמן שגויסתי היה דוד מתעניין לדעת איך העניינים אצלי, לא היה זה "מה-נשמע" יבש שהיה נאמר כדי לצאת ידי חובה, אלא התענינות חמה.

בנות אהבו את דוד, אם בגלל צורתו הנאה ואם בגלל החיוניות ששפעה ממנו, היו לו כמה חברות במשך הזמן שהכרתיו והרבה הרבה ידידות, תמיד חפש בת מיוחדת, אחר דמות שיאהב באמת, זכורני איך שנתי ואני היינו מקניטים אותו שיופי וחכמה קשה למצוא יחד.

פגישתנו האחרונה התקיימה זמן קצר לפני תחילת הכוננות, כשנפרדנו נתן לי את הכתובת שלו ובקש שאכתוב, לא אהבתי לכתוב מכתבים ומשום מה לא כתבתי לו. אחרי המלחמה כאשר חזרנו לגדוד והודיעו לנו שעומדים להוציאנו הביתה לחופשה קצרצרה, תארתי לעצמי את הפגישה שתערך בינינו. עם כל החבורה ישבתי באהל ולבשתי את בגדי ה"אלף" שלי לקראת הנסיעה הביתה כאשר נכנס חבר מירושלים אשר חזר מחופשה בבית. הוא רק אמר זאת: "הכרת את דוד רואי? הוא נהרג".

אומרים שכאשר מאבדים מישהוא יקר מרגישים בחסרונו רק לאחר זמן מה, אך את הכאב מרגישים מיד בבוא הבשורה. בדרך הביתה חשבתי משום מה רק על המכתב שלא כתבתי לו. נזכרתי בכל הימים שבילינו יחד, אמרתי לעצמי: נדוש לחשוב כך, אך תמיד נופלים הטובים מכולם, וזאת האמת.



קטעי זכרונות לדוד

קשה לחשוב על דוד בנוסח היה. גם עתה כשאני מגיע בימי שישי הביתה, היד נשלחת מאליה לטלפון, רוצה להרים לחיג וכעבור דקה לדבר עמו, לשאול מה נשמע, איך העניינים בצבא, לשמוע את קולו ולשאול מה עושים הערב. לא תמיד קל היה להשיג אותו בטלפון. פעמים רבות הייתי שומע את הצליל המודיע שהטלפון תפוס שכן רבים צלצלו אליו.

רבים חשבו את דוד לחברם האישי. לו עצמו היתה פנה מיוחדת לכל אחד מהם. כשהיינו נפגשים עמו לא היינו מפטירים את ה"מה נשמע" הרגיל ובזה היתה השיחה נסתמת. עמו היה אפשר לחשוב, להתיעץ ולתכנן ותכניות. היתה בו כנות טבעית שגרמה לשיחה שתהיה גלויה. פשטות וטבעיות היו צד חזק באופיו. כשהיה בגימנסיה נהגו החברים לקרוא לו רואי והדבר הרגיז אותו. הוא רצה שיקראו לו פשוט דוד והחליט לא לענות לכל שם אחר. מדי פעם כשהיינו קוראים לו רואי הוא היה מסתכל בנו בשמץ חיוך ולא עונה עד שהיינו מתקנים את הטעות ובאמת תוך זמן קצר הוא נקרא רק בשם דוד.

מבלי שרצה בכך ואולי מבלי שידע היה דוד למרכז החברה. נהגנו להפגש עמו ועל ידי כך נפגשנו כולנו. תמיד היו לו תכניות, קומזיץ בלילה בפינה עזובה, שירה ליד מדורה, טיול לגליל או סתם פגישת רעים. כשהיה בבית ידענו שנפגש ונבלה, כשלא בא הלכנו איש איש לדרכו.

בערב יום העצמאות הלכנו עמו לחוג ולרקוד ברחובות רקדנו ושרנו ופתאום אבדנו אותו בין ההמונים. לרגע נראו כולם כעדר שאבד לו הרועה. חפשנו אותו וניסינו לנחש היכן הוא עלול להיות. רק מאוחר יותר מצאנוהו.

רבים מאתנו נוהגים לבלות יחד תוך ישיבה באפס מעשה והש-תעממות בחברה. דוד שנא זאת. הוא שנא לעשות דברים באי חשק. כששמח שמח בכל הלב. הוא אהב לרקוד וידע לרקוד היטב. כשרקד כולנו נהגנו להסתכל כיצד הוא עושה זאת. בכלל שנא לשבת בחבוק ידיים. תמיד היה לו מה לעשות. זכור לי כמה זמן ומחשבה הקדיש לגינה שתהיה מטופחת. פעמים רבות היינו באים לבקרו ומצטרפים אליו לעבוד מעט בגינה.

בערב שישי לאחר המות הלכתי לביתו שלא לשנות את ההרגל. כשהגעתי לבית כולם כבר היו שם. כל החברים והחברות אתם בלה ערבי שישי רבים. והיה זה כה טבעי וברור שכולנו נהיה אצלו בבית. וכל-כך לא טבעי ולא מובן וכואב שהוא איננו.

ר פ י כ .

הכרתי את דוד במסיבה. הייתי אז ילדה בת 13. הוא היה בשנתיים מבוגר ממני, אבל נראה לי כה מבוגר, עד שראיתי עצמי קטנה עוד יותר.

למרות שלא הכרתי, צפיתי בכליון עיניים לבואו. כבר אז היה ידוע בקרב רבים. והוא נכנס. החדר היה חשוך קמעה ולא הצלחתי לקלוט בברור את תווי פניו, אולם שמעתי אותו פונה בברכת שלום לאחת הבנות. היה זה מין שלום מיוחד! הם ובוטח שהסעיר אותי. לפתע פנה לאחור וחייך. הייתי המומה לגמרי.

באחד המכתבים כתב לי "... לא אשכח דבר. החל מהמסיבה בה הכרתי אותך. ילדה יפה, עיניים ירקרקות-אפורות, זנב סוס ארוך שנראה בעיני נהדר, ומושכת את תשומת הלב של כולם. עשית עלי רושם של ילדה שאינה יודעת להבדיל בין טוב לרע, אך החלטתי להת-קרב אליך...".

החל מאותו מאורע נרקמה הידידות ביננו. ומאורע רדף מאורע, והקשר התהדק (זה הקשר שמאן להנתק).



נהגנו לדבר ולהזכר באותו ערב פעמים רבות. פעם מתוך חבה, פעם מתוך צחוק. או סתם כדי להקניט אחד את השני; הוא היה טוען שהייתי "סתם ילדונת קטנטונת תמימונת" ואני הייתי טוענת "שאני אף פעם בחיים לא הייתי קטנטונת תמימונת" וכו'.

נהגנו ללכת לביה"ס יחד. בעשרים לשמונה בדיוק הייתי שומעת את השריקה, השריקה החדה שהקפיצה אותי תמיד. בטיסה הייתי יורדת את המדרגות, עדיין נאבקת עם שרוכי הנעלים, ונעצרת מולו מתנשפת. הוא היה נועץ בי מבט חומד לצון ו"שוב פעם אחרת?", ואז כשהייתי פותחת בספור ארוך, הוא היה עוזר לי בדרך כלל לסיימו במידה וגיליתי קשיי המצאה.

משהגענו לגמנסיה, חכיתי בקוצר רוח לצלצול ההפסקה בכדי שנוכל להפגש במסדרון. דוד היה נגש אלי בחיוך מבויש ופותח בשיחה כלשהי. שוחחנו על דא ועל הא. אולם מעולם לא התרכזנו בשיחה עצמה; עמדנו זה מול זה כשרק המבט היה חשוב. אותו מבט של שנינו, שנשמנו לתוכו.

עד היום כשאני נזכרת ברגעים אלה, מבזיק בי אותו רטט חמים.

ועד היום חי בתוכי אותו מבט נפלא של דוד. המבט הרך בעיניי החומות־לוהטות.

דוד אהב את ירושלים, ומשום כך הרבה משעותינו המשותפות בילינו תוך כדי טיולים וסיורים בירושלים וסביבותיה. במיוחד אהב דוד את שכונת תלפיות. כיום כשאני עוברת בתלפיות, אני נוכחת שכל רגב ורגב באדמה זו טומן בחובו עשרות זכרונות משותפים.

באחד הימים מצאנו עץ גדוע בשולי הדרך. דוד נעצר ולפת את ידי. — הביטי.

עמדנו ושעה ארוכה הבטנו. ענפי העץ פרצו והזדקרו בחדות כלפי מעלה, בבקע שמים אדומים. הִיָּה זה מראה עוצר נשימה. מאז דרך קבע נהגנו לגשת לאותו מקום.

היה לנו מקום נוסף שגם אליו נגשנו לעתים קרובות. במקום הזה צמח עץ חרוב ענק, שענפיו השתפלו ונגעו באדמה. מתחת לעץ היה שקע גדול שהתמלא בעלי החרוב. כך נוצר מעין מצע טבעי. נהגנו לקרוא למקום "מבצר החרוב".

הייתי שם לפני ימים ספורים. רציתי לראות. ואז חשק גדול אחז בי, חשק עצום לכתוב אליו. לכתוב אליו שהכל נשאר כמות שהיה, שכנראה נבצר ממבצר החרוב להחרב לעולם. אלא ש... אלא שהעץ כזר וגם הריח אינו אותו ריח, אבל חוץ מזה נשאר הכל כמות שהיה, כולו רשרוש העלים היבשים.

מדוכדכת נתקתי עצמי מהמקום, והתחלתי ללכת לעבר ביתו הישן. עמדתי והבטתי בבית. לרגע נדמה לי שדוד יפתה את הדלת מחייך, ולסי תזנק עלי מקשקשת בזנבה משמחה. לסי היתה חלק בלתי נפרד משנינו. לכל מקום נשרכה אחרנו בנאמנות. דוד אהב אותה. ועד כמה שיראה הדבר מגוחך, היא הוותה לא פעם גורם להתנגשויות ביננו.

נזכרתי במכתב שכתב לי דוד פעם: "כל כך הרבה דברים משותפים יש לנו, עברנו חוויות כה רבות — כך למשל לסי תאהבך תמיד. ובתחום הבנתה שלה, בעולמה הקטן אך הטוב, נשאר תמיד זוג אוהב". במקרה זה, חשבתי לעצמי, תחום הבנתי אינו שונה משל לסי. דוד היה יקר לי. וויתר מכך הוא היה גורם עיקרי והדמות המרכזית בחיי.

אינני רוצה לספר כיצד ובאיזו מידה הייתי קשורה לדוד. הכרתי את דוד בגיל רך, ואת כל תקופת ההתבגרות ועיצוב האישיות עברתי יחד עמו. באופן ישיר וגם עקיף כל הלבטים ותהפוכות הנפש, הרגשות והמחשבות של אותה תקופה קשורות היו בו. הצטבר בתוכי משקע עצום של דוד שנספג בי, ובמשך הזמן התרכב והפך לחלק בלתי נפרד מאישיותי ומתודעתי שלי. על כן היתה אי שלמות מסוימת כשנתקנו כביכול את הקשר. וכך כל דרך בה בחרתי הובילה אותי, בסופו של דבר אל אותו מקום, אל דוד.

מה עוד אספר להם, דוד יקר? חשפתי מעט עד לא כלום. יכולתי, ואולי ביתר כשרון, לספר עליך כפי שהיית נראה לחבריך; דוד הקובע

המחליט המתכנן והמארגן של כל אירוע חברתי. דוד שהכל תלויים בו והוא אינו תלוי באיש. להסביר שהסיבה נעוצה בכושר מנהיגות טבעי, באופי ואישיות חזקה, בכבוד עצמי בעקשנות, ובקסם אישי עצום.

אך הרי יודע אתה שמעולם, לא אהבתי צד זה שבך דוקא. נראית לי זר ורחוק. את הצד השני אהבתי. את הרגישות הרבה, עדינות הנפש, ה"סכסוכים" וה"קרבות העזים" שנהלת עם עצמך. את סערות הנפש. והחום.

ויש לי הרבה מה לספר. אלא שהרבה זה הכל, הוא אני כולי. אם אספר שרק במחיצתך הרגשתי טוב ממש, ולא שאפתי לטוב יותר או אחר, זה עלול להראות באנאלי. ולספר שחייתי אותך בתוכי זה בלתי מובן. אך יתכן שאם אספר שיחד אתך נהרג גם בי משהו, שספק אם יהיה אדם שיצליח לעורר מחדש, אולי יהיה זה ממצה.

באתי לקברך. זה היה ביום השלושים שלך. עשו לך מין יום שכזה. טענו שזה ענין של כבוד למת. אלא שאני לא הרגשתי לא כבוד ולא מת. הרגשתי רק השפלה חזקה. ידעתי שזו ההשפלה הנוראה ביותר שגרמתי לך אי פעם. מטר מרובע של עפר מכוער. זה מה שאתה עכשיו, דוד יקר. ואני צריכה הייתי לעמוד מולו ולחלוק לך כבוד.

יודעת אני עבור מה נפלו הבחורים. יודעת שמותם היה נשגב. אולם עבורי, מותך לעולם יהיה אי צדק. חטא ועוול שאין כפרה עליו. רצח. עכשיו דוד, מבינה אני שנאה מהי. אני חשה אותה בכל גופי.

ריבה ב.

ידידות

מאז מלחמת ששת הימים עברו חדשים רבים, אך עקבותיהם של הכאב והצער על מותך דוד ידידי לא פגו מלבי.

הכרתיך בהיותי בגיל אחת עשרה כשעברתי לגור בתלפיות בבית הקרוב לביתך. אז עברתי ללמוד בבית הספר גאולים וזוכר אני, היטב מה רבה היתה עזרתך לי בקליטתי בבית הספר החדש. היית לי למש-ענת ועזרת לי לחדור לחברה בכתה ובעזרתך להיות גם אחד מעמודי התווך.

אך לא רק בתכונה זו נחנת. אני הייתי בן למשפחה רבת ילדים ודלת אמצעים, ספרי הלימוד והקריאה לא תמיד היו ברשותי ואתה ברוחב לבך השאלת לי לא פעם ספר למוד זה או אחר. עזרת לי ונעזרת בי וידידות עמוקה נקשרה ביננו.

הימים חלפו ושנה אחר שנה עברה; הגענו לבית הספר התיכון; גם כאן בעזרתך נקלטתי בחברה חדשה בה בילינו יחד את ימי השבוע בצורה מהנה ביותר.

העזרה לחבר חדש בחבלי קליטה בחברה חדשה, ארגון החברה או הקבוצה בה הייתי יחד אתך, והפחת רוח החיים והעליזות הן חלק מזער מתכונותיך הטובות אשר מי יספרם.

ההכרות ביננו לא החלה מהכרותנו הראשונה. הקשר הראשון נקשר בינינו כאשר אמך ואבי היו יחד בצופים וגם הם היו ידידים. שנינו בידדותנו הרבה לא רק שנקשרנו אחד בנפש חברו אלא גם חזקנו את ידידות משפחותינו האחת עם השניה.

מכל חגי השנה אוהב אני את חג הפסח ומכל לילות הסדר שנערכו מדי שנה זוכר אני את ליל הסדר שערכנו יחד משפחתך ומשפחתי. חג זה לא ישכח מזכרוני לעולם.

כולם אהבוך. כאשר חזרתי מן המלחמה חששו לספר לי את אשר קרה לך; כולם ידעו שהידידות שנקשרה ביני ובינך רק המוות יפרידה. ראיתי במלחמה זו, העקובה מדם חברים וידידים רבים נפגעים, שמעתי על חברים שנפלו — אך מותך היה הזעזוע הגדול מכל. הלב כאילו התכווץ לפתע, כאילו נעלם חלק ממנו — החלק שהיה שייך לך וצלקת עמוקה נשארה בו. כוחי לא עמד בי ודמעות זרמו על לחיי, דמעות חייל על חברו לקרב, דמעות חבר המבכה את מות ידידו הטוב.

דוד ידידי, ידידותך לא תשכח מלבי ודמותך תשכון לעולם בתוכי. יהי זכרך ברוך וה' יקום דמך.

י צ ח ק א .

דוד זכרונו לברכה

את דוד לא הכרתי הרבה זמן אבל הזמן הקצר יחסית שקשרנו ביננו את היחסים הוא זמן שלעולם לא ישכח ממני. את דוד הכרתי דרך נתי שהוא חברי הטוב, בפגישות בערבי שבת עם החברה. מן הרגע הראשון ראיתי בו טפוס מיוחד שכדאי וצריך להתקשר אליו, תמיד עליז, רקדן מצוין, אוהב לבלות, בקצור, כל מה שאפשר לדרוש מבחור בן גילנו. זוכר אני את מסיבת סיום קורס קציני שריון בו החליטו החבר'ה של דוד מהצבא לעשות מסיבה גדולה לרגל הסיום ועל היוזמה שנקט דוד שהלך וארגן אולם, על העבודה הרבה שהשקיע בזה, הכל רק כדי שיצליח ושזו תהיה מסיבת השנה, כך נהג לכנות את זה. ואמנם כך היה. לי היה קצת חופש ועזרתי בהכנות וביום ששי, ביום המסיבה בבקר ישבתי בביתו של דוד והפכתי ביזמתו של דוד וקצת שלי לטבח ראשי. וכך ישבתי והכנתי עד שעות הצהריים המאוחרות סנדביצים ומטעמים שונים למלוי הקיבה. מדי פעם היינו קופצים לאולם ומוסיפים פה ניר, פה קשוט, העקר שיהיה יפה. המסיבה היתה נפלאה,

מלאה חיים כשדוד במצב רוחו העליז כתמיד הוסיף הרבה למצב הרוח. הזדמן לי גם לשבת עם דוד ולשוחח על דברים רבים וגם כאן נוכחתי שהוא מתמצא בהרבה שטחים ואפשר לשבת כמה שעות ולשוחח. אני מודה בכנות כי היתה לי הרגשה נפלאה להיות בקרבתו. כך הלכה ונרקמה החברות ואת שיאה של תקופה זו אני רואה ביום העצמאות, היומיים במ בילינו יחדיו ולא עזבנו לרגע אחד את השני, אם זה היה על הגג של עירית או ההשתוללות ברחובות, המסיבה אצל עידית, השינה המטורפת בת השעתיים אצל חגית או ראיית המצעד מביתנו של בלי. היו אלה יומיים מלאי שמחה ועליצות אשר כל רגע בהם ישמר בלבי לתמיד. ולאחר יומיים החלה הכוונות, כולנו נשארנו תקועים בבסיסים ואחרי כשלושה שבועות התחילה המלחמה. בהיותי בבסיס ספרו לי שדוד נהרג; מי רצה לשמוע. לא הייתי מוכן להאמין ויחסתי זאת לגל השמועות הנורא שקיים לאחר המלחמה. כאשר באתי לערב אחד הביתה נסיתי למצוא חבר שיוכל לומר לי... לבסוף שמעתי זאת מבת-דודתי וידעתי שכלום כבר לא יעזור, דוד כבר לא יהיה אתנו יותר. ת.נ.צ.ב.ה.

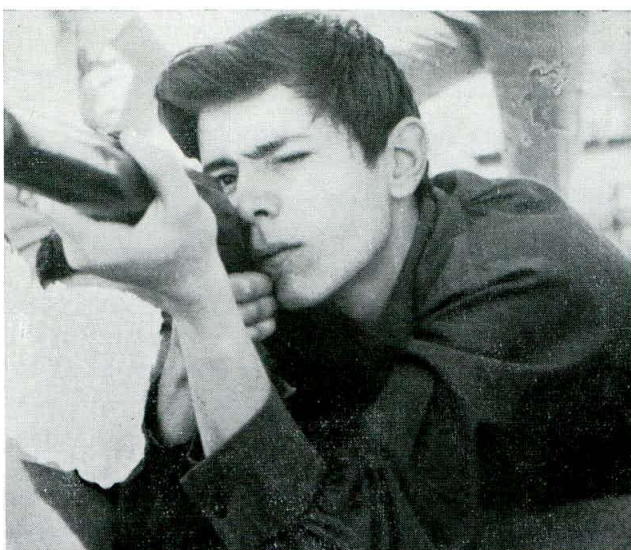
שוקי מ.

אומרים שהבכי מקל על הכאב. הוא מרכז אותו ומעממו. אין זה נכון. הבכי מאדיר את הכאב. הוא חונק בחזה וצובט בגרון, מעבירו מתחום הלב אל כל חלקי הגוף.

עמדנו שם חבורה של גברים — ילדים וניסינו להסתיר אף את האמצעי הפשוט ביותר — הבכי. כמובן, היה לנו גורם מקל: אי התפישה. מאז אותו יום ראשון בו נתפשטה הידיעה, חזרנו ושיננו לעצמנו: דוד נהרג, דוד מת! אלף פעמים, אבל לא תפסנו. חשבנו: כשנעמוד מול הקבר, תבוא ההכרה ותטלטלנו ביד איתנה. עכשיו אני יודע, גם אז לא תפסנו.

דוד רואי 966689 — נפל בקרב. השם, כשהוא חקוק בעץ מוכר וידוע. היכן עוד ראיתי אותו? על עטיפות מחברות? על צדס האחורי של מכתבים? על כרטיסי ברכה לשנה החדשה? כן כמובן: על כסאות ושולחנות הששית בגמנסיה: דוד רואי + ריבה בכר, או: דוד וריבה, או: דוד וריבה רואי. היינו צוחקים ואומרים שהם הזוג המפורסם ביותר בארץ. בכל מקום שהיה השאיר אחריו כתובת דומה. בג'ליל, על השלט המזהיר מפני קרבה יתרה למטווח, על דפנו הפנימי של האהל באותיות ירקקות של משחת שניים...

אותה ילדותיות שגרמה לו לחקוק את האותיות בכל מקום, היא שהניעה את שינינו לאותה סדרת "התכתבויות" יפה וטפשית כאחת.



בשעורים משעממים, כשחשתי שהמורה מתחיל להרדים אותי, הייתי פונה אחורה ואומר: "ייללה מתכתבים", ומיד היינו תולשים דפים ומתחילים להתכתב השד יודע על מה. לעתים היה המעשה מתפשט גם על פני שעורים מעניינים יותר. לאחר מכן התחלנו ללמוד ולהכין שעורים יחד. בתנ"ך לעולם לא היינו מצליחים להתרכז אך כשהיינו מתעמקים בביולוגיה היינו מסוגלים לשבת עד שעה מאוחרת ואז בקושי הייתי מספיק לאוטובוס מס' 7 האחרון. זכורני שהיה תלמיד רחב אפקים ומתקשה להתבטא בע"פ. מסוגל היה להקדיש שעות רבות למקצועות שאהב כמו הביולוגיה וההיסטוריה והתקשה בויתור על חלק משעות אלה למען מקצועות פחות אהובים.

כשהתחלנו לירות בשעורי הגדנ"ע התברר שהיה הקלע הטוב ביותר והשתתף בכל תחרויות הקליעה. אהבתו את הקליעה אף הביאה אותו לפחות תשומת לב לשעורים מסוימים. בימי ששי אחרי הצהריים הייתי בא אליו והיינו מתאמנים בקליעה אל איצטרובלים רופפים. בדרך כלל היתה אמו מצטרפת לאמונים אלה ומוכיחה שידה אינה נופלת בקליעה מיד בנה.

בכתה השביעית בא תור המסיבות, בהן נתגלתה מומחיותו ברקוד. מאז הכירוהו נעשה דוד סמל לרקדן טוב. אמרו: כשתראו את דוד וריבה רוקדים... או: כשתראו את דוד ורותי רוקדים... או: כשתראו את דוד וגילה רוקדים... למסיבות שנערכו בביתו בא קהל רב למרות הקשיים שבתחבורה. קרה אף שנאלצו לסגור את הדלת בפני חלק מהנוכחים שבאו בלי הזמנה. תמיד היה סיום פיקנטי לאותן

חיננות. פעם הכניסו את לסי ושתפו אותה ברקודים ופעם ניסו לעשות "סבוב" במוריס העתיקה שהיתה להם באותה תקופה. סובבו את המפתח כמה פעמים, ולא נדלקה. דחפוה עד לסבוב ולא נדלקה. החליקו בה במורד הכביש עד לשכונת בקעה — ולא נדלקה. לבסוף פתחו את מכסה המנוע והתברר שאין בכלל סוללה והיה צריך לדחפה במעלה הכביש עד הבית.

בתקופת השמינית למד בבית ספר אחר אולם תמיד קיים קשר עם חבריו בגמנסיה, והווה אחד מעמודי התווך של "חברת הגמנסיה". לאחר בחינות הבגרות הגיעה שעתן של המכוניות. דוד היה הראשון שקבל רשיון נהיגה וזאת לאחר שלשה שעורי נהיגה. שוב נתגלתה בו מומחיות. הוא היה הנהג הטוב ביותר שהכרתי מעודי. הוא חולל נפלאות ב"וולבו" הנושנה שלהם. היה נוהג במהירות אולם בבטחון. מעולם לא היתה שריטה ולו גם הקלה ביותר במכוניתו. השקע הגדול בתא המטען הוא פרי מעלליו של חבר אחר.

בצבא בחר בדרך הקשה. התחיל בטירונות, עבר לקורס מטק"ים ומשם לקורס קצינים — בקצור, שפשוף אחד ארוך. משזכה "לתפוש קצת שלוח" פרצה המלחמה.

דוד רואי 966689 — נפל בקרב. שלט עץ פשוט וקטן תקוע באדמה. איזה ציון עלוב. הרי היו יכולים לכתוב לפחות סג"מ דוד רואי ולכתוב בקצור את מעלליו. המחשבה — אוילית. הטוראי שמונח לידו תרם באותה מידה למאמץ המלחמתי ובצהל כולם שוים!

בימי ששי לא מתאספת החבורה... פשוט אין מי שיצלצל ויודיע: "היום בתשע מסיבה בבית הכרם, תשתדל להביא מכונית". הבנתי: התפיסה אינה עובדה פתאומית. במשך הזמן כשנחזור הביתה בימי ששי ולא ישמע צלצול הטלפון בשבע וחצי, או כשנהיה במסיבה ויורגש חסרונו של רקדן מעולה שיארגן רקודי שורה, כשנראה את ה"וולבו" האפורה חונה בעיר ודמות בלתי מוכרת יושבת בה, נדע: דוד איננו.

א ב ר י ר .

דוד

כשאני מנסה לצייר דמות זו, לנסות להעלות על הכתב, חשה אני כי קשה הדבר, תהיינה המילים אשר תהיינה ויהיה מספר השורות אשר יהיה, לעולם לא יכילו אלה את מלוא הדמות.

דמות זו על כל קויה השונים והמגוונים, דוד השמח, המעשי. דוד העצוב, המהורהר, דוד בשעת מצבים לא נוחים, דוד.

שמחה ומעשיות מחזירים אותי בהכרח לאותם ערבים בלתי מוצ' לחים שהתחילו ברגע שמאל, ואז דוד במעשיות המיוחדת לו כל כך — מזיז שטיח, מניח תקליט, פותח ראשון ברקוד והערב מצליח.

מעשיות בערבים, בימים, בחופשים. עבודת גינה שהגדירה בצורה האופינית לו "קשה אך תועלתית". או אותו שבוע חופש שנצל לסדור החדר, ואותו חופש שניצל לטיול בגליל.

נצול הזמן הזה עם חדות החיים. שלוב הרמוני בדמות זו של דוד, שלוב כל כך מציאותי ולכן כל כך קשה להשלים עם העובדה שהרמוניה זו נופצה לרסיסים.

שמחה ועצב, דוד דמות כל כך תוססת נתפש גם הוא לאותם רגעים של הרהורים, של עצב שבמחשבה. מסוגל היה לשבת בערב של שמחה כיום העצמאות ולהרהר בכל אותם שאינם, בכל אלה שבמותם ציוו לנו את מדינתנו. לחשוב עליהם ולא לחשוב אתנו יחד שעתיד הוא לתת לנו צו גדול ולא פחות בערכו.

היה דוד שמח, היה דוד עצוב ומעל לכל היה דוד שידע לקבל כל דבר בחיך, להסתגל למצבים קשים, זהו אותו דוד הכותב בתקופה של כוונות בלתי נוחה: "... אבל זה לא כואב ולא מרגיז — מכיון שיש סבה; שמשוה בלב אותו הנך מבין ומרגיש, ואז נדחקות לקרן זויות כל הצרות האישיות וכל הקשיים הקטנוניים" ...

זה דוד בעל החיך והמבט של "לא נורא, אפשר להתגבר".

דמות כל — מכילה. דוד זה שחשנו אליו כל כך הרבה. ולכן, קשה להשלים עם העדרו. דוד זה שמביאני שוב ושוב לשאול ולתהות, האמנם?

עיריית ע.

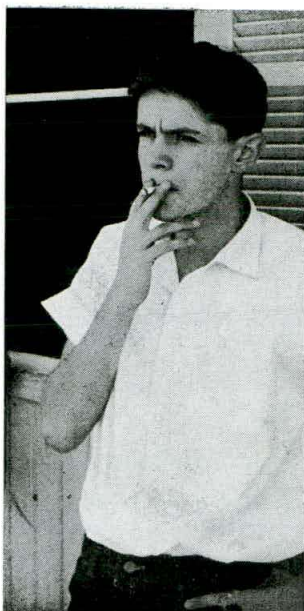
דוד, קשה לי להסתגל לעובדה שההיכרות ביננו נמשכה שלש שנים בלבד. אך הזמן הוא גורם טכני בלבד. במשך תקופה זו הספיק להתפתח ביננו קשר הדוק. ידידותך הכנה, הפשטות והקסם שאפפו את דמותך גרמו לנו להפוך לחברים של ממש, ובמהירות.

לא אעלה את דמותך אף לא אספידך כאן. ברצוני רק לבטא במילים את הקשר שהיה ביננו. כי לגבי לא היית רק בחור מצוין. לגבי היית חבר, חבר של ממש, ודבר זה הרי חשוב מכל.

הפכת לחלק מחיי. עצם נוכחותך היתה משפיעה עלי ישירות באם יהיה מצב רוחי מרומם או עכור. באם אהיה שמח או רציני.

החברות ביננו הפכה לחברות עמוקה אחרי שנוכחתי כי אין היא מתבססת על בלויים ומסיבות בלבד. במהרה נוכחתי כי אתה חבר אמיתי. ולא חסרו דוגמאות לכך. באם היתה זו עזרה לאמי בבית בשעה שאני לא הייתי או באם היתה זו דאגה לאבי בזמן היותי בצבא — ואתה כלל לא ספרת לי על כך.

אתה הייתי היחיד בפניו הייתי נותן חופש למחשבותי ולצרותי.



היינו נוהגים לספר אחד לשני הכל ולפתור יחד את הבעיות בהן נתקלנו בחיים. יחד תכננו תכניות לעתיד בידענו שעתידנו נמצא בסימן של קשר הדוק.

תמיד אדע את החלק שתרמת אתה לחברות זו. הקנית לי ערכים רבים, גדולים וחשובים. ערכים המעצבים למעשה דמותו של אדם. וכל אשר למדתי ממך, למדתי בראש ובראשונה מהדוגמא האישית שלך. אותה נכונות לעזרה בכל זמן ולכל מי שרק יכול היית לעזור. אתה עשית ממני פטריוט ואוהב את המולדת והעיר. אתה שמשת לי דוגמה של בן טוב ומסור ואח אוהב. אדם ששומר על מורל גבוה ואינו נתפס לדכאוונות, ובכך מעודד את כל הסובבים אותך. דוד, חדרת עמוק ללבנו ותפסת חלק נרחב ממנו. ועתה, משהלכת נפער חלל גדול בלב כולנו.

דוד ב.

הרבה מחשבה, זכרונות, חוויות נעימות כבלתי נעימות, אך בכל זאת נדמה כי לעולם לא נכיל את דמותו במילים.

ולפיכך, אל יחשוב אף אחד מכם כי אכן זהו דוד.

ולא בגלל היותו לא כאחד האדם, אדרבה, הרוח החיה שבו והעליצות השופעת גם יחד היא אולי אשר קרבה אותו לכלל והיא אולי שמשכה את הכלל אליו.



מפגש רעים כושל, מסיבה בלתי מוצלחת — הופכת היתה למפגש תוסס ונעים עם הופעתו; אכן היה בו מהמלהיב והמושך אשר לא היה מאפשר לך לעמוד חסר מעש, "בואו נשיר, בואו נרקוד או בואו נסע לטייל". משפטים אלה, היו שגורים בפיו למכביר, ואיזה הוא שלא השתלהב?

טיולי מכוניות רצופי נסיעה מרטיטה ומפחידה, מסע סתם או איזה רעיון שגעוני אחר, היוו חלק בלתי נפרד מאופיו השובב והתוסס כאחד.

ואמנם מול הצלחה חברותית מוריקה ומשגשגת, עמדה דמות חסרת יהירות ומשחק, מאירה פניה ומושיטה יד לכל אחד, אשר מעולם לא חסכה מעצמה מאמץ תמורת עזרה לחבר ויהיה אשר יהיה....

כזה היה דוד!

תמיד נרגיש בחסרונו. יהיה זכרו ברוך!

א ל י ר ס ב .

לפני שתיים מתמונותיו של דוד, באחת הוא מניח את ראשו על ידו, מהרהר. מן השניה הוא נבט מחייך חיוך לבבי. זהו דוד. דוד שידע להיות שמח, עליז, הרוח החיה בחברה וכשהיה צוחק, צחקו עיניו ופניו

היו מתמלאות קמטי צחוק. דוד שהיה גם רציני ועיניו החומות הנהד-
רות חודרות לתוכך עצובות. צוחקות היינו אמו ואני ואומרת כי בעיני
נשקף כאבו של העם היהודי במשך דורות.

"אכפת" היה לו לדוד! ומכאן בלט בו הנגוד שבין השמחה
והעליזות מחד, העצב והכאב מאידך, ובאותם נושאים שהתענין הת-
עמק בכל ליבו. בעסקיו השקיע כל מרצו. ומכאן היה לתת ולעשות
הכל למען האנשים שחבב, מכאן נבעה פעילותו הרבה. קשה היה
למוצאו בחוסר מעש, תמיד רצה לעזור! להורים, ליונתן, לסדר את
החדר והמחסן, לבקר חברים לארגן מסיבות וטיולים. מעולם לא
הבנתי איך יכול היה להספיק לעשות כל כך הרבה וכשהייתי אומרת
זאת היה צוחק לי!

ידעתי! אין חבר מסור כדוד. כשאחד החברים היה זקוק למשהו,
דוד היה הראשון לעזור. לא פעם, בחצות לילה, היה מסיע במכוניתו
חבר לבסיס על מנת שהלה לא יאחר ולא יענש. היתה תקופה בצבא
שבה שרתי בבסיס סמוך לשלו והייתי מדוכאה במקצת מאחר ולא
אהבתי את המקום. דוד היה בא ערב ערב לבקרני ולעודדני למרות
מחאותי ומסתכן פעמים רבות בעונש. עד כמה אהבו החברים את
דוד והעריכו אותו אפשר היה לראות כשבא לחופשות והבית היה מלא
בחברים שבאו לבקר.

דוד היה מן הפטריוטים האמיתיים. תמיד היה כותב במכתביו
כמה אוהב הוא את הארץ, וכמה שמח על שהוא חייל קרבי ולא סתם
ג'ובניק. הדגיש שלמרות הקשיים הרבים ותקופות היאוש, לא היה
בשום פנים ואופן מוותר על כך. יותר מכל אהב את ירושלים. היינו
מטיילים בעיר היפה ואי אפשר היה שלא להרגיש את חיבתו העמוקה
למקום. זוכרת אני ערב אחד, היה קריר בחוץ וירד גשם. לנו לא היה
אכפת ורצנו והשתוללנו בגשם רטובים ורועדים, ודוד צעק כל הזמן
... "איזה עיר נפלאה, איזה אויר נהדר, כמה טוב!" הוא היה כל כך
מאושר...

כה נורא שאיננו יכול לראות היום את ירושלים השלמה ולא
להשקיף אל נופה מפסגת הר הצופים לשם כל כך שאף להגיע. אפילו
לא הספיק לדעת כי ירושלים כולה שלנו היא...

דוד איננו וכל כך חסר הוא! כל כך מתגעגעים אליו! אין רצון
להאמין כי לא יבוא יותר, לא יחייך וישתובב כדרכו, לא ירקוד, לא
יארגן מסיבות וטיולים, לא יספר ולא יעץ כחבר מסור. נדמה שהנה
יצלצל בדלת, יכנס, יחייך לשלום ויספר את חוויותיו האחרונות.
נדמה שכשאפתח את תיבת הדואר אמצא מכתב כתוב בכתב ידו היפה,
המתאר את הנוף בנגב, את האמונים, את חייליו, את מחשבותיו.
אולם לא! יודעת אני כי לא ישוב לעולם. דוד, הטוב שביננו איננו!

גילה ש.

רגע אחד של דומיה.

חבר'ה, דוד נהרג

ערפל סמיך לבן וקר כסה את עיני, בשרי הפך לקשה, קר וקוצני, דומיה ארוכה ושקטה, לא רגועה, דומיה משתוממת. הערפל הסמיך הלבן והקר שכסה את עיני הולך ונעלם בקלילות, אבל יחד אתו אני מרגיש, את נשמתי עולה אחריו, עולה בקלילות למעלה, השמימה, טבולה בערפל לבן וסמיך; מתוך אי שם בערפל, קורא לי קול מוכר וחביב, הי, גרשון! לאן אתה הולך, אני פה . . . פני הצעיר המחייך, שערותיו גולשות על מצחו. עיניו שקטות, בוחנות.

הוא שואל: מה אתה עושה פה גרשון? באתי לבקר אותך, דוד. חיוך רחב, מבט מלטף ואומר: גרשון רד למטה, חזרה, מפני שבמקום זה חיים הגבורים שנפלו. כאן אנו חיים לעד. הרגשתי עצמי נופל לתוך בור לאט לאט, כשקול דוד קורא מרחוק, גרשון! אמור לאמי שאני מתגאה בה.

רגע אחד של דומיה תם.

חזרתי אל המציאות, הרגשתי כאילו חרתו בסכין חד את השם דוד בתוך בשר לבי. כאבי קריעת בשר אלה חוזרים מדי הזכרי במעשי ילדותנו עת טיילנו בשדות יחד עם לסי, קפצנו, רצנו דלגנו. פעם אחת ישבנו מתחת לעץ וחשבנו דוד ואני על העתיד. הוא שאל: גרשון, מה תרצה להיות כשתהיה גדול? עניתי איני יודע, אולי צייר. לעומתו שאלתיו, אני, דוד מה תרצה להיות כשתגדל? ענה לי: אתה יודע גרשון? לפעמים אני חושב, חושב וחושב ואיני יודע מה אהיה כשאגדל. יש כל כך הרבה דברים לעשות שאני לא יודע במה לבחור, אבל כשאהיה חייל אני בודאי אדע במה לבחור. והנה בחירתו. גבור ישראל.

גרשון ב.

זוכר אני את דוד ז"ל ולא במקרה. בנוסף שהיה לי חניך הרי הוא היה בין המעטים שהיו לי גם חברים. ואני חושב שדבר זה הוא לא במקרה. דבר זה הוא גם לא בזכותי, אלא אך ורק בזכותו, בזכות דמותו החיובית.

נזכר אני בכל פעולותיו החיוביות בשטחים שונים החל מאמונים, למודים, פעולות חנוכיות וחברתיות בתקופה שחינו יחד. בהסתכלי אחורה רואה אני שהוא עשה הכל מעל המוטל עליו, הכל בכנות ובמסירות ובהתמדה ויכול אני לקבוע רק עתה שבזכות חברים כמו דוד אנו נהנים עתה, וכל העולם מסתכל אלינו כלפי מעלה כמו שכתוב: בהיותנו אור לגויים.



שלמנו מחיר יקר, אבדנו חברים טובים, דוד הוא אחד מהם ;
אבל אני בטוח שהוא לא עשה דבר בנגוד לרצונו, עשה זאת בהכרה
מלאה, במסירות ובהקרבה ועל כך שלם בחייו.
יכול היה להנות עוד מהחיים, צעיר היה במותו, ולנו נשאר רק
להודות לו ולאחרים כמוהו בצורה אילמת, בהנציחנו את זכרם ובהמשך
הדרך שבה החלו.
ולמשפחתו יכול אני לומר שעם כל הכאב הרי יכולים הם להיות
גאים בבנם, בן יקר היה ואי אפשר למצוא תחליף או תנחומים לבן
יקר. מנשרים קלו, ומארויות גברו. יהיה זכרו לנצח.

מ ט י

מי ימצא מילים לתאר גדלם של מעשים ודמותו של גבר כדוד הי"ד. רגעים אני יושב והוגה מנסה לצרף זכרונות וראה זה פלא. הם צצים כאילו קרה זה אתמול. אני זוכר את דוד כאילו אנו נמצאים כרגע בעצומו של קורס הקצינים, שוכב במיטה שלידי וקורא את הספר. אני זוכר את השעות הרבות שבילינו בחדר הקריאה, בהכנת שעורים, בוכוחים ולפעמים גם בהאבקות (תמיד בצחוק). את העבודה בשעות הלילה הקטנות בשדה ומעל לכל את התרגילים בשטח.

בכל הפעילויות האלו התגלה דוד כמפקד, כאדם שהוכשר מטבעו להנהיג את פקודיו בקרב. הוא מלא את תפקידו בנאמנות, דיקנות ובהצלחה. תמיד התבלט ברעיונותיו המקוריים, בתפיסתו העמוקה, בתגובותיו המהירות, ביכולתו לצאת ולפתור מצבים מסובכים. כשדוד קבל תרגיל מ"מ ידענו שהתרגיל חייב להצליח. ומי לא נרתם לעזרת חבר כדוד להצלחת התרגיל.

פרק נפרד הוא מסכת יחסיו עם חבריו; עזרה לזולת, אהבת חברה, ידידות עמוקה — אלה קשרים שקשר דוד עם חבריו. ימים היינו יושבים ומשוחחים שעות על גבי שעות ועל כל נושא החל מבנות, עובר לפוליטיקה ודת וכלה בצבא. דוד הצטיין כאיש שיחה רחב אפקים. נהייתני לשבת עמו ולהתוכח, לשוחח ולהחליף חוויות.

פקוד בצבא שימש לדוד אתגר. משוכנע אני שלאור התכונות שבהן התבלט דוד בקורס הוא היה מפקד מצטיין, ועדות לכך הם פקודיו. והנה באה השעה הגורלית, ומי אם לא גבר כדוד יעמוד בראש היוצאים להגן על משפחתו, מדינתו וחבריו.

קור רוח, החלטה נחושה, תפיסה טקטית, אומץ לב ואהבת מולדת — אלה היו כלי נשקו של דוד בקרב. ובהם היטיב להשתמש. שמעתי שכארי נלחם וכגבור נפל ועל קברו נשבעים חבריו: נמשיך להגן על ביתו מולדתו וארצו ועל כל מה שלמענם הקריב דוד חייו הי"ד.

רבים היו מישורי חייו של דוד. חלק גדול מהם גם לא הכרתי. קשה היה לכתוב אפילו מספר מועט של מילים אלו ומשוכנע אני שהן לא משקפות נאמנה דמותו של דוד, כפי שהצטיירה בתחום צר מחייו — התחום הצבאי.

ברוך

רואי

השמים כחולים כחולים. שמש צהובה מלטפת צמרות עצים, שיח, כל עשב ירוק, פרחים מלבליים בשלל צבעים, קולות אדם בוקעים. אתה רואי אינך חש זאת עוד, לעג שכולו מרירות וכאב.

זכורני שרק באת אלינו מיד לאחר קורס הקצינים; היינו אז בשדה. קצין צעיר בעל שאיפות להצליח ורצון לעשות. חבלי הלידה היו קשים; המנטליות של מפקד טרם חדרה בך. בחרת בדרך למוד מאתנו. תמיד היית מתייעץ, לא חסכת בשאלות גם אם נראות היו הקטנוניות ומובנות מאליהן.

זוכר אני באיזו מסירות מלאת את חובתך. תמיד היית מחפש פתרון טוב יותר על מנת לשפר, אף פעם לא היית מסתפק במה שנתן. עבדנו במשותף. כל משימה היית ממלא בקפדנות יתרה ומוודא עד הפרט האחרון שאכן הכל נעשה.

חזרנו מהשדה. קבלת חדר יחד עם חברך פלץ ז"ל. החדר שלכם היה דוגמה במגורי קצינים. תמיד נקי ומסודר. תמונות מכל שטחי החיים, החל במכוניות ספורט וכלה במחקרים ביולוגיים קשטו את קירות החדר. מעל מיטתך רשומים היו פתגמים וציורים בעלי מוסר השכל רב אותם ליקטת מספרות ועתונות בהם היית מרבה לעיין בזמנך הפנוי.

דוד, זוכר אני את הפסח האחרון בו נשארנו שנינו בתורנות. לאחר ה"סדר" הצבאי שהצליח להוציא אותנו מאוירת החג נתפסנו לרוח שובבות על אף ש"גורמים צבאיים" ניסו להפריע בעדינו הצלחת לנצח עלינו והערב עבר בהומור רב. ערב אחר כך אספת את חניכי הקורס וארגנת להם את אחד הערבים המרוממים והיפים שאני זוכר עם חיילים בצבא. ישבנו כולנו ב"מגורים" צפופים בחדר אחד בליווי גיטרות בקעה שירה אז עד לשעות מאוחרות. מין תחושת לכוד, "יחד" כזה נפלא שקשה להסבירו אחזה בנו. אחד הסממנים של יחידה טובה, כך הגדרת זאת אחר כך.

הכוננות באה אלינו מיד בצאת חג העצמאות. ירדנו מיד לנגב והתארגנו באזור שבטה. מן היום הראשון לא האמנת כי אכן תפרוץ מלחמה. זוכר אני ערב ערב היינו מתכנסים ליד הגיף של המ"פ, לומדים את התכניות על גבי מפות ואחר כך מנסים לנתח את המצב במישור המדיני. אתה תמיד היית מנסה להוכיח שהבעיה תפתר בדרך מדינית. כשהייתי עובר על יד המחלקה שלך היית צועק לי מהטנק את החדשות הטובות מ"קול ישראל" ומיד מוסיף שבקרוב נחזור לימי רגיעה. יחד עם זאת לא אשכח באיזו נאמנות ומסירות הכנת את המחלקה שלך לקרב. מידי ערב היית מופיע ומדווח על פרט נוסף שעדיין לא תקין וציוד זה או אחר שחסר לך ודורש טפול מידי. לא היית מרפה עד שלא מלאנו את כל תביעותיך. ערב המלחמה עוד ישבנו ליד מדורה שארגנת במסגרת המחלקה שלך, מצב הרוח היה מרומם. באותו ערב נתת לנו שיעור מאלף של מונולוגים שונים שנשמעו בתכונות בדור ברדיו ונקלטו בזכרוניך.

גם לאחר שנתנה לנו פקודת הקרב העלת עדיין ספקות לגבי מלחמה כוללת. זכורני שלא פסקת מלהביע חששותיך לגבי כל אחד



מאתנו. ידענו שלא כולם יחזרו. נקודה זאת הציקה לך מאד, על אף שמעטנו לחשוב עליה.

עם בוקר החמישי ביוני יצאנו.

זוכר אני את נפנופי הידיים שלך לשלום וחזק ואמץ בדרך ליעד הראשון, גם כשאש ארטילרית נוראית החלה נתכת מעל ראשינו. בשעת הקרב שמעתי את הדווחים מהטנק שלך. "קודקוד 4 נפגע קשה" נאמר בהודעה שהיתה הראשונה מסוגה באותו יום. רעד נורא עבר בי. בשוך הקרב היית כלול ברשימת החללים. הדם קפא בנו. המומים מלעכל ידיעה כזו. דוקא אתה רואי הצעיר ביננו. לא הספקת לחוש טעמו של נצחון ולו אף בקרב הראשון.

נזכור אותך תמיד רואי. תמיד תחסר לנו, בכל שעה בכל יום עבודה אפור, בכל מאורע, בכל חג.

אביגדור פ.

דוד הי"ד

יחד בטירונות, יחד בקורס מפקדי טנקים, יחד בביה"ס לקצינים ויחד בקורס קציני-שריון. תקופה בת שנתיים של ידידות ורעות שבה עברנו את כל שפשופי הצבא.

דוד לא היה סתם חבר, אלא חבר בלב ובנפש. זוכר אני היטב את ההיכרות. הגעתי לבסיס הטירונים כשאיני מכיר איש, לפתע פנה אלי דוד ואמר: "אתה ירושלמי נכון? שמי דוד ואל תשכח לשמור לי מיטה על ידך". כאן החלה להתרקם החברות ביננו. כאן התחלתי להכירו. בשבת הראשונה של הטירונות היה דוד החניך המצטיין השבועי וכפרס יצא לחופשת שבת. דבר ראשון שעשה בא אלי ואמר: "נתני, מה למסור בבית והאם אתה רוצה משהו?"

דוד היה חבר של כולם, לכל אחד היתה לו ידידות משלו וכולם אהבוהו. כל יום ובמיוחד בטירונות היה מקבל מספר מכתבים. החבר'ה עשו תחרות מי יקבל יותר מכתבים בשבוע ודוד נצח. הרבה מזמנו הקדיש דוד לכתיבת מכתבים לחברים וחברות. הוא לא כתב את מכתביו כשם שכל חייל רגיל לכתוב, תמיד כתב במקוריות המיוחדת לו תוך פירוט ותיאורים של הרגשתו אל הטבע.

אני זוכר שבקורס קצינים היה לנו ערב חופשי ותכננו ללכת, לסרט. כשבאתי לקחתו בערב לסרט אמר לי דוד: "לך עם שאר החבר'ה, אני צריך לענות למכתבים שקיבלתי". אף פעם לא קיבלתי מדוד מכתב, כי תמיד היינו ביחד וזה חבל, כי כה מיוחדים ויוצאי דופן היו מכתביו, כה חיים ומלאי תיאורים. דוד לא סרב לי אף-פעם כשבקשתי ממנו שיעזור לי. בקורס קצינים הייתי צריך להיות מפקד תרגיל, בערב לפני כן בא אלי דוד ועזר לי לתכנן את התרגיל למרות שלא היה לו שום קשר לדבר. העקר שאצליח בתרגיל ואקבל ציון טוב.

באחת מחופשות השבת היה צריך אחד מהחבר'ה לחזור לבסיס במוצ"ש, דוד הבטיח לו שיקח אותו לבסיס מאוחר בלילה עם המכונית וכל זאת על מנת שחופשתו תהיה ארוכה קצת יותר ועל מנת שיהיה עמנו זמן רב יותר.

דוד אהב לשמח ולהיות עליז, הוא אהב לבלות ול"השתולל". בכל יום ששי כשהרבה חבר'ה היו מתאספים היה אומר לי דוד: "הערב מוכרחים לעשות שמח, להשתולל". ביום העצמאות האחרון היה זה דוד שהכניס לחברה את כל המוראל ומצב הרוח, אני זוכר שאת החבר'ה הוביל דוד בשרשרת ברחובות העיר והוא שהציע את הרעיון שהחבר'ה יסחבו אחד את השני "סחיבת פצוע", והכל על מנת לשמוח ולעלוז ככל האפשר. ולא רק עליז ושמח היה דוד, כשצריך ידע להיות רציני ונבון. כה רבים היו הערבים בהם היינו יושבים ומשוחחים על נושאים שונים וכה נבון ותכליתי היה תמיד.

דוד היה חייל למופת ואיש מקצוע מצויין. הוא היה בתחילת דרכו בשריון נהג טנק "סנטוריון" ואני זוכר היטב שבקורס מפקדי טנקים ישנו בוחן שכל אחד נבחן כמפקד ע"י בצוע של מסלול עם הטנק. כל חניך שנבחן רשאי היה לבחור לעצמו את אנשי הצוות כרצונו. באותו יום בצע דוד קרוב ל-10 מסלולים כשהוא משמש כנהג בטנק לחבר'ה שנבחנו. בערב אמר לי דוד: "שמע, נתי, אני עייף נורא, אבל אין דבר, החשוב הוא שבכל המסלולים הטנק דהר". והוא צדק. גם כחניך בקורס קצינים ואח"כ גם כקצין התבלט דוד בתפיסתו המהירה ובחריצותו. כל עבודה וכל משימה שהוטלה עליו נעשתה ברצינות, בתבונה וביסודיות, דבר שגם בלט בחייו האזרחיים. בזמן המלחמה לא הייתי עם דוד, אבל כפי ששמעתי מחבריו לחם דוד למופת, ובכך אני בטוח. כי בנוסף לכל תכונותיו ידע דוד היטב לשם מה הוא יוצא לקרב אע"פ שבמלחמה לא רצה.

נתי א.

לדמותו של דוד ז"ל

את הידיעה המרה על מותו של דוד הי"ד, שמעתי תוך כדי הקרבות. שמעתי ולא האמנתי. גם היום קשה להאמין ולתפוס את דבר מותו, מפני שהוא חי בלב החבריה, בלב חבריו מן הקורסים השונים ובלב פקודיו. שכן, קשה לשכוח בחור כמותו. אחד מאתנו היה. לא מתבדל, איש שיחה ומעשה כאחד. לא ציני ולא איש דמיונות. מציאותי, בעל חוש הומור ושופע רעיונות.

מיטתו היתה סמוכה למיטתי בקורס הראשון שלנו — בביה"ס לקצינים, כך שהכרתיו היטב. עמדתני על אופיו העדין ועל טעמו המעודן. בחור יפה תואר שחייו נקטפו באיבם. לא קרה שסרב לי כשבקשתיו שיעזור עמי. חבבתיו מאד, מפני שלא היה המוני. לעתים רחוקות היית שומע ממנו קללה וגם זו בחצי פה.

את התרגילים היה מבצע על הצד הטוב ביותר. לא מרבה בדברים ובשבחים, מפני שזו חובת כל אחד ואחד מאתנו, טען. רק פעם שמעתי, כולו זוהר, מזיע ומתנשף, בגמר תרגיל אי שם בנגב באומרו: "אוף, היתה זו מכת אש והסתערות שדים — כל הכבוד לחבר'ה!"

בשריון היה מאוהב עד מעל לאוזניו. לא פעם ראיתיו מטפל לאחר שהחבר'ה הלכו לישון, שכחו פרטים קטנים פה ושם. היה מקפיד עם עצמו משום שכך האמין. דרש מעצמו הרבה, כי כך עתיד היה לדרוש — מחייליו. ואח"כ היה הולך לשמור, כולו עירני וחסר עייפות, כשאחריו רק שעות מועטות של שינה.

ופגשתיו בימי המתיחות, מספר ימים לפני הקרבות, אותו ואת שאול אלקנה הי"ד. כולו שופע בטחון והומור. וכשנפרדתי ממנו, אמר לי בשמחה: "מה אתה אומר סאשה, נתראה בתעלה, אה?" מאז לא ראיתיו.

כזה היה דוד. קשה לי להעלות על הכתב את דמותו, וגדול הכאב על הצער. היה דוד ואיננו, אבל לעד יהיה בלבנו, כי אתנו הוא! ושמו יחתם בחותם גבורת ישראל ותהילת העם. כי היות דוד, אחד מישראל, חי וקיים!.

ס א ש ה א .

זכרונות

זוכר אני אותו יום כשנודע לי על מות דוד, יומה השני של המלחמה, בשעת מנוחה, כשאנחנו שכורים מנצחון, כשהלב פועם בעוז ובגאווה והפעמונים מצלצלים באזנים כבראשי הכנסיות ואז הכל נדם. השמש כאלו חשכה, הכל הפך אפור, נדמה היה שכולם הפסיקו לשמוח, אך עדיין לא האמנתי, לא רציתי להאמין ואמרתי לעצמי בטח בעוד כמה ימים נתראה ונצחק על אותו רגע יחד, הלא שנה וחצי היינו יחד וכיצד יתכן אחרת.

ואז באו זכרונות ובראש ראיתי את הטנק הנוסע למול עיני, דוהר ויורה בתותח בשעת המסלול, את שעת הטיפולים, המנוחה, הבלויים. וכיצד אפשר לשכוח, הרי דוד היה תמיד בין כולם, חבר ורע לכל אחד, שופע שמחת חיים, וגם אותו טנק שבו מצא מותו, גם אותו אהב ולמד להכיר, לא להכזיב.

אך, קשה להביע רגשות במילים כי אז ימלא הניר בדמעות, כאותן דמעות שחנקו את גרוני מול קברו של דוד. יתכן ויותר לא נוסיף לראותו — מי יודע, אך תמיד ישאר הוא ביננו, בין-חבריו.

ש מ ו א ל

להלכה אין כל קושי לכתוב על אודות דוד, והלא הכרתיו, ידעתיו, אך בכל זאת קושי רב כרוך בכתיבת מכתב זה. קל לזכור את דוד חי מחייך ועלזי, קשה מאוד לחשוב עליו על מנת להזכר כי לא נתן עוד לראותו בכך. הן תדע נתי, נוהג אני פעמים רבות לבטא עצמי בשירה — יש

והיא מבטאת הרבה יותר מהסברים או דיבורים ועל כן כתבתי — כתבתי כאשר ראיתי את המודעה בעתון, משהו התכווץ בי וזעק, אכן קשה היה לתפוס זאת וגם היום, לא תמיד קל לראות ולהביט נכוחה אל תוך המציאות.

היום בלי שום ספק ברור לי כי הטובים הלכו ואכן אכתוב לך שיר כזה אותו תוכל לשים בראש ולזכור. זכור גם את השירים האחרים וראה שיזכרום וידעום גם אחרים אם כי דוד ראוי להרבה יותר מזה. חבל שאינני יכול לכתוב אליו ישירות כי אז הייתי מודה לו על שהכרתיו, מודה ואומר: "תודה דוד" והוא היה עונה בעונה "אך, עזוב" אך איך נוכל באמת לעזוב? בחיי כולנו היתה תקופת היותנו צוערים התקופה היפה ביותר וכאן בתוכנו היה גם דוד, יוצא מכך שהיה עמנו גם בתקופתו היפה, משונה לחשוב ולנסות לראות כיצד היו הדברים מסתדרים בלעדי דוד.

מי היה דואג לקשוט הביתן?, מי היה מכניס רוח חיים בקבוצה?, אותה הרוח שהיה דוד מביא עמו לכתה, להרצאה לאמון לוכוח בביתן ולברכה. מי היה בין המשכנעים להתגנב באישון הלילה — ערומים כביום היולדנו — אל בריכת השחיה?, בעזרת מי היו מתארגנות אותן מסיבות נאות — גם בהם היה דוד הרוח החיה, והחשוב מכל, בעיני מי היינו מוצאים את אותה תערובת מוזרה של עליצות ותוגה עמוקה? עיניו שדברו תמיד רבות אפילו כאשר הפה שתק.

נתי, אינני יודע באיזו מדה היו עיניים אלה בעלי משמעות לחברנו האחרים אך לגבי היתה בהן משמעות, עיניו תמיד בכו וצחקו ביחד, ממש כך נתי, אינני יודע היום, אולי בכל אדם יש משהו המרמז לו כי יקרה דבר מה עצוב או שמא אני סבור כך משום שאנחנו יודעים כי לא יפרד עוד מעמנו — דוד, כי לא יצחק, לא יקרא ויכתוב אותם מכתבים אהובים עליו כל כך, כי לא יחייך עוד ולא יאמר "נו — באמת חברה — יהיה בסדר".

אברהם פ.

חבר יקר!

דוד, קשה לי לכתוב אליך, דוקה בנסיבות כאלה. אולי משום שחשקתי להפגש עמך לאחר המלחמה ביודעי שתרכו סביבך את שאר הנוער. עברה תקופה ארוכה מאז התראינו — מאז ראיתך עונד דרגותיך ומצטרף אלינו למלא את המוטל על הטובים. דוד! אל תחשוב ששכחתיך; אתה זכור לי היטב מאותה תקופה שהעברנו יחד בקורס הקצינים, ואולי אז ראית אותנו בקלסטר קשוח, אך דע שהיינו נערים שובבים כמוד.

רציתי לכתוב שפשוט היית בחור טוב, אחד מהחברה, שתמיד יש להם מה לספר... שתמיד נאספים סביבך בשביל לעשות שמח... בשביל להוריד מועקה מעל הלב... יצגת את הנעורים... יצגת את היופי והעוצמה שבגיל זה... את העליזות הפשוטה... והרי כולנו רוצים להיות כאלה... לא התגייסנו לצבא בכדי להיות "גבורים". אבל ראינו בו הכרח, וגם אתה, גם בשבילך היה הצבא משהו שהכרח לעבור, שחובה להשקיע בו את המקסימום כדי לשמור על כל היקר לך, לחברייך... כפי שהיינו צוחקים להורינו כשאמרו: לשמור על המולדת... היית אחד מאתנו, אחד כמונו ולכן זה כל כך כואב. כאילו נגדע חלק מגופנו. ידידי, דע לך שבדמך ובדם חברייך יודעים אנו היום את ארץ התנ"ך. יהי זכרך ברוך!

פנחס א.

לזכרו של דוד

קשה לכתוב על חבר שנפל. אתה פוחד שאתה מפחית במילים והדמות לא מצטיירת בברור. אך אין פה מה להפחית, כי גם הנשגב בסופרים לא יוכל לשנות דמותו של דוד.

אתה עוצם את העיניים ומנסה לכתוב ולשוא. אתה מנסה להמלט מאותם זכרונות נהדרים, מאותם ימים וערבים שבילית במחיצתו של דוד.

אפשר לספר על ימים נהדרים של הכתה השביעית שיחד ארגנו את כל המרידות והקנוניות נגד חבר המורים. על אותו שיעור תנך נהדר שדוד עמד מול המורה וסרב לעזוב את הכתה. כולנו התיצבנו לימינו ומתחת לשפה לחשנו: אל תצא!

על אותן מסיבות נהדרות של שנות השביעית והשמינית שדוד הרקיד את הבנות בצעדי הנהדרים. ואיזו בת לא חכתה בכליון עינים שדוד יהיה לה בן-זוג?

על אותם קומזיצים שבמחנה אלנבי, כשהזרדים התלקחו באיטיות ולשוא נסינו לחקות את דור תש"ח ששר שירים עצובים מסביב לפינג'אן. על מסיבות פורים העליזות שידי דוד הכינו את הקשוט השמח וערמת התקליטים שהיתה מוכנה להיזי את ה"חברה". את יום העצ-מאות האחרון שיצאנו לרקוד בחוצות ירושלים, לשמוח ביום הולדתה ה-19 של המדינה.

ואז באה הכוונות הגדולה וכולנו התיצבנו יחד להדוף את האויב.
מאז לא ראיתי אותו עוד, רק רציתי שכולם יחזרו.
והחמישי ביוני הגיע ועל זחל"מ הפקוד תחת אש סוערת רציתי
לראות את כולם, את כל החברים מחייכים וצוחקים "הי ישקה, מה
נשמע?", לחזור לימים של שלום!
בבירגפגפה נפגשנו, איזי, דן, נתי ואני ואז דן ספר שדוד נפל.
וכאילו שאתה פונה אליו ובעיניים דומעות אתה אומר: "לעולם
לא נשכח"!.
ישקה ק.

רוצה הייתי לכתוב ספור על דוד, שיהיה ספור אמיתי, עם הרבה נשמה.
אולם, איך?

אני זוכרת את דוד כמעט מאז שזוכרת אני את עצמי. חופשות
גן-ילדים ובי"ס שביליתי בתלפיות, אצל סבא וסבתא, מהולות תמיד
בזכרון יחד עם זכרונות על דוד. בתלפיות אפשר היה תמיד לעשות
דברים מעניינים מאד. ובין אם זה "חמש אבנים ירושלמי", או ללכת
לקטוף תאנים, לחפש — יותר מאשר למצוא — ולאסוף פרחי דם-
המכבים מאחורי הגדר ולהביא לסבתא או לשחק במכוניות "דינקי"
בחצר, תמיד היה זה יחד עם דוד, ועם יוסי ויונתן האחים הקטנים
שלנו, הזנבות. ואחר כך, כאשר היינו מעט גדולים יותר, שמחנו על
הקשר התנכי — היסטורי שבין השמות — מיכל, דוד ויונתן. ניתק
המשולש.

היום עומדים על שולחנו של דוד שלשה דגמי "סנטוריון", צעצועי
"דינקי". דוד היה נהנה לראות אותם, פרושים, ממש כמו המחלקה
שלו. ולמעשה הם כל-כך לא צעצועים, מזכירים את הספורים של דוד
על הטנקים, מפלצות ברזל, הטנקים שכל-כך אהב מיום שהגיע לצבא.
קשה לי לכתוב על תקופת הבינים — בין הילדות ובין הצבא משום
שלא הייתי אז בירושלים ונפגשתי עם דוד מעט. כשהתגייס לצבא הייתי
שוב בתלפיות, סטודנטית. והקשר חודש. לויתי את כל צעדיו בצבא.
טירוניות, מקצועות, קורס מפקדי טנקים, קורס קצינים, קורס קציני
שריון. מסלול, שכמעט הותווה מראש. ויכולה אני להזכר בשלשה
מכתבים שכתבתי אל דוד. אחד, היה כועס מאד: "התייחס אל חייד
כאל חומר ביד היוצר, ונסה לעשות מהם את הטוב ביותר. תמיד
תהיה לחייד אותה צורה שהענקת להם, משום שיש אמת בדבריהם של
אנשים שאת אשר מעולל אדם לעצמו, לא יעולל לו אויבו הנורא
ביותר". חוץ מאשר במלהמה, אני מוסיפה. אבל יכולה אני להוסיף
זאת רק עכשיו, משום שזכור לי היטב כי באותו מכתב הייתי מאד
כעושה. טענתי כלפי דוד שאין הוא מתייחס ברצינות לחיים ובמיוחד

אל קורס הקצינים. המדובר היה בבריחות שהיה בורח למשק סמוך כדי "לחטוף מקלחת" ופירות טריים. חששתי מאד שיעיפו אותו מן הקורס. אינני יודעת עם צדקתי והמכתב עזר — ואולי, שגיתי. המכתב השני היה מכתב ששלחתי לו לסיום קורס הקצינים. כתבתי: "קשה לי לכתוב "שא את הדרגות בגאווה", אכתוב רק — שא אותן כפי שאתה מרגיש שמגיע להן אחרי כל הדברים שעשית כדי להשיגן, ואינני מתכוונת דוקא לקורס הקצינים". המכתב הזה, כמו כל האחרים, עדיין שמור בארוננו, מונח במקומו, בסדר המופתי שהיה אופייני לדוד.

המכתב השלישי נשלח מרמת-גן, בימי הכוננות. דוד אף פעם לא קרא אותו. אחד המשפטים הבודדים הזכורים לי הוא — "דוד, דע שבבית מחכים לך אנשים ש"אכפת להם ממך", שמור על עצמך בשבילנו". משום מה הוא העדיף לשמור, עלינו.

ולמרות שמחר ימלאו חמשה חדשים ליום העצמאות ה-19 של המדינה, שהיה היום האחרון בו ראינו את דוד, קשה להסתגל לרעיון. כשהחלטנו היום ברוב קולות שלסי, הכלבה האהובה כל כך של דוד, מעוברת, מיד עלתה המחשבה — צריך לזכור לספר לדוד, לכשיבוא!

14.10.67

מיכל

דוד המ"מ, איננו!

שמי דוד, ושמי דב, כן, כך הכרתי את דוד. היה זה כשלושה חדשים לפני פרוץ הקרבות.

הכרתיו תקופה קצרה אמנם, אך מעולם לא הכרתי אדם טוב יותר בתקופה קצרה כל כך כמו את דוד.

בפגישתנו הראשונה התחבב עלי מיד. היה בו משהו חי יותר מן האחרים היה בו משהו שהיה מסוגל לשמח אותך גם אם מצב רוחך חלש באותו זמן.

בתחילת הכוננות לפני שירדנו למטה קיבלתי מ"מ אחר אך לאחר יומיים התחלפו ודוד היה המ"מ שלי. שמחתי מאד מכיוון שידעתי שעם דוד אפשר לעבוד ולחיות. הוא ידע כיצד לשלב את החובה ואת הביצועים בדרך הקלה גם עם חיוכים. כשהחלה המשמעת להתערער עקב תקופת הכוננות הארוכה בה אכלנו, ישנו וחיינו יחד, היה זה דוד שידע כיצד להחזיר את המחלקה לאוירה הנאותה.

דוד היה טוב לב, החל מסבון או מגבת שהיתה חסרה לי וקיבלתי ממנו וכלה בבעיות המחלקה שתמיד ידע לפתור אותן על הצד הטוב ביותר.

קשה לשכוח כיצד ישבנו דוד ואני בהופעה של להקת הנח"ל. היתה זו הופעה נהדרת ודוד אמר: — "דבר ראשון שאעשה לאחר המלחמה זה לקחת את רותי ולראות את להקת הנח"ל שנית". רותי היתה ידידתו מקנדה. זוכרני שהיתה צריכה להגיע בסוף החודש ודבר זה הדאיג אותו יותר מכל דבר אחר לא היה אכפת לו אם תהיה מלחמה או לא, שתגמר הכוננות או לא העקר שבזמן שהיא תגיע יחכה לה בנמל התעופה בלוד. ודבר זה אמנם הדאיגו מאד. השאלה אם נחזור לאחר המלחמה או לא נחזור היתה שאלה שרדפה אותנו תמיד אך הצלחנו להרחיק אותה מלבד פעם אחת שזה פרץ החוצה יום לפני שעברנו את הגבול חשבנו בקול רם על הבעיה הזאת ודוד אמר לי: — "דב, אתה מוכרח להבטיח לי שאם לא אחזור חי מהמלחמה הזאת, תאסף את כל החמר שאספתי בכוננות תסע אלי הביתה אל הורי ואל חברי ספר עלי ומסר להם הכל". כן אלו היו המילים. גם אני אמרתי לו משהו דומה והושטנו ידים בדממה כנש-בעים זה לזה. לא חשבתי אף לרגע שיכול לקרות דבר כזה אחד משנינו לא יחזור.

כל זמן הנסיעה מרגע שעברנו את הגבול גם תחת אש ארטילרית הסתכלתי תמיד על דוד ולא רק בגלל שהיה המ"מ שלי אלא מפני שחבבתי אותו ונהנתי מבטחונו הרב בעמדו בתוך הטנק. דהרנו כשעתיים ויותר לעבר היעד הראשון שלנו שהיה ראשון ואחרון בשביל דוד.

התפרשנו לפני היעד והתחלנו בהסתערות תחת אש איומה של המצרים אך דבר זה לא מנע מאתנו להסתער רק שדה מוקשים היה בכוחו לעצור את הטנקים שלנו. גם בהסתערות תוך תנועה ואש הבטתי מדי פעם אל דוד ופתאום — פגיעה. כן, פגז מצרי השיג את הטנק של דוד. ראיתי את דוד מתרומם ואחר מיד שב וצונח אל תוך הטנק הבנתי שהוא נפצע קשה ושאלתי בקשר את אנשי צוותו מה הענינים וענו לי שהוא פצוע קשה הוריתי להם לתת לו טפול ראשוני וקראתי לחילוצו, אך דוד נפטר טרם חילוץו.

דוד נפל אף מבלי לדעת שניצחנו, היעד הראשון קטל אותו.

ד ב ב .

דוד

פגישתנו האחרונה בחדרי, בבסיס, בימי הכוננות, ערב המלחמה. לא היה לך הרבה זמן. קפצת רק לומר שלום אגב מקלחת "שהגיעה" לכם אחת לשבוע. אפילו זמן לשוחח לא היה לך "צריך להיות שם הראשון, אני האחראי על ההסעה". מעכת סיגריה במאפרה וכבר ליד

הדלת. כשעניתי לך על אחת משאלותיך "יהיה בסדר, בשבת נהיה בבית", חזרת ואמרת "טועה, תהיה מלחמה, מוכרח להיות כבר משהו".

וכשיצאת לא שכחת להוסיף — ד"ש למשה ולכולם...
וכשמעתי דוד שאינך עוד, לא בכיתי, לא יכולתי לבכות, הייתי חנוקה, חנוקה, חנוקה. רק יושבת וחושבת ומהרהרת. בלבי ובקול רם ומגיעה לעתים לידי התפרצות נוראית "למה דוק אתה דוד?" ומיד לאחר מכן, לא, לא יתכן דוד, באמת לא נראה אותך שוב? לבוא הביתה בכל יום ששי ולדעת דוד לא יבוא. דוד לא יהיה. הלב מתפלץ.
יודע אתה דוד, שיושבים אנו — חבריך — בכל שבת בביתך ומחכים?...
בשבילנו דוד אתה חי! בלבותינו תחיה לעולמים!

דוד שלנו

... גם להשתולל אהב דוד. נוכחתי במיוחד במסיבת פורים אחת בה לא "הלך" לנו עד שהתפרצה לחדר חבורה לא מבני בית-ספרנו והחליטו ש"עושים שמח".

היה שמח, ועוד איך שמח! עד ש"נגמר" לנו וגם אז החליט דוד שבפורים לא הולכים הביתה כל כך מוקדם. אחרי שישבנו אצל אחד החברים נשארנו רק דוד, חבר וחברה, ואני. "מה עושים"? מיד מציע דוד קומזיץ בעמק המצלבה. קר, רוח, מאוחר. כלום לא משנה, אנחנו בדרכנו לקומזיץ. הדלקנו מדורה, ישבנו סביבה ארבעתנו ושחקנו. כן, שחקנו בכל מיני משחקים עד שבארבע בבוקר הרגשנו שמזמן לא אכלנו, ושוב דוד "נקפוץ לשוק, שם כבר פתוח בשעה זו". קצת הת-אכזבנו כי לא מצאנו אף חנות או מאפיה פתוחות, אבל מיד מצאנו עצמנו משחקים במחבואים, כשאנחנו מחולקים לשתי קבוצות, רצים, דוהרים בסמטאות השוק, שרים ומשמיעים קולות לזהוי. רק כשהחל להאיר היינו בדרכנו הביתה.

אכן, אפשר היה להשתולל עם דוד, תמיד ידע לעשות זאת בזמן הנכון, תמיד עזר לפרוק המתח, להשתולל ולהתנער, ותמיד בגבול הטעם הטוב.

מאידך, כשהיה צורך, נמחק חיכוך, הרצין ושוחח בשטף על כל נושא שבעולם, עזר להוריו וחבריו בכל לב.

מי מאתנו אינו זוכר כשהחליט דוד ל"שפץ" חדרו. שמענו על התכנית כשישבנו בחדרם של דוד ויונתן, חייכנו האחד לשני ובלבותינו חשבנו "נו, עד שהוא יגיע לזה". היינו צריכים לחכות רק ל"רגילה"

של דוד בשביל לראות אהילים חדשים ומקוריים מעשי ידי דוד תלויים מהתקרה, ארונות ושולחנות צבועים מחדש ועוד כהנה וכהנה שפוצים והוספות.

כיום כשנכנסים לחדרו הכל עומד עדיין על מקומו, נוספה "מחלקת טנקים" על שולחנו ומעליו תמונה גדולה של דוד כשהוא יושב ב"וולבו", נתונה במסגרת עבה. תמונה אופיינית לו כל כך, מי כמונו יודע כמה אהב דוד את ההגה, ואכן היה הראשון מתוכנו שקבל רשיון.

כשיושבים ומנסים לנבור בתכונותיו ואופיו של דוד צצה ועולה השאלה כיצד יכול להיות אדם, בחור, נער, "מושלם" כל כך, מושלם מכל הבחינות, מושלם פשוטו כמשמעו, כדוד, דוד שלנו.

וכיצד יכולה אני להעלות על הכתב צדדים רבים כל כך ויפים כל כך באופיו של דוד מבלי שיראה הכל חלקלק מדי, מצועצע מדי, מבלי שיהיו כאלה שיחשבו בליבם "עכשיו קל לדבר"?

ירדנה

דוד ז"ל

כל כמה שאכתוב, לאשר נותר לא יהיה סוף. שכן אין דומה כתיבה לאשר ישכון בתוכך פנימה ואין היא אמצעי בטוי מספיק לדברים שכה קשה לאמרם.

שנים רבות — עוד מגן הילדים — היינו חברים ולא רק לספסל הלימודים, גם בשעות הפנאי הבלוי ועסוקי הילדים היינו יחד. לאחר שנים של היותנו יחד, בתקופת הכתות הראשונות של בית הספר היסודי, אף כרתנו ברית של אחים לדם לפי מיטב המסורת של ספורי הילדים. במשך קרוב לעשור וחצי של שנים היו שמותינו יחד בכל, בלמודים ובפעילות שלאחריהם. לכן אולי גם כה קשה לי להתרכז בנושא מסוים ועליו לספר.

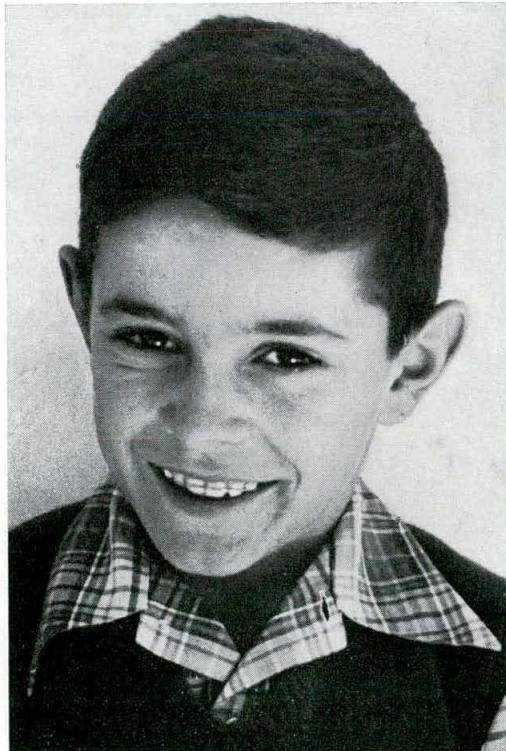
אסתפק לכן במשפט קצר אחד

היית, הנך ותהיה

ידיד, רע ואח.

אריה ש.

מכתבים



10.8.65

זה המכתב האחרון שלי בתור אזרח — כל הבאים יהיו כבר אחרי הגיוס שלי, שהוא מחרתיים ב-7.30 בבקר.

את רוצה לדעת מה אני מרגיש? — שמחה. עד היום הייתי "ילד" או אולי "נער". הייתי תלמיד, עשיתי שטויות יחד עם דברים טובים, היו כאלה שסבלו אותי וכאלה שלא, חלק אהבו אותי וחלק יראו ממני. אבל לגבי כולם עוד הייתי נער. היו כאלה שראו בי מבוגר יותר, וכאלה שראו בי מבוגר פחות. הרוב כן העריכו אותי בתור אדם חושב ומבין — אבל עדיין נער. מחרתים הכל משתנה — לפחות כלפי חוץ, ותוך שבוע אהיה כבר אדם העומד לבד, בפני עצמו, אחראי למעשיו, ובלי העזרה של אבא'לה ואמא'לה. למעשה הנוער בארץ הוא עוד לפני הגיוס לצבא, אבל כולם מכירים בזה רק אחרי שאותו אדם התגייס.

בקיצור — מתחילים דף חדש בחיים, ואני מקוה כי לגבי הוא יהיה מוצלח יותר מהתקופה שעברה עלי עד היום, הלואי ...

1.10.65

... מרוב שטויות ותאורים על החופשה כמעט ושכחתי לכתוב על הזכר החשוב והמעניין ביותר שהיה לנו מאז גיוסי לצבא — השבעת הטירונות שלנו, שנערכה על גבי המצדה. ביום רביעי, כשחזרנו הנה לבסיס, הוצאנו ציוד, ארזנו תרמילים וסדרנו את החגור לקראת המסע. בערך ב-10.00 בלילה היינו מוכנים, ובחצות הלילה ישבנו כל הפלוגה ושרנו, לפני היציאה. בערך ב-1.00 בלילה עלינו על המשאיות, ויצאנו מהבסיס בשיירת משאיות ענקית. בדרך הצטרפו עוד משאיות רבות מגדודים אחרים, כך שהיינו שיירת משאיות ענקית. המשאית שלנו היתה באמצע, ולא יכולנו לראות לא את הסוף ולא את ההתחלה. ראינו רק נחש ארוך, שהיה מרכב מאורות בלבד — אורות משאיות. בתחילה שרנו, אך היינו מאד עייפים, כך שכולם התחילו לנמנם, כשהם נשענים על הרובים, אחד על השני וחלק אפילו שכבו מתחת לספסלים, בכדי שיוכלו לישון. נסענו כך כל הלילה, וכשהאיר הבקר ירדנו במדבר יהודה, ומשם המשכנו ברגל — במסע של כ-20 ק"מ, עד שהגענו למצדה — מלמעלה, מצדה המערבי. אחרי הרצאה מענינת על המצדה עצמה התרחצנו, אכלנו והתכוונו למסדר. אחר הצהריים קבלנו שקיות מלאות אוכל, ועם מצב רוח מצוין העפלנו למצדה — בטור ענקי של מאות טירונים. כשהראשונים כבר הגיעו למעלה, האחרונים עדיין לא התחילו לעלות! טקס ההשבעה עצמו היה מרשים — עמדנו בצורת "ח" ענקית, כשמסביב כתובות אש, מוקשי תאורה, ואמרנו כולנו יחד "אני נשבע!" חזק שכזה, עד שהכל מסביב ממש רעד. בסיום הטקס אמרנו שנית, כולנו יחד את הפסוק "שנית מצדה לא תפול!". ובערך ב-1.00 בלילה ירדנו מהמצדה — דרך שביל הנחש אשר לכל ארכו פוזרו לפידים. זה ממש נהדר לראות את שביל הנחש מלמעלה, כולו מואר על ידי לפידים. נסענו חזרה לבסיס כל הלילה וכשהגענו חזרה נקינו נשק והלכנו לישון כאשר האיר השחר.

פברואר 1966

אתמול בערב לא הלכנו שוב לקבוץ. המט"קים שלנו והקצינים יודעים שהיינו שם הרבה פעמים ושיש לנו שם חברות. במשך השבוע אמרנו להם בפנים שזה באמת כך, אבל הם לא יכולים לעשות לנו דבר מכיון שאין להם הוכחות ש"התפרפרנו" לשם, בעוד שלנו יש הוכחות שהיינו שם פעמיים ברשות. ידענו שביום ששי הם ינסו ל"דפוק" אותנו, ולכן נשארנו באהל. ברבע לאחת עשרה התרוממה יריעת האהל, והמ"מ שלי יחד עם סמל תורן הציצו פנימה — אני הארתי עליהם בפנס שלי, והיה מאד משעשע לראות את הפרצוף הנדהם שלהם. . . שאלנו בקול תמים: "קרה משהו"? והם מלמלו משהו והסתלקו. מסתבר שבינתיים ערכו כ־6 מט"קים סריקה בקבוץ, תפסו 4 חבר'ה משלנו שם, ודפקו להם תלונות. הבקר כשהם הודיעו זאת בפומבי, הסתכל עלינו הסמל תורן בכזה מין מבט אומלל וחסר ספוק, שפרצנו יחד בצחוק. חבל רק על ארבעת החבר'ה שנתפסו — הזהרנו אותם קודם שלא ילכו, אבל הם היו חכמים יותר, והלכו להם כמו גבורים . . . למות.

יום שני (פורים 1966)

שלום ריבה'לה,

מאוחר בלילה. כרגיל בשעות אלה (כאשר איננו עייפים) הרי אנחנו שוכבים בחול, שרועים על הגב ומרגישים את האדמה מתחתינו, והעיניים נעוצות אי שם בחלל שבין הכוכבים. אצל כמה מנצנצת הסיגריה בין האצבעות; את העבודות גמרנו, אך אנחנו מחכים לבקורת לפני שנסגור את כלי המלחמה שלנו ונלך לישון. ועד אז — מתבטלים, הרוח הקרירה של הלילה מנשבת, והכוכבים מנצנצים כאילו בלעג: "טפשים שכמוכם, אתם הורגים את עצמכם למען המולדת, מתים מעייפות, כואבים מרוב עבודה, בעוד שאלפי בחורים אחרים בעלי יכולת פיזית כשלכם הסתדרו להם עם איזה ג'וב קליל . . .".

מדברים על הבית. על בית-הספר. נזכרים בבת הקרובה ללב, אבל נמצאת רחוק רחוק . . . אחד מספר מה עשה בפורים לפני שנה, שני סתם שותק, מהרהר, מעשן. הכל שקט, אין נכנסים אחד לדברי השני, מדברים בקול נמוך. הלב נצבט כשנזכרים ששוב לא נהיה בבית חודש שלם.

רק כ־10 שוכבים יחד כך — מאותה מחלקה. בשדה התקרבונו אחד לשני — הן מכיון שהיינו זקוקים אחד לשני בעזרה לפתוח בורג או לנקות את התותח, והן מכיון שאינך יכול להשאר בהרגשה שהנך בודד, לבד. למדנו להכיר איש את תולדות רעהו, מנהגיו, מקום מגוריו וידידיו. כאשר הנך נמצא בשממה, בלחץ אמונים, לבד, הרי ישנם רגעים של עצב בהם הנך נשבר, ומחפש חבר לספר לו עד כמה הנך מתגעגע הביתה, עד כמה היית כעת רוצה לראות את חברתך. בבית לא יבינו אותך כשתספר זאת, לחברך בבית לא תוכל להסביר זאת, מכיון שרק אדם במצבך שלך יכול להקשיב ולהבין.

וזה מה שקרב אותנו. פעם אתה עוזר לחברך להקים את אהלו שנפל, ולמחרת הוא מביא לך אוכל כשאינך מרגיש טוב ואינך הולך לאכול. וכעת אנחנו כלנו יחד על החול, איש איש עם הרהוריו וכאביו. אבל כלנו יחד מלוכדים כפי שאף פעם לא היינו. ובכל זאת נצבט הלב. אמנם אנחנו רגילים כבר לא להיות בבית — לא היינו בבית

3 שבועות, אח"כ חודש. וכעת שוב פעם חודש, כך שבד"כ נזכרים בכל הטוב שבבית ללא כאב שלבל — שהרי אלה חייך וזה המצב.

אבל קורה ופתאום יורד עליך מצב רוח קשה. הגעגועים צובטים, ואינך יכול להפטר מהם. אתה שוקע בזכרונות נעימים, ואתה מלא מרירות על מצבך הנוכחי. יש מעין מועקה על הלב, ודמעות עומדות בגרון מרוב געגועים ואהבה לכל אותם הדברים הרחוקים ממך, שאינך זוכה להנות מהם — רחוקים ממך כחלום ממש. ואתה רוצה להיות עם חברתך, רואה אותה לנגד עיניך...

כלם דוממים. בתא הנהג שלי יש בלוק כתיבה כך שנכנסתי וכתבתי, למרות שאני מסופק אם תביני (אם בכלל אחליט לשלוח את המכתב).

לאור הירח אני רואה מהפתח את תשע הגופות שרועות על החול, כמו מתיים. לא — אחד מעשן. חבל שזה כך. ממתי געגועים עזרו ?

אפריל 1966

...ראינו מקומות פנטסטיים והמסע כולו היה חוויה אחת עצומה, הן בשל מצב הרוח המצויין שלנו, הן בשל הנוף, והן בשל העובדה שהלכנו בלי מדריכים... הגענו למעינות מי קרח, עברנו בכפרים ערביים, היינו בערים עתיקות שבדרך כלל לא מגיעים אליהן, טפסנו צוקים בלתי סופיים ש"גמרו" אותנו, ועוד מאה ואחת חוויות ומקומות. באחד הכפרים ראינו יפהפיה ערביה צעירה בערך בת 17 — יופי כזה עדין לא ראיתי. שער שחור שחור, עור ממש חום ועניים שחורות. היא לבשה סוודר לבן שרק הבליט את כל הצבעים שלה.

בכלל בכפרים הערביים שעברנו היה מורגש הפחד של התושבים הערביים מאתנו — היינו עם נשק, גורר ותרמילים — הם הציעו לנו תמיד אוכל ומים ממש בצורה מוגזמת. כשעברנו ליד פלחים בשדות או סתם אנשים הם התרכזו בעבודתם מבלי להרים ראש ולהביט בנו — גילה, לא תמיד הרגשתי את עצמי טוב. יש אמנם חלק מהם שאינו אוהב ישראל במיוחד — אבל אני בטוח שלא כלם כאלה; אני עצמי ראיתי כמה שהיו ממש נחמדים — וכשעברנו עם הנשק זה היה ממש כמו לעבור בשטח כבוש, כשאנחנו המשעבדים שלהם...

16.4.66

כשפעם יהיה לי זמן אקח אותך לטיול בארץ, לשבוע שלם. לא לאותם המקומות אשר בדרך כלל רואים, אלא אל מקומות נהדרים אשר בדרך כלל לא מבקרים בהם. את המקומות האלה למדתי במסע שהיה לנו השבוע. את הארץ אני מכיר היטב — ובכל זאת נהנתי מכל רגע של המסע. הלכנו דרך ארוכה — מאשקלון לירושלים. המסע היה מסע טופוגרפי — כלומר, הראו לנו נקודות שונות על המפה (מעיינות, בתים הרוסים, גשרים וכו'), והיינו צריכים להגיע לשם לפי המפה, ולתאר את המקום. היינו בחוליות של 4-5 חיילים, וכל חוליה קבלה ציר תנועה שונה. זה לא היה קל במיוחד — אבל לפי דעתי גם לא קשה כליכך. מתוך כ-100 חיילים "נשברו" בדרך 22, שלא יכלו ללכת יותר (אני דוקא לא!).

ראינו ממש מקומות נהדרים — ערים עתיקות שבדרך כלל לא מבקרים שם, מעינות עם מים קרים כקרה, עברנו בכפרים ערביים, חצינו נחלים מלאי מים עם ירק, קני סוף, עצים, דשא ושיחים על גדותיהם, טפסנו צוקים ענקיים, ירדנו מדרונות בעזרת חבלים, נחנו בחורשות ענקיות — בקיצור, היה ממש פנטסטי.

שבת, 30.4.66

לפני שבוע היה יום העצמאות. כאן בארץ היה "שמח" — לא היה יום במשך השבועיים האחרונים שלא קרה משהו בגבול, בין עם הירדנים ובין עם הסורים. ירו על עובדים שעבדו אדמה, הניחו מוקשים בדרך מבאר-שבע לערד — עברו שם חמש מכוניות, ומשאית עלתה על מוקש, לפני המשאית נסעו שני אוטובוסים עם ילדים, ובנס לא קרה להם דבר. ירו על גיפים של משמר הגבול ובתקרית עם כוחות ירדניים נהרג קצין. פוצצו שלשה בתים בישוב בעמק יזרעאל. יום לפני שהמצעד המפואר עבר בחיפה ירו על טרקטור. אנחנו ישבנו כאן בחירוק שניים, וכלנו מרגישים שזה לא יכול להמשך כך יותר. ממש רצינו לצאת לקחת נקם אבל אנחנו רק נלחמים — את הקרב מתכננים בדרג גבוה יותר...

אבל כאשר קמנו הבוקר והקשבנו לחדשות כבר הרגשנו אחרת מכיון שהלילה חדרו כוחות של צנחנים וגולני (יחידות רגלים) לירדן, פוצצו 14 מבנים והשמידו שתי תחנות משטרה. עמדנו כאן כלנו סביב הטלנוויזור, שקטים ומקשיבים ואפשר היה לראות את השמחה בעינים על שצהל פעל והוכיח שגבולות ישראל לא מופקדים...

קעת חם כאן, חמסין טפסית. האויר עומד, כלם מזיעים אין רוח ועלה לא זז. כלם מסתובבים בגופיות ותחתונים (אם בנות תכנסנה במקרה לא יהיה להן נעים במיוחד...), וחבר'ה מתיזים מים אחד על השני. שוכבים על המיטות וקוראים — חבורות, עתונים, ספרים. יש כאן הרבה חבר'ה שקוראים גם אנגלית וחומר רב מסתובב בין כלם וזה מצוין כי תמיד אפשר למצוא משהו מענין לקרוא.

אתמול בערב ישבנו ושרנו במעגל בין העצים — כ-40 בני; שרנו שירים נהדרים והיה ממש יפה. נהנתי לשמוע קולות של גברים השרים מתוך עמקי לבם על הבית, ועל אהבה... ליוה אותנו אחד החבר'ה עם אקורדיון. לאט לאט התחממה האוירה, וכלנו קמנו, יצרנו מעגל ענקי, והתחלנו לרקוד רקודי-עם — שעה ארוכה ללא הפסקה או מנוחה, עד שכלם נפלו מהרגלים ממש. באפיסת כוחות נכנסנו למקלחת קרה, ולישון. ישנם רגעים בהם אתה מרגיש קרוב אל אלה שמסביבך — כלם שרים בהתלהבות ומוחאים כפיים, ואז אתה נהנה מכל רגע ורגע של רקוד או של שירה. כן, גם כאן בצבא, בלי בנות, בלי תקליטים ובלי בגדים לבנים ונקיים קורה שהלב כאילו נצבט, ואתה פתאום מרגיש שאינך בודד — שכלנו יחד מלוכדים, שאפשר לשמוח ולהנות.

זה מביא אותי למחשבה אם מאז הגיוס באמת התבגרתי והחברים שמסביבי — הן אלה אשר יחד אתי בפלוגה והן אחרים במקומות אחרים, כמו דוד, משה והרבה הרבה אחרים. זה עלול להשמע קצת מצחיק שאני חושב על דברים כאלה, אבל אחד הדברים שטוענים לגבי השרות הצבאי של בנים הוא שבצבא הופכים מנערים לגברים, שמתבגרים — לומדים לחיות ולהסתדר לבד, ובקצור — נכנסים לצבא ילדים ויוצאים אנשים מבוגרים; יכול להיות שלי בעצם קשה לשפוט — כי אני בעצם לא מספיק

מבוגר... אבל ללמוד אפשר מתוך דברים קטנים, התנהגות בעיניים פעוטים שכמעט ולא שמים אליהם לב. יכול להיות שלא הייתי מסבך את עצמי ברעיונות כאלה אלמלא יום העצמאות — אז פתאום שמתי לב שבקרב החבר'ה שלנו חל שנוי במשך השנה האחרונה. כשאני נמצא אתם זו כבר לא הרגשה שאנו בין ילדים שבעצם לא יודעים מה לעשות. כעת כבר מורגשת רוח אחרת. אפשר לשבת שעות ולדבר על נושאים רציניים, ובשעה שמדברים על סרט או ספר הרי שכבר נכנסים הרבה יותר לעומקם של דברים. אבל זה לא רק בקשר לזה — כל האווירה כלה הרבה יותר עמוקה ויחד עם זה עליזה והדבר מתבטא בהמון דברים. נעים לבוא הביתה ולהרגיש שאתה נמצא בין ידידים טובים שאינם יותר תנוקות. זה קשה להסביר, מכיון שזו הרגשה שבלב, בלתי מוגדרת.

23.5.66

שעת עצב כעת; אין חיוך או צחוק מצלצל, אין שיחות קולניות או צעקות. אפילו המנגינות שברדיו כאילו מושפעות, והן שקטות, אינטימיות, כאילו מתאימות עצמן למצב הרוח השורר כאן. האוויר חמים-קריר; בחוץ שומעים רק כמה צרצרים וקולות תנים מיללים מרחוק. חשוך בחוץ, מאיים, וכאן מסתלסל עשן סגריות ליד המנורה היחידה המאירה את הצריף. צריף בלב הנגב, עזוב בדרך כלל, אך כעת הפך חי — חי פיסית; סביב שולחן עץ גס יושבים שמונה לוחמים, מהרהרים, שקועים בתוך המחשבות, ההרהורים והזכרונות. כן, לוחמים. אחרי עשרה חדשים הם כבר זכאים להקרא כך. על הפנים השזופות מהשמש נח אבק, השערות פרועות, ועל הלחיים זקן של ערב. הבגדים מאובקים, הגופות נחות בעייפותן. לפני שנה עוד היינו כלנו ילדים, תלמידים, וכעת חיילים, למודי סבל, בזים לסכנה, רגילים לחיים קשים. נזכרים בבית. אחד חושב על חברתו, שני ודאי מהרהר בהוריו, שלישי בחברו ורביעי סתם עצוב...

כן, זה מצב הרוח כאן. אני לפעמים פשוט נסחף בזה, מכיון שהרבה פעמים זה מאפיין את הווי הפלוגה שלנו. אני כעת נזכר בקטע יפה המתאר את השריון והצבא... "ארץ ללא צל, ארץ רחבת ידים, הרחק מישוב, מכל ממטרה, הרחק מגג רעפים אדום, משמלת אשה. ביתו של השריונאי, אשר אין לו דבר זולת צל הטנק הנע עמו. אדמה שוממה, אדמת טרשים מאובקת חרוצה על ידי בזלי הטנקים החופרים בה..." כל זה הוא חלק מחיי השריון, חלק מחיי שלי.

האם אני מאוס כעת? מאובק כולי — בגדי, פני, שערותי... מיוזע, מלוכלך בידי, שערי פקעת סבוכה אחת, ועיני נעצמות מעייפות... כן, החיים הם קשים לפעמים, מכיון שיחד עם דרישות של רכוז עצום מבחינה מנטלית אנחנו עובדים גם עבודה פיסית קשה. אבל זה בריא — מכיון שאני אוכל הרבה בתיאבון עצום, ישן מצוין בלילות, וסך הכל חי חיים בריאים ממש.

היום שבועות. בגני הילדים ובתי הספר נערכו חגיגות של הבאת בכורים, ובירושלים מקושט הרציון לרגל החג ועולי רגל רבים יבואו לעיר. אצל החסידים והדתיים שמחה רבה, וכל הלילה הם ישבו וילמדו תורה. ולנו זה פשוט יום מנוחה מבורך באמצע השבוע, מעין שבת נוספת שבה לה פתאום. הטנקים עומדים סגורים, שקטים, ללא

האדם שנותן ומכניס בהם את החיים. והאדם — ישן או כותב, או קורא, כמו בכל יום מנוחה בו נשארים בבסיס. כלנו לבושים בגדי ים (אף כי אין בריכה או ים...), ספרים מסתובבים בין כלם, וכל עשר דקות נגשים לעשות מקלחת קרה. החופשה האחרונה היתה נהדרת, אם כי בעצם כל חופשה היא נהדרת, מכיון שכחייל הנך לומד להעריך ולאהוב כל אותם דברים "רגילים" לכאורה בחיי יום יום.

10.7.66

אתמול בערב שכבתי במיטתי, יריעות האהל מקופלות, והבטתי בעצים הרבים ביניהם נמצאים האהלים שלנו. בין מאות העצים הירוקים והזקופים ניצב גזע עץ גבוה, חשוף, חסר ענפים — ורק המרים ראשו ומתבונן מעלה מבחין כי מת הוא, חסר עלים, חסר ירק — חסר חיים. הבטתי בו, ניצב ממש ליד האהל — נישא למרומי שמי הלילה הבהירים זרועי הכוכבים המנצנצים. כל כך הרבה מסמל הוא! מת בין חיים, ואין איש שם לב כי שייך הוא לעולם אחר... האם הוא מסמל תקוות שנכזבו? אינני חושב כך, מכיון שתקוות קיימות תמיד, וכל עוד הנך יכול — האמן בהן, החזק חזק באמונתך, ואל תתן לנפשך ליפול. אני לא יודע מה פתאום — אבל אתמול קבלתי מעין מצב רוח מוזר שכזה. היה חם כאן, לילה בהיר ושכבתי שעות וסתם הרהרתי — הרהרתי בזה שבעצם החיים הם חסרי ערך, שאדם הוא אפס למרות הכל, חשבת על מצבי שלי — לולא היתה מלחמה ביננו ובין שכנינו, הרי כעת הייתי תלמיד אוניברסיטה ולא חייל, ועוד ועוד. זה היה מין דכאון שכזה — האם באמת יתגשמו חלומותי אי פעם?

16.7.66

כעת אני בקורס קצינים סוף סוף — למרות שיש עוד המון זמן עד שאגמור. אבל כאן נהדר — החבר'ה מצוינים. אין יותר כאלה מטומטמים ומרגיזים סתם. זה בעצם לא נאה לדבר כך, כי בעצם זה לא נכון לערוך השוואה בין בני אדם לפי מידת השכל שלהם — מכיון שהרבה אנשים בעלי ראש ללמודים הם אנטיפטיים גדולים שאי אפשר לחיות אתם. אבל כעת יש לנו כאן חבר'ה ממש מצוינים — הן בחברה והן כחברים. במסעות למשל יש רוח טובה — שרים כל הזמן, עוזרים אחד לשני, ותמיד עליזים ועושים הכל מתוך רצון טוב.

כאן בבסיס תנאים מצוינים — יש לנו בריכה אליה קופצים בכל רגע פנוי, ישנים בביתנים (ולא באהלים יותר), וממש טוב כאן — גם מהרבה בחינות ונקודות קטנות — כמו זה שמתחילים אלינו ממש כאל קצינים — מבחינת האמון שנותנים בנו, וההתנהגות בכלל כלפינו. לקצינים ולמדריכים אנחנו מתיחסים כאל חברים שלנו, קוראים להם בשמות הפרטיים וכל השאר הנותן הרגשה טובה.

אבל מצד שני יש כאן מעין מתיחות — פחד פן "תזרק" מכאן. בקורס הזה אין רחמים — מי שלא מתאים להיות קצין נזרק מכאן; הרמה גבוהה והדרישות עצומות — הן מבחינת ידע תאורטי ומעשי באמונים עצמם, והן מבחינת יושר, כנות ואחריות. ובכן, איפה מתיחלים? כמובן. סיום קורס מפקדי טנקים. מסדר הסיום היה נהדר

— עברנו כלנו עם הטנקים כשהורים מוחאים כפיים, התזמורות מנגנות, דגלים מתנופפים, ויונתן ובן דודי בגילו צועקים וקופצים ומתלהבים — ממש יום עצמאות קטן. באותו ערב נסענו למסיבת סיום בבית השריון בת"א — לך ודאי השם "בית השריון" אינו אומר דבר, אבל עבורנו זה היה המון. זה בנין עצום הכולל אכסניה, אולמות שונים אשר באחד מהם נערכה המסיבה שלנו שהיתה נהדרת. היתה תכנית ממש מצוינת, ואחרי זה רקודים. הזמנתי הרבה חברים מירושלים — כמעט כולם באו... הצטערתי רק שגילה היתה צריכה לעזוב באמצע — אבל גם היא חיילת (לא סתם — אלא קצינה), והיתה צריכה לחזור לתפקיד.

בשבוע שאחרי זה "נקרענו" כמו שרגילים לאמר בצבא כשעוברים תקופה קשה. במשך שבוע שלם התאמנו אמוני חיל-רגלים כשאנחנו כל הזמן רצים, מסתערים ועורכים מסעות. זה היה ממש קשה, הזענו המון המון — אבל באמת היה נחמד. בדרך כלל כשמסתכלים אחורה על משהו זה די קל לאמר שהיה יפה, אבל באותו זמן עצמו מרגישים אחרת. היינו חוזרים מיום האמונים כש כל הבגדים ספוגי זיעה והגוף רטוב לגמרי, הרגלים בקושי מחזיקות אותנו, והנשימה נשמעת כמו זו של קטר... מה שהיה מהנה היו האמונים באש ממשית — במיוחד לנו אנשי שריון שאינם רגילים לחיל-רגלים.

ובסוף חתה לנו ה"סוכריה המתוקה" — החופשה שלנו. יצאנו לחופשה בת 9 ימים! במשך 11 החדשים שאני בצבא לא היתה לי חופשה נהדרת כזו. נתי ואני, שהיינו יחד במשך כל קורס המטקים יחד, חכינו לחופשה זו ותכננו כל כך הרבה! וכעת אני חושב שבאמת זו היתה חופשה נהדרת.

יולי 1966

3.35 בבוקר זו לא בדיוק שעה לכתיבת מכתבים, אבל אני נמצא כעת בתורנות וחייב להשאר ער, וזו אחת הדרכים. את השאר כבר עשיתי — חזרתי על חומר הלמוד, קראתי, שמעתי רדיו (גם בשעות כאלה "תופסים" תחנות), וכעת אני יושב וכותב.

בחוף עדיין חושך — אבל במזרח השמים כבר אינם שחורים אלא סגולים — מעין שלוב של סגול חזק עם כחול כהה, כשעל צבע זה נוצצים הכוכבים. לפרפר לילה כמוני מוכר המראה הזה היטב — כל כך הרבה פעמים חזרתי הביתה בשעות אלה, וכל כך הרבה פעמים בצבא כבר הייתי ער בשעות אלה! תוך חצי שעה יתחיל להיות אור בחוף — ואז ישמע ודאי איזה תרנגול מקרקר או חמור נוער, ואחרי יתחילו הציוצים של הצפרים למלא את האויר. בשעות הבוקר הדבר הבולט ביותר הם ציוצי הצפרים, מכיון שמלבד רעש של מכונית בודדת אין יותר קולות.

אני זוכר כשהיינו עוד בבית הקודם שלנו בתלפיות, אהבתי בשעות כאלה (אם יצא לי להיות ער) להביט החוצה דרך החלון שלי — משם תמיד היה נוף נהדר שלעולם לא אשכח, של שדות ירוקים ועצים, מכוסים במעין לובן דק של טל בוקר. ובקיץ, כשהשדות היו יבשים, הרי הקרניים הראשונות היו יוצרות תמונה נהדרת — שלוב של צהוב הקוצים והעשבים היבשים עם אדום, כשלא הכל מואר — אלא קיימים משחקי אור וצל...

וכאן? אני כעת מביט החוצה ורואה את השבילים עם האבנים המסוידות לבן...
לדעתי זה אחד הדברים המכוערים ביותר שקיימים — הסיד הצבאי הלבן!

6.8.66

אני יושב כעת על הסדינים במטה, השעה 11.30 בערב. אני נקי ועדיין נודף ממני ריח הסבון, ריח הנקיון. לפני שלוש שעות חזרנו הנה מ־10 ימי אמונים בנגב, וממש עד לרגע זה עבדתי כמו חמור (חמור עם הגיון...). נקיתי נשק (יש לי "עוזי" נחמד), כדונים, מחסניות, צחצחתי נעלים, שלחתי בגדים לכביסה, נערתי את האבק מהשמיכות והתרמילים, סדרתי את כל הבגדים וספרי הלמוד וכל השאר במקום — וכן הלאה וכן הלאה. את הרחצה השארתי לסיום, בכדי ללכת לישון עם הרגשה טובה ונקיה, אחרי 10 ימים של לכלוך, זיעה ואבק. אבל יש עדיין כמה חבר'ה שלא גמרו להתארגן, כך שאני מנצל את זה שהאור דולק וכותב לך — דבר שלא יכלתי לעשות שם בנגב. את צריכה לראות את הביתן שלנו כעת — כאילו עברה עליו מהפכת סדום. נירות, קרטונים וסמרטוטים בכל מקום, נעלים מאובקות, תרמילים ורובים, כתמי שמן על הרצפה, על החלון מגובות ודברי כביסה תלויים ליבוש — והחבר'ה ישנים שינה עמוקה, שינה טובה ונוחה לה חכינו במשך כל הימים האחרונים. אבל מחר בבוקר הכל כבר יבריק, יהיה נקי, ושוב יהיה זה הביתן הנחמד והנעים שלנו. וכרגע, אחד גומר סדורים אחרונים, אני יושב וכותב, וטרנזיסטור מנגן מנגינות שקטות.

אספר לך קצת על מה שעבר עלי. זה היה קשה והיה נהדר. היינו בתוך סופת אבק ואחר כך התברר שהיא העיפה כמה אהלים של חברים ובמשך שעות חפשנו אותם על הגבעות מסביב למחנה... הציווד עצמו היה ממש קבור באבק וחול — במשך יומיים נקינו ונערנו את כל החפצים. היה לנו מסע נווט בגיפים לרוחב הנגב, ליד נחל לכיש (קרוב לרצועת עזה) נעצרנו, שחינו קצת בין קני הסוף ואחר כך ראינו "פטה מורגנה". ראינו אגם ענקי במרחק 2-3 ק"מ מאתנו, מוקף בעצי דקל ואקליפטוסים על גדותיו. זה היה מחזה נהדר.

בוקר אחד יצאנו לאמונים ב־3.00 בבקר. כאשר השמש זרחה היינו בדיוק על פסגה של הר — וכל העמקים והואדיות היו מלאים ערפל, כשרק ראשי ההרים מבצבצים מתוכם; הערפל היה צהבהב־לבנבן־כחלחל, ונח שם כמו אגם מכושף... זה נראה כמו ציור של ארץ דמיונית בלתי קיימת. אבל זה היה שם, במציאות.

אני יכול להמשיך ולכתוב על חוויות לאין ספור. אבל דבר אחד היה שתרים לכל — וזה המוראל הגבוה שלנו. למרות העייפות, למרות הקשיים — למרות הכל תמיד היתה רוח טובה, תמיד שרנו, תמיד עזרנו אחד לשני. פעם הסתבכנו עם הגיפים בתוך באר־שבע ולא ידענו איך לצאת ממנה — נסענו ושרנו. מוראל גבוה תורם הרבה מאד להרגשה שלך ולהנאה שלך מאמונים, מטיולים, — מהכל.

1.10.66

בחג סוכות — ביום רביעי וחמישי בלילה — שכבנו במארבים נגד מסתננים. אמנם לא תפסנו אף מסתנן — מכיון שהם לא באו — אבל היה נחמד מאד. הייתי מפקד מארב

ושכבתי חצי מטר מקו הגבול, כשמצדו השני, במרחק 3 מטר מאתנו עבר כביש סורי. היינו חייבים להסתוות היטב, ובאמת המכוניות הסוריות שעברו בכביש — ביניהן מכוניות של הצבא הסורי — לא הבחינו בנו.

במארבים שכבנו מרדת החשכה עד הבוקר, כל שעות לפני הצהריים ישנו, ואח"כ רכנו טיולים באזור, שהוא אחד המקומות היפים בארץ — עמק החולה והגליל העליון. באזור הזה הגבול "חס" מאד, וכאן תמיד התקריות עם הסורים. היינו בכל האזור וגם בעמדות של צהל — מכרזים (מצפון לכנרת) ועד מטולה. הסתובבנו בנגדים אזרחיים, בכדי לא להרגיז את הסורים שיראו פתאום כוחות צבא גדולים באזור.

את יודעת, זו הרגשה מיוחדת במינה כששוכבים במארב. בערך ב־6 בערב, כשמתחיל להחשיך נכנסים למארב — ארבעה בכל מארב, כשעוד הרבה מארבים כאלה פרוסים לאורך הגבול — וכך שוכבים 7–8 שעות, מבלי לזוז, מבלי להשמיע רחש, כשמאמצים את העיניים והאזניים בכדי להבחין באם מתקרב מישהו. הנשק טעון ודרוך מונח ליד, עם רמונים ואקדח רקטות — וכך שוכבים כל הלילה! ויש המון זמן לחשוב, יותר מדי... יחד עם זה קר מאד, ולפעמים יורד גם גשם.

בלילה הראשון, כשעלינו על המשאיות לנסוע למקום בו היינו צריכים לרדת ולשכב, ישבנו שם כולנו — כ־20 חבר'ה — בשקט, ממש דומיה, כל אחד שקוע בהרהורים שלו — מחכים שהמשאית תזוז. פתאום אמר אחד "חג שמח" — ואז הרגשתי ממש כיצד נרעדו אצלי הלב; שכחנו כולנו שבאותו ערב היה הערב הראשון של חג סוכות. עבורנו זה היה סתם ערב אפור של שמירה על הגבול...

4.10.66

אני מוכרח לספר לך על אחד הערבים היפים ביותר שהיו לי אי-פעם. ביום ששי, אמש. כפי שאת יודעת הרי כרגע אנחנו נמצאים בנגב, והדבר היחיד שהיה לנו לעשות בערב היה להכנס כל אחד לתוך האוהל וללכת לישון. ראשית, כל הפלוגה עייפה מאד מן האמונים הקשים שהיו לנו — לא היה טעם לערוך קומיזיץ או ערב הווי. נוסף לזה קר כאן מאד בלילות, במיוחד עתה שהתחיל החורף. ובתוך האהלים הזוגיים אין אור ואי אפשר לכתוב. בכל זאת נמצאו כמה חבר'ה שישבו בחוץ ולא הלכו לישון, וביניהם אני. רצה המזל ונותרו רק חמשה ממש מצוינים, ולאט לאט השתררה אירה של כנות גמורה, והתפתחה שיחה רצינית ובוגרת, בכנות, כשכל אחד ספר את כל מה שהיה לו בלב. דברנו וספרנו על כל כך הרבה דברים שאם אנסה לכתוב הכל לעולם לא אגמור מכתב זה. די בעובדה שישבנו כך ארבע וחצי שעות מבלי להרגיש שהזמן עובר, כיצד השומרים מתחלפים, וכיצד נעשה יותר ויותר קר. הגעתי למסקנה אחת מתוך כל השיחה — שאתה יכול לחיות שלשה חדשים עם אדם (כמו עם חברים שאתי בקורס), ובעצם אינך מכיר אותו ואפילו במקצת. את זה ראיתי אתמול בערב — כשהחבר'ה שנדמה היה לי שאני פחות או יותר מכיר, ראיתי שבעצם איני מכיר אותם ולו אף במקצת.

2.11.66

כעת אני נמצא בחופשה של 23 יום. החופשה התחילה לפני 10 ימים ומן היום הראשון אני עובד. היה נורא קשה למצוא עבודה, ובסוף מצאתי עבודה בגנות, בה אני אמנם מרויח כסף טוב, אבל קם כל בוקר ב-5 ועובד 10-9 שעות, כך שאני כל ערב עייף, ואם כבר אני יוצא לבלות הרי אני חצי ישן. אבל לא נורא — את השבוע האחרון של החופש השארתי לי פנוי — ואז אוכל לקיים כל אותם תכניות יפות שהיו לי. למרות העייפות הספקתי לראות כמה סרטים וכמה הופעות טובות של להקות. נהנית.

ביום ששי ערכנו מסיבה נהדרת. זו היתה מסיבה של נתי ושלי לכבוד סיום בה"ד 1 (קורס קצינים), וגם מסיבת יום הולדת שלי (קצת מאוחר, אבל מוטב מאוחר מאשר אף פעם).

27.11.66

את יודעת רותי, אני מאד לא אוהב לכתוב על הריגה, שפכת דמים, ובכלל מלחמה. אבל כשמעתי (יחד עם שאר החברים אתי בקורס) על פעולת התגמול הזו של צהל (סמוע), ממש שמחתי. שמחנו שצהל הגיב בעוצמה כזו והוכיח שהוא הצבא החזק באזור — שמחנו שאיך שהוא הושבה תגובה על הרצח של כל אותם חיילים שכל חטאם הוא בזה שהם נסו למנוע רצח אזרחים ישראלים. שמחנו, אך זו לא היתה שמחה שלמה כי נזכרנו איך הלב היה מתכווץ והיינו מתמלאים זעם בשעה ששמענו על עוד חייל או כמה חיילים שנהרגו...

בינתיים, אחרי הפעולה הזאת, השתרר שקט יחסי בגבולות ובמשך שבועיים שעברו מאז הפעולה של צהל לא היו כל מקרי מקוש או חבלה. אבל בירדן, מצרים וסוריה יש תנועה רצינית של כוחות צבא — ואצלנו הוכרזה כוונות, וכמובן לא יוצאים הביתה...

כתוצאה מהפעולה היו בירדן מהומות נגד משטר חוסיין, ודרישת התושבים לקבל נשק. אחמד שוקיירי קורא לצאת למלחמה נגד ישראל. אוי רותי, אני שונא מלחמה, שונא הרג. אבל מה אפשר לעשות? כשאתה מוכרח להגן על עצמך, על המשפחה ועל הבית?
צחוק הגורל, בדיוק כעת ישנה תכנית ברדיו על הכ"ט בנובמבר, הלילה בו הוחלט באו"ם על הקמת מדינת ישראל...
אז עוד היינו כולנו ילדים קטנים (את עוד לא נולדת ואני הייתי בן שנה), ואחרים נלחמו ושלמו בדמם עבור המדינה, והיום — היום תורנו לשמור עליה...

10.12.66

יושבים, חולמים, שומעים איזה מנגינה. זו אחת השיטות "להעביר את הזמן". בעצם זו לא הגדרה מדויקת לאמר להעביר את הזמן, כי לעשות תמיד יש מה. כרגע אני פשוט נהנה להיות בבית; נמצאים כאן חברים וחברות, שלי ושל אחי, באים סתם בכדי לשבת ולהנות מהשקט והשלווה. בת של שכנה שלנו יושבת

וסורגת, אחי ועוד כמה חברים שרועים על כורסאות והמטות בכל הבית, וקוראים. אחד החברים שלי ישן שינה עמוקה, ושניים משחקים שחמט. שתי בנות מנהלות שיחה על יחסי ישראל-ארה"ב ואני יושב וכותב. והכל שקט, האורות דולקים (בחוץ קר ואפור — שמים מכוסים עננים), תנורים דולקים, עשן סגריות; נשמעת נגינה ופטפוט הבנות... כך היו עוברים הרבה ערבי חורף לפני שנתיים-שלוש, כשסתם לא היה משהו לעשות. ולאמר לך משהו — לפעמים זה תענוג סתם לשבת — ולהרגיש את המנוחה — ממש תענוג כי חיי היוס-יום מלאים מתח וריצות, דבורים וחוסר מנוחה. אני מתכוון לערוך טיול עם דוד לקר-הירושלמי, ולהשקיף לעבר העיר העתיקה. דרך אגב — ידעת שאין אף מקום בארץ ממנו אפשר לראות את הכותל המערבי?

27.1.67

חזרנו מהנגב אתמול, ביום חמישי, כשארבעת הימים האחרונים הוקדשו לנו לטיול בנגב, על גבי ג'יפים. זה היה אחד הטיולים היפים ביותר שהיה לי בחיים, ואחת החוויות הבלתי נשכחות.

עברנו בכל הנגב — מקומות נהדרים ביופים, בצבעיהם, צורת ההרים והסלעים. ואדיות נהדרים, קניונים חצובים בסלע בעל שכבות צבעוניות, בארות ובריכות ממש באמצע השממה, נוף מקסים של הנגב ומדבר סיני ונגודי הצבעים של הרי אילת — אדום, שחור, צהוב, ירוק — כל זה בצורה הדומה ומזכירה יותר את פני הירח מאשר כל דבר אחר.

עברנו בשטחים ממש "שכוחי אל" — ללא נפש חיה, ללא צפור, ללא שום בעל חי; וממקומות אחרים — נוף פראי ושומם, כשלתע בתוך ואדי מוצאים עצים, שיחים, עשב ירוק, ורואים אילה בורחת, וצפרים מתעופפות משם.

באחד המקרים עמדה אילה במרחק 20 מטר מאתנו, והסתכלה בנו ללא פחד. עשר דקות ישבנו אנחנו בג'יפ, והיא לידנו — והסתכלנו אחד בשני. לאחר מכן היא הסתובבה, והחלה להתרחק לאט לאט בהליכה מלאת חן ויופי, עד שנעלמה אחרי גבעה.

באחד הלילות ישנו על שפת הים באילת — ממש לא יכולתי להרדם, כל כך הייתי מוקסם מהמקום, הירח השתקף במים, מסביב הרי אילת והרי מואב היפים, ובמרכז ים סוף השקט והחמים...

אני יכול להמשיך ולתאר זאת שעות על גבי שעות, אבל זה ממש יהיה חסר טעם, מכיון שרק אדם שהיה אתנו יבין זאת.

מכל מקום, הטיול הזה היה עבורנו סיום האמונים בשדה, כמו הסוכריה שמקבל ילד שהיה טוב.

28.1.67

... אחרי הקונצרט נסענו לראות את ירושלים בגשם. מאז אתמול יורד כאן גשם ללא הפסק וללא רוח. גשם. יש בירושלים מקומות נהדרים בזמן זה, ותמונות שקשה להאמין שהן מציאותיות. כשעמדנו ליד בנין הכנסת החדשה נעצרה לידנו מכונית — רוטי ובלי גם הם באו לראות את העיר בגשם.

וכעת אני שוב בבית — וזה תענוג לשבת ליד התנור, בחדר החם כשבחוץ קר, אפור, הרוח שורקת ומדי פעם יורד מעט שלג. נמצאים אצלנו אורחים כך שקצת צפוף ורועש, אבל נחמד כאן בחורף — בבית תמיד מלא, אמי, אחי, אני, בת־דודתי, לסי, סנופי, והחתולה — כולם רוצים להכנס ולשכב ליד התנור... וכשיש אורחים אז השמחה מושלמת לגמרי...

29.1.67

הייתה חופשה ממש נהדרת, ממש מוצלחת. היה לי מצב רוח מצוין וכל הזמן הייתי עליז, מכיון שפגשתי המון חברים שמזמן לא ראיתי, לאחר שלא הייתי שלשה שבועות בבית וגם מכיון שגמרנו את האמונים בשדה, וכנראה גם העובדה שביום חמישי אני קצין...

3.2.67

רות'לה, אני קצין! אתמול היה טכס הסיום ומסדר הסיום שלנו. מסדר הסיום היה נחמד מאד — כמובן שלכולנו היה מצב רוח מרואם מאד. למסדר באו המון חברה שלנו מירושלים — אל נתי ואלי. לא היה עוד מישהו שבאו אליו כל כך הרבה. נוסף להורים, אחים, דודים וכו' וכו', הרי שבאו אלינו כמעט כולם — אברי, בלי ורותי, גילה, יגאל ואיתן, דן, הלל, בנצי, בועז ואזי — עשינו שם שמח כמו שצריך!

מרץ 1967

... מהמקומות היפים התפעלתי פחות, מכיון שאני כבר מכיר אותם היטב. לזר, הרואה אותם בפעם הראשונה זה ודאי נראה פנטסטי. אני זוכר כיצד התפעלתי בפעם הראשונה. יש הרבה מה לראות — השנה ירד כאן הרבה גשם, כך שיש מקומות ירוקים מכוסים דשא, או שטחים שלמים מכוסים שטיח של פרחים קטנים וסגולים. יש איילות, ארנבות, שועלים ומקומות יפים — כמו קטע מסוים של ואדי סכר בו יש מים, צמחיה סביבה, עצים, דשא, פרחים ושיחים — וכל היופי הוא בזה שגדות הואדי הם צוקים חלקים ולבנים כשלג. דרך אגב, כאן שותות החיות של כל האזור, ולא פעם ראינו שם שש או שמונה איילות שותות מים בשלווה.

הדבר ממנו התפעלתי מכל היתה שקדיה שמצאנו בערוץ בצלע הר — הערוץ עצמו היה מרופד דשא ירוק, גבוה וסמיך, עם כמה עצים ירוקים יפים (קשה להאמין שזה הנגב), ובודדת מכלם עמדה השקדיה, בלי הרבה פרחים, אבל כל פרח היה ענקי, ורוד ויפה... כל אותו יום בכיתי על אין לי אתי מצלמה צבעונית...

25.4.67

הירח בחוף גדול, ממש ענקי — תלוי לו מעל לאופק, בינות לעננים, בצבע אדמדם־כתום, כשל תפוז אדמומי... ובחוץ הכל שקט, רוגע. הכוכבים מנצצים בשמים, שקטים ושלוים.

דממה. אין רוח, אין קול, וכשאתה פוסע בין העצים הנך שומע את דריכת נעליך בדשא, מריח את ריחות הפרדס הסמוך, או את הרעננות השורה באויר. כאן בחדר שוקט, רוגע, ורק מנגינה שקטה נשאת באויר הצח של הערב. פשוט אינני יכול שלא לשבת ולכתוב, לנסות ולתאר את כל היופי האידילי הזה של ערב רענן וטהור.

... נפש האדם הרי בודדת היא, נצבת בחוסר אוניס לבדה, תוהה לסביבתה ומחפשת נפש אחרת אליה תוכל להצמד, עליה תוכל להתרפק, ממנה תוכל לשאוב עדוד והבנה. נפש אחרת עליה תוכל להשען... ונפשות אלה, בתוך כל קליפה וקליפה השונה זו מזו, מתידדות, מתחברות, מסתובבות בעולם ומחפשות, מחפשות בלי הרף; נשברות, נכנעות, אך שוב מתרוממות תחת נפול ושוב מחפשות ושוב מנסות... אך גם לצמוד, לקרבה יש מחסום. וככל שתתקרב לאחר, ככל שתזדהו אחד עם השני, תמיד בודדה היא הנפש. מהרהרת לעצמה וחושבת לעצמה מחשבות פנימיות האופייניות רק לה.

כן רותי'לה, אלה הם החיים, וכאלה הם האנשים, כאלה הן נפשות בני האדם. ויש ואדם מוצא נפש קרובה אליו, נפש אהובה, לה יכול הוא לספר, להשיב, להבין אותה, להזדהות.

יום שני 22.5.67

יושב אני בצל שיח, בחול לבן ודק, בו פזורים שברי עשבים יבשים וענפים שבורים. "אי שם" בארץ, "אי שם" זה הוא בנגב, מרחק ק"מ ספורים מן הגבול. כל זה ודאי אינו חדש עבורך. — מתוך העתונים המתגלגלים מדי פעם לידנו ומשמיעת הטרגיזיסטור הבווד הנמצא כאן אנו לומדים שהמתיחות העצומה השוררת בין ישראל לבין כל מדינות ערב כשבראשן מצרים ידועה לכל תושבי העולם, ואני בטוח שאת ערה למתרחש ותמיד קוראת בעתונים או מנסה לשמוע ברדיו משהו חדש...

על המפה הגבול הוא קו ירוק, ישר כמעט, החוצה את הנגב ואת מדבר סיני לשתי מדינות. שממה. הכל צחיח כאן, חולות וגבעות, אבנים קשות ואדמה מורעלת. אך בתוך המדבר, בתוך שממה זאת, משני הצדדים עומדים כוחות צבא עצומים, צבאות שלמים, מאות אלפי חיילים. מצפים לאותה מפלצת איומה, ההורסת, הורגת ומשמדה, הופכת הורים לשכולים, בנים ליתומים, נשים לאלמנות, מלחמה.

רותי'לה, יודעת את עד כמה אני שונא את הדבר הזה הקרוי מלחמה, ורק לשלום אני מתפלל כל הזמן, גם כעת. לא שמפחד אני מהמוות אלא מדברים אחרים — ההרס הרב, האסונות הבאים אחרי המלחמה.

לידי נמצא הטנק שלי — כמאות אחרים כמוהו, ענק פלדה מת. אך רק אשליה היא זו, מכיון שפגזי תותח, תחמושת, רימונים וכדורים ממלאים אותו. כמאות הטנקים האחרים מונח הטנק תחת רשת הסוואה המונעת כל אפשרות זהו. על צריח הטנק יושב אחד החיילים ליד המקלע נגד מטוסים... שאר אנשי הצוות שרועים ליד השרשראות, אחד ישן, אחר קורא עתון. שקט, שלווה. ישנים; קוראים — ממש כמו בבית הבראה, אבל, צרור יריות באויר, מלת קריאה — ותוך שלש דקות יהיה הטנק עם מנוע פועל, כל הצוות בפנים — וכך גם כל שאר הטנקים.

זה המצב רותי'לה, וממש כואב הלב שזה כך. מצבי הרוח משתנים — לעתים עליזות, ממש שמחה — סתם ככה בגלל דבר קטן. לעתים עצוב, מתחילים להרהר ולחשוב, ואז מקללים את המצב ומתגעגעים אל הבית, אל העיר, אל המטה הטובה והסדינים הלבנים, למקלחת החמה.

ביום ששי בערב היו חבר'ה שנזכרו בחברות שלהם שמי יודע כמה זמן הם לא ראו אותן, הדכאון שרוי בלב רבים, לא שיום ששי הורגש במיוחד — יום כמו כלם, כוננות כרגיל, המתח בעינו.

לעתים רוצים לזרק את הכל ולברוח, ולעתים אתה כל כך נרגז עד שהדם עולה לראש ואתה רוצה כבר להלחם, לנסוע ולירות, להרג ולדרס — ובלבד שהכל יסתיים. באותה שעה שונא אתה את נאצר ואת הערבים, ואת כל אותן מדינות שמשום מה אינן רוצות בשלום ובשקט.

23.5.67

גלויה.

אמא, שלחי זאת לרותי, תודות כשאחזור ...

היי רותי,

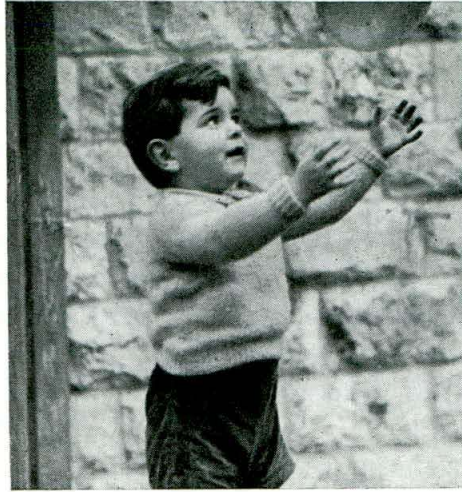
הרבה אפשרויות לכתוב משהו ולשלוח אותו כפי שצריך אין לי, כך שעושה אני את זה בדרך עקיפה במקצת — דרך הבית. המצב ידוע לך — ורותי, אין ביננו אחד שאינו חפץ בשקט ובשלום. אבל לא בנו תלוי הדבר, ולי אין כלל מושג מתי אזכה שוב להיות בבית, בעיר, שני דברים הנראים רחוקים כל כך, בלתי נתנים להשג. יהיה קשה, אולי, לנסות ולהסביר את הלך הרוח כאן — לעתים עצוב, מריר, מלא זכרונות וגעגועים — או שזו סתם מועקה על הלב שהופיעה מאיזה מקום שהוא; לעתים שמחים, עליזים, צוחקים ומתבדחים, כאילו היינו עומדים בפני משחק שחמט ולא בפני מלחמה. ויש אדישות, ויש רגשנות ולפעמים אתה מקלל את האויבים שהביאוך למצב זה ומתפלל שהכל יסתיים בשלום, ויש ומתוך כעס אתה הופך פתאום אחר, ורוצה מלחמה וקרבות — ובלבד שנצליח "להראות להם" ולהשקיט אותם.

הרבה מקום לכתוב אין, לא נורא, אתי הכל בסדר, שלך דוד

30.5.67

אני יושב כעת בצריח הטנק, וכותב לך לאור המנורות בחוץ — ליל ירח בהיר, והנגב הצהבהב-לבנבן השטוף באור הירח נראה יפה מאד, מקסים בפראות שבו. אני נזכר כיצד גם לפני למעלה משנה (כשהייתי עדין נהג טנק) ישבתי בטנק שלי, בלילות, ולאור פנסיו כתבתי לך מכתבים ...

אז הייתי נהג טנק — והיום קצין. כשתחת ידי ותחת פיקודי עוד כמה טנקים. קורס קצינים סיימתי לפני כשלושה וחצי חדשים, וכבר אני עומד במצב שאו-טו-טו ואנחנו במלחמה אמיתית. עדין תחת רשתות הסואה, דרוכים למלת הפעלה — אבל המצב הופך להיות קשה יותר ויותר מרגע לרגע, וכל האזור ממש מדרדר לקראת מלחמה והרג.



מכתב זה, רותי, אין לי אפשרות לשלח לך מכאן — אשלח אותו רק כשהכל יסתיים, ועד אז אני נושא אותו עמי בכיס שמאל, וכשרק אוכל אוסיף לך עוד מספר שורות.

קשה להסביר מה קורה כאן לאדם שאינו חי את זה ממש, לאדם שאינו נמצא עמנו. לפעמים חם, כמו שלשום, כשהיה "חמסין" אמיתי, ורוח מזרחית נשבה. בכל מקום בו ישבת הזעת, ומרוב חום אי אפשר היה להרדם. הנשימה נעשתה בקושי, וכלם שכבו על הגב, בצל שמצאו, ושתו מים כל הזמן.

ולפעמים מתעורר אתה בלילה כשאתה רועד מקור... כל הזמן אני חושב על זה שבעוד חודש ושבע תבואי לארץ. כלכך מהר רץ הזמן! ודוקא כעת, בשל הכוננות והמצב השורר ברגע זה אהיה עדין בקורס, אותו אדריך, מכיוון שאת הזמן שהם מפסידים כעת, יתנו להם בחזרה וכך יהיה לי הרבה פחות זמן. מרגיז שזה כך — אבל זה הוא המצב. באמת שלא אני אשם שנאצר מטורף במקצת.

עיניו חייכו ראשונה ואחר כך היה הצחוק נשמע; דוד היה ילד שמח ושובב. הכל עניין אותו, תמיד רצה לדעת, להבין.

בכתה א' החל לקרוא במרץ, מכל הבא ליד. במשך כל שנות למור-דיו בביה"ס העממי "גאולים" קרא לפחות ספר ליום. כל נושא משך אותו ועברו לא היו ספרים משעממים. על רוב תעודותיו רשמו מורותיו "תלמיד מצטיין ומוכשר", אך ככל שגדל נוספו הערות שונות על שובבותו, על מעשי קונדס. אך דוד אהב "שיהיה שמח" ולעתים קרובות מאמציו בכוון זה לא שמחו כלל את מוריו.

ב"גאולים" דוד השתתף בכל החוגים המיוחדים; נגן על חלילית, השתתף בהצגות בית הספר, שר במקלה, עסק במלאכה אך במיוחד אהב את חוג הספורט וחוג הטבע.

בבית נוספו תעסוקות. אפנים, סקטים, עבודת גינה, אסוף בולים וגלויות, בנית דגמי אניות, מטוסים וטנקים... עזר לטפל בבעלי החיים השונים שהיו בחצר: אווזים, יונים, שפנים, תרנגולות וחתולים, אך במיוחד התמסר לכלבים.

בכלבתו לסי טפל למעלה מתשע שנים. הוא אלף אותה והם אהבו אחד את השני מאד. בלכתו בבוקר לבית הספר לסי ידעה שאין ללוותו; היתה יושבת בחצר ומסתכלת אחריו עד שנעלם מעיניה. אבל אחרי הצהרים הוא היה "כולו שלה" והיא היתה מלווה אותו לכל מקום. לעתים קרובות גרמה לו מבוכה כאשר היתה מופיעה פתאום באחד החוגים, או מתגנבת אחריו לאוטובוס או לבית אחד החברים. לסי הטובה והמסורה, מחכה לו כל יום עד היום. הא יושבת בראש המדרגות, ראשה בין רגליה ואזניה זקופות. מדי פעם נשמעים צעדים ברחוב, לסי מרימה את ראשה, מרחיחה, מסתכלת — ובאכזבה נוספת ראשה צונח, והיא ממשיכה לחכות.

כי לסי היתה בחברתו של דוד שעות רבות במשך שנים רבות. דוד "שתף" את לסי בכל. בשעות שמחה — שמחה גם לסי ובשעות של עצב או הרהורים — היתה לסי ל"אוזן קשבת", כי לה אפשר היה לספר הכל — מה מעיק על הלב ומה גורם לצער.

כאשר דוד היה בן עשר היתה לו אוושה בלב ומחשש לדלקת פרקים הוגבלו פעולותיו הגופניות. עליו היה להרבות בשכיבה במטה. דוד שמע יפה להוראות הרופאים ולאחר כמה שנים הבריאה לגמרי. קשה להסביר את אשר עבר על דוד בתקופת למודיו בגימנסיה. היו סבות וגורמים שונים שהוציאו אותו ממסלול הלמודים והכניסוהו למעגל ממנו לא יכול היה לצאת. הוא הצטיין בחלק מן השעורים ואילו אחרים זנח לגמרי. הוא ידע שזו לא דרך, ומדי פעם ניסה להשלים

את החסר, להקטין את הפער — אך החסר הלך ורב והפער הלך וגדל. שובבותו לעתים לא ידעה מחסום, דבר שהעלה את חינו בעיני חבריו ואת חמתם של מוריו. וכך, דוד שהיה ללא כל ספק מוכשר עד מאד — לא הגיע לבחינות הגמר. אותו דוד בעל האופקים הרחבים, הידיעות הרבות והתשוקה ללמוד — עמד מבחוץ כאשר חברותיו וחבריו נבחנו בבחינות הבגרות. בשנה האחרונה, בשמינית, כאשר היה כבר מאוחר מדי נוכח דוד באוולתו והחליט להבחן כאקסטרני; מיד נגש לשלש בחינות ועבר אותן בהצלחה. הוא תכנן להשלים הבחינות בגמר שרותו בצבא.

עם גיוסו לצה"ל החליט דוד "להיות בסדר" ומהחלטה נהושה זו לא סטה. הוא עבר את דרך השריונאי המפרכת מן הטיירונוות לקורס מט"קים, לקורס קצינים ולקורס קציני-שריון בהצלחה רבה. יתכן שהדבר שיחד את דוד יותר מכל היה אופיו, או כשרו או יכולתו להיות חבר נאמן, רע טוב וידיד מסור. כל אחד מחבריו, חברותיו ובני משפחתו ראה את עצמו "כחבר מיוחד של דוד". וכך היה. הוא היה חבר טוב ונאמן של אנשים רבים; בכל אחד ואחת הוא מצא את האדם, את האישיות את היישות ולכל אחד ידע לתת מזמנו, מאישיותו ומחינו; כאן מילת עדוד, כאן חיוך קוסם, כאן יד לעזרה וכאן אף שטיפה — דברים אלה משכו אליו קטנים כגדולים. היה לו איזה נמוס טבעי משולב בפראות ובתסיסת נעורים שהביא את אחת מן השכנות לתארו כסייח אציל, צוהל או שועט...

דוד עבד מדי שנה בחופש הגדול; כסבל ב"יוזם", בקטיפי הפירות במטעי רמת-רחל, בגננות ובמחסני "הדסה". לאחר שהרויח את כספו בעמל ובזיעה — ידע להעריכו. בחופשתו האחרונה עבד כגנן. את הכסף שהרויח הקדיש לשפוץ חדרו, דבר שבצע בעזרת אחיו וחבריו. חלק מן הכסף הוקדש לטיול בארץ וחלק למסיבה גדולה לחבריו.

חלק מכל חופשה הוקדש לבית, לחצר ולגינה, וכמובן ל"וולבו". ב"וולבו" טפל במיוחד ונהנה ממנו מאד. הוא נהג בבטחון מופרז, בהעזה רבה, לעתים במהירות מסחררת אך בכשרון רב.

הוא היה בן מסור ללא סייג. כל אחד ממאות המכתבים שכתב בהיותו בצבא מביע אהבה, מסירות, דאגה, געגועים והוקרה. הוא ידע לתאר את כל העובר עליו, ולהודות ולהעריך כל דבר שנעשה עבורו. מכתביו הביעו תודה ותהא זו על חופשה נהדרת, על שבת נפלאה, אל ה"וולבו" הטוב, על "אפטר" נחמד, על חבילה, על כובע או על משחת השניים שהוכנה עבורו. הרבה ממכתביו נכתבו מיד בהגיעו מהבית לבסיס, בכדי להרגיענו שהוא הגיע בשלום. הוא ידע שכולנו חרדים לשלומו ותמיד מצא דרך להודיע לנו שהכל בסדר. במכתבו האחרון, בזמן הכוננות כתב כי הוא מרגיש מצוין, שאין צורך לדאוג וכי יש להכין זרי-דפנה למנצח...

בעת הטיירונוות הקשה, כאשר הוא עבר את המשבר של כל השר-

יונאים, פנקנו אותו יותר ואף שלחנו לו חבילות רבות שהכילו דברי מאפה מן הבית, ממתקים משובחים וכו'; ואז ידע דוד לכתוב: אמה'לה, החבילות נהדרות ותכנן נפלא ומובן שאני שמח ומרגיש יותר קרוב לבית, אך חבל שתוציאי כל כך הרבה כסף עלי — מוטב שתקני לך משהו ...

וכן כאשר אבד לו כובע־הגרם שסרגה לו אמו הוא ידע לכתוב שהכובע היה חם וטוב, אך האביב ממשמש ובא ואין לו צורך עוד בכובע אחר ... (ומובן שמיד נסרג עבורו כובע חדש).

מסירותו ליונתן היתה נפלאה וחרגה מתחומי אהבת אחים. הוא היה לו אח גדול במלוא מובן המלים. אף כי הבין כי כל אחד חייב לעבור בעצמו את דרך ההתבגרות הקשה, וכי כל אחד לומד ממשגו הוא — נסה דוד לקצר את הדרך ליונתן ולחסוך ממנו משגים מיותרים. בשנתיים האחרונות הוא טרח ועמל, ללא יגע ובהתמדה, בכתב ובעל־פה למען יונתן, הקטן. התבגרותו בצה"ל הביאה לחרטה על שלא העריך נכונה את אשר נסו לעשות למענו בהיותו בביה"ס התיכון. הוא נוכח שהרבה ממעשיו הפזיזים הביאו צער, דאגה וחרדה למשפחתו, והיו לו למכשול בדרכו; ולכן עשה, כמיטב יכולתו עבור יונתן.

ודוד לא ידע כי יונתן הקטן שאהב, התבגר טרם־עת בשלשת הימים הראשונים למלחמה, בימי הקרב על ירושלים. דוד לא ידע כי אחיו הקטן היה כחייל אמיץ וטוב בין החיילים שלחמו על תלפיות, ארמון הנציב ורמת־רחל. דוד לא ידע שיונתן הקטן ידע לטלפן לאמו ב"הדסה" ולומר לה בעת שנפלו פגזים בחצר: "אמא'לה, תשארי ב"הדסה" כי מפגיזים את הדרכים ואל תסכני את עצמך. אני בסדר גמור ולסי וטימי אתי. אין צורך לדאוג. אלך למקלט של השכנים. תשארי ב"הדסה", שם יש עבודה". ועל אף פחדו הרב סכן עצמו ועזר לשכנות ולילדיהן הקטנים, דאג להכין שתיה לחיילים־הרגמים שלחמו בשכונה וסרב להכנס למקלט השכנים אלא אם ינתן גם ללסי הכלבה מקלט ...

אז החל יונתן להתבגר, ועם הידיעה על מות דוד — חלפה ילדותו כליל.

דוד נהנה מן המשפחה כולה ושמח שהיא גדולה: סבא וסבתא, דודים ודודות והרבה בני־דודים ובנות־דודות. היה קשור לסבו ולסבתו אשר בשכנותם גר ונהנה מארוחותיה של סבתא ומספוריו של סבא על ימי העליה השניה, על תל־אביב הקטנה, על מלחמת־העולם הראשונה, על בנין ירושלים החדשה ובמיוחד על תלפיות.

דוד אהב במיוחד את בת־דודתו מיכל והיה קשור אליה ואל אחיה יוסי והוריה. ביתם היה ביתו ובידעו כי אהבוהו שמע תמיד לעצתם. בדרכו בצבא ידע שאלחנן "מפקח" על צעדיו, מרחוק ובשקט, ודבר זה המריצו להתקדם. משנה שמחה שאלחנן היה נוכח בכל טכסי סיום הקורסים שעבר בצה"ל.

בסיימו את קורס הקצינים סיים דוד תקופה קשה — תקופה של מאמץ גופני ונפשי. אז הוא התבגר. הוא קבל עליו עול ואחריות וחדל להיות נער. הוא דבר על עצמו, על שאיפותיו, חולשותיו, תכניותיו ומגבלותיו בחופשיות. הוא עבר את התקופה בה אסור היה לבקר את מעשיו והחל להקשיב ואף לבקש עצת מבוגרים ממנו. אז ידענו שדוד כבר גדול.

הגורמים לשאיפתו להגיע לקצונה בחייל קרבי בצה"ל היו רבים. הוא האמין ביכולתו להיות מנהיג טוב ושאף שיחידתו תהא מעולה וכי אנשיה יהיו מסורים ודבקים איש לרעהו. הוא שאף להיות קצין טוב וכסמל שמש לו שמאי קפלן ז"ל. הרוח המיוחדת של צה"ל תאמה את אופיו, את "אהבת איש לרעהו" שתמיד ייחדה אתו. הוא אהב את הצבא עוד לפני גיוסו; הוא גדל במשפחה בה כולם שרתו, ב"הגנה", ב"פלמ"ח", בצבא הבריטי ובצה"ל.

בשנתיים ששרת בצה"ל הוא נתן לו את כולו, את עצמו. טוב היה לו בשריון. עוצמתם הרבה של ענקי הפלדה קסמה לו והוא אהב את החייל. כאשר למד להכיר את הטנקים וידע לשלוט בהם הוא אהב גם אותם.

כאשר הובאה אלינו הידיעה האיומה שהוא נהרג לא ידענו ככ פרטים אך ברור היה לכולנו שדוד נהרג בעמדו חשוף בצריח הסנטוריון שלו בהסתערו בראש מחלקתו על היעד ...

ח מ ד ה

על השכול

השכול עשוי כולו מאין, אלפי אין לשכול.
אין מכתב בתיבה, אין צלצול,
אין צחוק, אין שירה, אין חיוך מלבב,
אין הרהור, רעיון, מחשבה מן הלב. אין!
אין נעלים כבדות מאובקות ואין כומתה שחורה.
אין מי שיספר מהי יחידה טובה ואין מי שיגדיר מסירות
ואין מי שיספר על חמסין בנגב או על ליל קרה,
ואין מי שישאל למה נולדים ילדים עורים
ואיך יוצר הגוף תאים,
ואין מי שילמדנו למה ואיך אוהבים את הארץ הזו, ארצנו.
כי נדם אותו לב שהרנין לבבות
נאלם אותו קול ששמח נשמות
נעצמו לעד העינים שידעו חיוך ועצב
ואין, ואין ואין
אין, אין דוד, הבן.

חבריו הטובים של דוד באים כשם שהיו באים אז וממלאים את
הבית בקולותיהם הצעירים, בשמחת נעוריהם. הם מספרים על חיות
ועל בעיות בצבא. הם מדברים על תכניותיהם לעתיד, על בחינות, על
למודים ועל עבודה.

הם, חברותיו וחבריו של דוד — קרן האור היחידה בשכול.
חוברת זו ראתה אור אך ורק בזכותם. הם כתבו את דבריהם,
אספו את החומר, ערכוהו, סדרוהו והביאוהו לדפוס.